

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Rodinná mediální výchova a problémy spojené
s používáním mobilních telefonů**

Diplomová práce

Autor:	Bc. Eliška Kozohorská
Studijní program:	N7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent práce:	doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Hradec Králové

2023

Zadání diplomové práce

Autor: Eliška Kozohorská

Studium: P20P0458

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Rodinná mediální výchova a problémy spojené s používáním mobilních telefonů**

Název diplomové práce AJ: Family media education and problems associated with the use of mobile phones

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá dopady používání mobilních telefonů v dnešních rodinách s dětmi předškolního a mladšího školního věku. Cílem diplomové práce je zjistit problémy, které vznikají v důsledku používání mobilních telefonů v rámci rodin dětí předškolního věku a dětí mladšího školního věku. V teoretické části práce je popsána základní terminologie rodina, mediální výchova a problémy spojené s používáním mobilních telefonů. V empirické části práce jsou pomocí kvantitativní metody dotazníku zjišťovány vznikající problémy a jejich následné řešení při používání mobilních telefonů v rodinách.

Kuchařová, Věra a kol. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v.v.i., 2019. 300 stran. Studie; 134. svazek. ISBN 978-80-7416-333-3.

Lašek, Jan et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s. ISBN 978-80-7435-531-8.

Valenta, Petr, Brom, Zdeněk a Kellerová, Irena. *Mediální činnosti v předškolním a mladším školním věku*. 1. vydání. Praha: Raabe, [2016], ©2016. 188 stran. ISBN 978-80-7496-222-6.

Zadávací pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce Mgr. Leony Stašové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Eliška Kozohorská

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí diplomové práce Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za vstřícný přístup, odborné vedení a všechny cenné rady během tvorby diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří věnovali čas dotazníkovému šetření.

Anotace

KOZOHORSKÁ, Eliška. *Rodinná mediální výchova a problémy spojené s používáním mobilních telefonů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 108 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje problematice mediální výchovy v rodině se zaměřením na používání mobilních telefonů. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy a terminologii týkající se médií a mobilních telefonů a s nimi spojených rizikových jevů, definuje rodinu a mediální výchovu v rodině i ve školském zařízení. Teorie je doplněna o přehled aktuálních studií a výzkumů zkoumajících dané téma a o možnosti předcházení rizikovým jevům a následném případném řešení. V rámci empirické části práce jsou pomocí kvantitativní metody dotazníku zjišťovány vznikající problémy a následně navržena možná řešení při používání mobilních telefonů dětmi předškolního a školního věku.

Klíčová slova: mediální výchova, mobilní telefon, rizikové jevy, rodina

Annotation

KOZOHORSKÁ, Eliška. *Family media education and problems associated with the use of mobile phones*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 108 pp. Diploma Degree Thesis.

The thesis investigates the topic of media education in families and primarily focuses on the use of mobile phones. The theoretical part defines some basic terminology related to media and mobile phones and the risk factors concerned with them, to family and media education in both families and educational facilities. An overview of current studies and surveys which examine the given topic and some ways of how to prevent some risk factors and how to deal with them is added to the theoretical part. In the empirical part, a quantitative method of a questionnaire was used to discover the emerging problems and potential solutions to them in the case of preschool-aged and school-aged children using mobile phones.

Key words: education in families, mobile phone, risk factors, family

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum

Podpis studenta

Obsah

Úvod.....	10
1 Mobilní telefon jako nedílná součást života informační společnosti	12
1.1 Média a masová komunikace	12
1.2 Informační společnost	14
1.3 Mobilní telefon a internet.....	15
1.4 Vybrané rizikové jevy spojené s používáním mobilního telefonu a internetu .	18
1.4.1 Závislostní chování v souvislosti mobilních telefonů a internetu.....	19
1.4.2 Rizika kyberprostoru.....	22
1.4.3 Další možná rizika kyberprostoru.....	25
2 Fenomén mobilního telefonu v rodině s dětmi.....	28
2.1 Rodina jako základní socializační činitel	28
2.1.1 Socializace	28
2.1.2 Rodina.....	30
2.2 Trendy současné rodiny	31
2.3 Vývojová fáze předškolního a školního období.....	33
2.4 Mobilní telefony v rodinách s dětmi	34
3 Mediální socializace.....	37
3.1 Mediální výchova a mediální gramotnost	37
3.2 Mediální výchova ve školském zařízení	39
3.3 Prostor mediální výchovy v rodině	42
3.4 Studie a výzkumy zaměřené na mediální výchovu a gramotnost	44
4 Prevence a jiná opatření rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu	47
4.1 Možnosti prevence pro uživatele kyberprostředí	47
4.2 Možná opatření v souvislosti s digitálními a online riziky	49
4.3 Aplikovaná opatření v rodině.....	50
5 Výzkumné šetření zkoumající problémy ve vztahu mobilních telefonů v rodinách s dětmi předškolního a mladšího školního věku.....	53
5.1 Výzkumný problém a stanovení hypotéz.....	53
5.2 Metoda výzkumného šetření a zpracování dat.....	56
5.3 Sběr dat a výzkumný soubor	64
5.4 Výsledky výzkumného šetření	65

5.5	Limity výzkumného šetření.....	77
5.6	Vyhodnocení hypotéz.....	78
5.7	Závěrečné shrnutí	85
	Závěr	90
	Seznam použitých zdrojů.....	92
	Seznam tabulek a grafů.....	102
	Přílohy.....	103

Úvod

Média jsou již nedílnou součástí společnosti a našich životů. Společnost je jimi plně saturována a dochází k přeměně života s médii na život v médiích. Velkou popularitu v životě téměř všech věkových kategorií lze spatřit u mobilního telefonu, který je již samozřejmým prostředkem. V roce 2022 dle Českého statistického úřadu mobilní telefon používalo 98,8 % osob ve věku 16 let a starších a byl součástí všech domácností s dětmi do 15 let věku (Informační společnost v číslech, 2023). Vzhledem k dostupnosti a možnostem, které média nabízí, dochází k trendu snižování věku prvního uživatelského kontaktu s médii a mobilní telefon není výjimkou. První vlastní mobilní telefon u dětí je často spojovaný s obdobím přechodu na základní školu. Nejčastěji tak děti dostávají vlastní mobilní telefon mezi 7.–9. rokem (Kopecký, Szotkowski, 2018). Je však běžné, že se s ním blíže setkávají i v dřívějším věku prostřednictvím mobilních telefonů svých rodičů či jiných blízkých osob.

Pro lepší orientaci ve světě médií a možných rizik s nimi spojených je důležité dbát na mediální výchovu. A to již od útlého věku dítěte ve formě rodinné mediální výchovy. V období školní docházky ji pak doplňuje mediální výchova realizovaná v rámci výuky na školách.

Vedle výhod se s médii pojí i mnoho nežádoucích jevů. Rizika a negativní dopady v souvislosti s používáním digitálních technologií a internetu jsou bohužel častými jevy společnosti vyskytujícími se napříč všemi věkovými kategoriemi. V současné době lze konstatovat, že zmíněná rizika nejsou společností přehlížena a probíhají zde snahy o jejich minimalizaci či nápomoc při již probíhajících rizikových jevech. Prevence v různých formách a osvěta zmíněných jevů jsou spojovány především v souvislosti se sociální pedagogikou.

Vliv médií nejen na děti a možné rizikové jevy s nimi spojené jsou v rámci posledních let velice často zkoumanými tématy (např. Ambrožová, Junová, Kopecký, Sloboda, Slussareff, Stašová, Šmahel). Výjimkou není tato diplomové práce, která se blíže zaměřuje na vznikající problémy u dětí předškolního a mladšího školního věku, neboť tyto věkové kategorie jsou nejzranitelnější a jejich přístup k médiím v dětství značně ovlivní jejich vnímání a přístup k médiím v dospělosti.

Cílem diplomové práce je představit problematiku rodinné mediální výchovy v souvislosti s mobilním telefonem, vymezit základní pojmy týkající se daného tématu a zmapovat vznikající problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a mladšího školního věku a jejich následné řešení v rámci rodiny.

Teoretická část práce se nejprve věnuje samotným médiím, mobilním telefonům a internetu, který je s mobilním telefonem nepopíratelně spjatý. Blíže také shrnuje možná rizika v rámci kyberprostoru. Následně se práce zabývá rodinou a na základě výsledků výzkumů shrnuje situaci mobilních telefonů právě v rodinách a ve světě dětí. Další část práce je věnována mediální socializaci v rámci mediální výchovy v rodině a ve školských zařízeních. Závěrem se teoretická část práce zabývá prevencí a možnými opatřeními pro předcházení rizikovým jevům spojeným s internetem a používáním nejen mobilního telefonu.

Empirická část práce zkoumá problematiku mobilních telefonů v rodinách s dětmi předškolního a mladšího školního věku pomocí kvantitativní metody dotazníku. Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a školního věku a jakými způsoby přistupují k řešení vzniklých problémů jejich rodiče.

1 Mobilní telefon jako nedílná součást života informační společnosti

První kapitola práce nabízí vhled do problematiky informační společnosti. Pro lepší přehlednost je kapitola uvedena základními definicemi pojmů, jako jsou média, masová komunikace a informační společnost. Dále se text věnuje mobilním telefonům a s nimi úzce spjatým internetem. Na závěr je kapitola doplněna negativními důsledky používání mobilních telefonů a internetu, kterým je společnost vystavena ve formě rizikových jevů.

1.1 Média a masová komunikace

Než se práce začne zabývat mobilním telefonem a internetem, je nutné vymezit samotné pojmy média a masová komunikace. Pojem média je souhrnný název pro periodický tisk (noviny, časopisy), rozhlasové a televizní vysílání a internet. Mezi charakteristické rysy médií se řadí především dostupnost pro téměř neomezené množství adresátů, průběžné či pravidelné a v některých případech i neomezené zveřejňování obsahu pro uživatele, univerzální obsah. Typicky jsou média veřejné povahy a dokážou se dostat do povědomí lidí ve velmi krátkém čase (Jirák, 2015, s. 18–19). Velkou pozornost masmédiím, médiím a masové komunikaci věnoval britský sociolog Denis McQuail, dle kterého jsou masová média:

1. zdrojem moci – média dokážou ovládat a ovlivňovat inovace ve společnosti a jsou důležitým pramenem informací pro instituce a jejich fungování;
2. prostředím, ve kterém se odehrává nespočet událostí z veřejného života;
3. zdrojem výkladů sociální reality a představ o ní, dokážou nám tak ukázat rozdíly mezi kulturami a hodnotami ve společnostech a skupinách;
4. důležitým prvkem ke slávě a postavení známých osobností;
5. ukazatelem, co je ve společnosti bráno jako normální (veřejně akceptované);
6. prostředkem zábavy a trávení volného času (McQuail, 2007, s. 21).

Již dle výčtu je jasné, že mají média na společnost a jednotlivce velký vliv a jsou nedílnou součástí života nás všech. Vliv masmédií na jedince zmiňuje i McQuail (2007, s. 15) v definici masové komunikace. Definiuje ji jako proces, ve kterém specializované instituce (mediální organizace) produkují a přenášejí sdělení publiku, které s nimi nejrůznějšími způsoby nakládá a s vědomím jejich existence nejrůznějšími způsoby jedná. Publikem jsou myšleny velmi početné skupiny jedinců příjemců, které na základě obdržení sdělení z libovolného média s informací pracují rozdílně a může je dané sdělení také rozdílně ovlivňovat při vykonávání jednotlivých úkonů a celkovém působení ve společnosti. V neposlední řadě je také důležité zdůraznit, že média často dokážou zastínit rodinu a školní prostředí v roli socializačního faktoru (Mičienka, 2007, s. 9) a mají nepopíratelný vliv na formování hodnot a norem společnosti ve formě posilování a udávání důležitosti (Výrost, Slaměník, 2008, s. 54).

Pozitivní i negativní dopad médií na jednotlivce a společnost výstižně shrnuje Jiráček a Köpplová (2009). Ve svém díle uvádějí, že média pozitivně či negativně ovlivňují chování, postoje a názory jedinců, rozšiřují obzory poznání, vzdělávají, pomáhají v politickém rozhodování a mohou také ovlivňovat životní styl. Na druhé straně však média lehce dokážou děsit, vyvolávat strach, napětí a navádět k nežádoucímu chování ve společnosti či také přesvědčovat a manipulovat (Jiráček, Köpplová, 2009, s. 321).

Dějiny a vývoj masových médií souvisí primárně s rozvojem technologií, a tedy i s možnostmi výroby a přenosu různých sdělení tak, aby se sdělení dostalo mezi co nejvíce příjemců. Tisk zajistil výrobu velkých počtů stejné kopie, vysílání elektromagnetických vln zajistilo přenášení sdělení k neomezenému počtu příjemců a digitalizace dat telekomunikačními a počítačovými sítěmi zajistila neomezené přenášení textů, obrazů, propojování dat a rozvoj celosvětové sítě internet (Bednařík, 2011, s. 22–23). Rozvoj technologie však nebyl a není jediným aspektem, který má na rozvoj masových médií vliv. Dle McQuaila (2007, s. 33) vývoj médií určují tyto aspekty:

1. technologie,
2. politická, sociální, ekonomická a kulturní společenská situace,
3. funkce a potřeby aktuální situace,
4. společnost.

1.2 Informační společnost

Společnost lze definovat jako „skupinu lidí, kteří žijí na určitém území, podléhají témuž systému politické autority a moci a uvědomují si, že mají jinou identitu než ostatní skupiny žijící v jejich území“ (Mucha, 2004, s. 79). Autor zároveň dodává, že je společnost složena z komplexu sociálních situací, ve kterých dochází k vytváření specifických vazeb a vztahů mezi lidmi. Podobě současné společnosti předcházely vývoj historických forem společností na základě diferenciací sociálních vztahů, struktur a jednotlivých společností. Mucha (2004, s. 87) zmiňuje tři základní druhy diferenciací. Prvním je diferenciací segmentární, která je typická pro archaické společnosti. Následuje diferenciací stratifikační, charakteristická nejen pro tradiční společnosti, ale z části i pro prvotní formování společnosti moderní. Posledním druhem je diferenciací funkcionální, která je charakteristická pro současnou společnost.

Dle funkcionální diferenciací je podle zastánců systémových teorií současná společnost označována jako společnost postmoderní s charakteristickým prvkem technologické změny. Lyotard (1993, s. 28) postmoderně vysvětluje dle významu jednotlivých slov tvořící daný pojem post a modo. A to tak, že je třeba jej chápat ve smyslu toho, co je budoucí (post) a zároveň právě minulé (modo). Etzioni postmoderní dobu vnímá jako transformaci doby moderní a začátek udává s koncem druhé světové války, kdy nastal výrazný zvrát ve vývoji technologií (Etzioni In: Mucha, 2004, s. 96). Pro současnou společnost je také možné používat označení jako riziková, informační, multikulturní, medializovaná a digitální.

Medializace společnosti je jeden z charakteristických znaků současné doby. Život jedince, skupiny i celá společnost jsou prostoupeny médii. Medializaci pak Jiráček a Wolák (2007, s. 6) definují jako skutečnost neustálého přibývání významných komunikačních aktivit ze sfér ekonomických, politických a kulturních, které se odehrávají prostřednictvím médií společně s jejich aktivní účastí. Autoři dále doplňují, že se média stávají rozhodující institucí socializace a v mnoha případech dokážou zastínit školu i rodinu. Mají značný vliv na chování jedince, životní styl i kvalitu života a nelze jej ve zkoumání vývoje jedinců opomenout.

Digitální informační technologie, tedy prostředky pro „síťová“ média, jsou všudypřítomné a jsou nedílnou součástí našich životů. Spitzer (2016, s. 18) přímo mluví o tom, že nám digitální informační technologie určují náš život. S neustálou možností být v online světě jsme dle Giddense (2013, s. 665) součástí navzájem propojeného světa, ve kterém dochází k prožívání stejných událostí bez ohledu na místo, kde se nacházíme a kde žijeme.

S rychlým digitálním a informačním vývojem v současné společnosti dochází k prolínání dvou generací s odlišnou mírou vzdělanosti a stupně v oblasti mediální gramotnosti. Tato skutečnost je pro mnoho příslušníků staré generace překážkou a udává jejich problémové postavení ve společnosti (Kolesárová, 2016, s. 21–22). I tato informační propast mezi generacemi je jedním z nežádoucích důsledků vymožeností dnešní společnosti.

1.3 Mobilní telefon a internet

Mobilní telefon a internet zcela proměnily každodenní život a jsou již nedílnou součástí našeho světa. Změnu dokazuje jejich pozice a důležitost v životě téměř každého z nás. Neklid, který vyvolá zapomenutí mobilního telefonu doma, vybitá baterie mobilního telefonu a nemožnost si ji ihned dobít či nedostatečný signál a chybějící připojení k internetu, je brán jako norma a málokdo se nad ním pozastaví. Díky internetu a mobilu se náš život nesporně ulehčil, ale nelze však opomenout i jejich negativní dopady.

Ač se v názvu a v podkladu pro vypracování této práce pojem internet neobjevuje, je důležité mu věnovat značnou pozornost. Jen díky internetovému připojení dokáže mobilní telefon využívat všechny své funkce a možnosti naplno. S internetem a jeho možnostmi souvisí rizikové jevy, kterými se práce zabývá a je hlavním prvkem problematiky mobilních telefonů v dnešní společnosti.

Podobě dnešního mobilního telefonu (smartphone) předcházelo mnoho změn a vývoj trvající několik desetiletí. První snahy o přenosné přístroje sloužící k telefonování probíhaly již na konci 19. století. Lars Magnus Ericsson, zakladatel společnosti Ericsson, používal tzv. přenosný telefon, který fungoval na principu připojení k telefonnímu sloupu. O několik let později, v roce 1973, proběhl první skutečný hovor z mobilního telefonu značky Motorola a započal tak novou etapu v technologické rovině (Morelli, 2018, s. 167).

Od konce 90. let 20. století dochází k postupnému rozmachu a zvyšování počtu uživatelů mobilních telefonů. Společně s rostoucím zájmem dochází k vývoji a vylepšování nejen po stránce technické, ale i vzhledové, v podobě postupného zmenšování a přechodu z tlačítkových modelů (mobil bez operačního systému) na modely dotykové (mobil s operačním systémem, tzv. malý přenosný počítač) (Morelli, 2018, s. 168–169).

V současné době zcela jasně převládá obliba smartphonů (dotykový mobil s operačním systémem) nad klasickými tlačítkovými modely. I tak jsou ale tlačítkové telefony stále hojně využívány zejména osobami staršího věku. Statistiky Českého statistického úřadu zveřejněné v Informační společnosti v číslech za rok 2022 ukazují, že je tlačítkový mobilní telefon používán v 28,7 % domácností, přičemž nejčastěji se jedná o domácnosti osob starších 65 let (67,2 %) (Informační společnost v číslech, 2023, online).

Pojmu internet je často přisuzována špatná definice, kdy je chápán jako vše, co souvisí s vyhledáváním informací prostřednictvím internetových prohlížečů. Internetem se však rozumí veřejná celosvětová decentralizovaná síť (propojení menších i větších sítí navzájem), která je založena na určitých standardech (Petro, 2005, s. 76–77; Sedláček, 2006, s. 24). Počátek vývoje internetu sahá do 60.–70. let 20. století. Velkými milníky bylo vytvoření první počítačové sítě pro pokročilé výzkumné projekty ARPANET Ministerstvem obrany Spojených států v roce 1969, první komerční připojení k internetu v roce 1990 a vytvoření world wide webu (www) v roce 1991 (Chatfield, 2013, s. 4–7). Právě služba world wide web započala podobu internetu, kterou známe dnes.

Mezi internetové vlastnosti udávané Sedláčkem (2006, s. 25–26) spadá okamžitost, všudypřítomnost, všeobecná dostupnost, multimediálnost, integrace médií, obousměrnost a interakce, nadregionální a nadnárodní rysy a personalizace a přizpůsobení. Problémy internetu jsou dle stejného autora nerovnoměrná rozšíření a omezená dostupnost, přenosové kapacity, relativní složitost technologií, nedostatek vědomostí a dovedností a otázky ochrany soukromí a bezpečnosti.

Internet má mnoho využití a dokáže lehce zjednodušit nejen běžné činnosti. Jeho využití výstižně shrnuje například Kopecký, Szotkowski a Dobešová (2021, s. 5). Primárně je využíván jako zdroj informací a zábavy, prostředek a místo vzdělávání, pracovní nástroj a poskytovatel rozmanité nabídky služeb a zboží. Současně je důležitým komunikačním médiem a již plně nahrazuje televizi, rádio a některé funkce mobilních telefonů. Díky internetu je možné a snadné se spojit s lidmi bez ohledu na místo, na kterém se nacházejí.

Společně s rozvojem funkcí mobilních telefonů a jednotlivých možností prováděných přes internet (v pozitivním i negativním smyslu), dochází k obohacení slovníků v podobě vzniku nových slov. Jako příklad lze uvést pojmy influencer, selfie, sharenting a tweet, které jsou již pro většinu dnešní společnosti známé a běžně užívané. Hulanová (In: Kabíček a kol., 2014, s. 187) dodává, že internet se z psychologického hlediska zařadil mezi prostředky interpersonální komunikace a významně tak může ovlivňovat lidské rozhodování, chování, postoje a emoce.

Čím dál častěji je možné se setkat s pojmem **kyberprostor**, který se používá v souvislosti s internetem, mobilními telefony a počítači. Jedná se o prostředí, ve kterém dochází ke komunikaci počítačových sítí. Spitzer (2016, s. 47) pojmem označuje vše, co se vyskytuje jako komunikační médium mezi počítači nebo telefony (smartphony). Hulanová (Kabíček a kol., 2014, s. 187) kyberprostor popisuje jako „*fenomén, díky kterému můžeme reálný svět redukovat například na globální město, ve kterém neexistují geografické ani kulturní hranice,*“ a zároveň dodává, že kyberprostor se uživateli otevře v okamžiku, kdy dojde ke vstupu do online prostředí pomocí internetových sítí. Na kyberprostor lze dle Saka (2007, s. 30) nahlížet jako na entitu odlišnou od časoprostoru přirozeného světa. Vstupem do kyberprostoru dochází ke zrušení prostorové omezenosti a také nastává sdílení stejného času, kdy mohou uživatelé reagovat a být v kyberprostoru aktivní. Giddens (2013, s. 669) dodává, že v kyberprostoru nelze s jistotou zjistit detailní informace o identitě jiných lidí (pohlaví, věk, kde se nachází apod.).

V rámci kyberprostoru je možné narazit na tzv. disinhibiční efekt. Ten definují Kopecký, Szotkowski a Dobešová (2021, s. 11) jako ztrátu zábran v rámci kyberprostoru a může tak napomáhat uživatelům k nevhodnému jednání směrem k ostatním uživatelům. Dokáže tak rozvíjet různé formy online rizikových jevů. Blíže se vybraným rizikovým jevům a hrozbám odehrávajícím se v kyberprostoru věnuje následující podkapitola textu práce.

1.4 Vybrané rizikové jevy spojené s používáním mobilního telefonu a internetu

V rámci této podkapitoly se text práce věnuje specifickým jednotlivých rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu a jeho služeb. Riziko podle Sobka (2010, s. 17) souvisí s možností naplnění určité hrozby s možností vzniku ztráty nebo zisku a s nejistotou, která je spojena s budoucím vývojem. Ševčíková (2014, s. 9) riziko chápe jako pravděpodobnost výskytu negativního jevu a je důsledkem konkrétního chování či vystavení se specifické situaci. Práce se tak zabývá fenomény, které svým působením naplňují podstatu rizika a mají nepopiratelný vliv na aktéry i na jejich okolí.

Ještě předtím, než se práce začne věnovat jednotlivým rizikovým jevům, je na místě krátké představení pojmu sociální síť. Jedná se o virtuální prostředí, ve kterém téměř všechny zmíněné negativní jevy vznikají a probíhají. Sociální síť lze vnímat jako nástroj k vyhledávání druhých lidí a udržování vztahu s nimi (Chatfield, 2013, s. 104). Jsou především komunikačním nástrojem a prostředkem pro sebe prezentaci uživatelů v podobě přidávání a sdílení fotografií, videí a komentářů. V rámci jednotlivých sociálních sítí je možné se nejen za účelem komunikace přidávat do různých skupin či skupiny vytvářet, sledovat obsah jiných uživatelů a vzájemně mezi sebou interagovat. Mezi mladými lidmi jsou sociální sítě nejvíce používaným komunikačním nástrojem (Ševčíková, 2014, s. 23).

V současné době se mezi hojně využívané a nejvíce oblíbené sociální sítě řadí Instagram, TikTok, YouTube, Facebook, Snapchat a Twitter. Ačkoliv jsou některé sociální sítě pro uživatele omezeny věkem, není složité tuto podmínku obejít.

1.4.1 Závislostní chování v souvislosti mobilních telefonů a internetu

V posledních letech je vedle látkových závislostí možné zaznamenat i nárůst závislostí nelátkových. Vzhledem k nadměrnému a všudypřítomnému výskytu digitálních informačních technologií a jejich vlivu na jedince stoupá vznik problémů v podobě závislostního chování spojeného právě s nimi.

Základní definice syndromu závislosti společně s charakteristikami jednotlivých závislostí jsou uvedeny v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10). Syndrom závislosti na základě vymezení dle MKN-10 shrnuje Nešpor (2011, s. 9–10) jako skupinu fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, ve které má užívání látky u daného jedince větší přednost než jiné dříve oblíbené činnosti. Stav je charakteristický silným přáním užití dané látky a užívání přetrvává i po nežádoucích následcích (F10-F19: Syndrom závislosti, 2023, online).

Ač zmíněná definice popisuje závislosti látkové, nelze popřít společné rysy se závislostmi nelátkovými. Ty lze charakterizovat jako takové závislosti, které vedou k problému chorobné závislosti bez přítomnosti jakýchkoliv chemikálií, jako mohou být drogy, tabák či alkohol. Při nelátkové závislosti dochází k aktivaci vlastních účinných látek (morfin, adrenalin, endorfíny, amfetaminy a jiné) a abstinenčními příznaky jsou nejčastěji vnitřní neklid, úzkostné stavy, nespavost a srdeční obtíže (Röhr, 2015, s. 118).

Další definici závislosti uvádí Emmerová (In: Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 189). Závislost lze chápat jako souhrn příznaků a symptomů, které se projeví následkem působení určitého podnětu na organismus nebo psychiku daného jedince, a to zejména při absenci daného podnětu. Podněty vzniku závislostí v souvislosti s tématem práce jsou sociální sítě, mobilní telefony, internet a jejich používání a je možné se setkat s označením jako tzv. virtuální droga. S nimi je pak spojován souhrnný pojem netolismus.

Netolismus spadá pod nelátkové závislosti a lze jej definovat jako chorobnou závislost na internetu a jeho nabízených službách. Jedinci trpící netolismem jsou závislí na určitých procesech a způsobech chování, které nedokážou ovládnout. Nejčastěji se uvádí potřeba být neustále online, být přístupný pro druhé a sledovat veškeré dění například na sociálních sítích, s čímž souvisí také potřeba neustále kontrolovat své zařízení (mobilní telefon, tablet).

S netolismem, jak uvádí Státní zdravotní ústav skrz Národní zdravotnický informační portál, je možné se setkat ve více podobách:

- závislost na virtuální sexualitě (závislost na pornografii);
- závislost na virtuálních vztazích (nadměrné trávení času na online seznamkách a sociálních sítích za účelem navazování virtuálních vztahů);
- internetové kompulze (nadměrné hraní online her, online hazardních her, nakupování přes internet atd.);
- přetížení informacemi (nadměrné vyhledávání informací různého typu);
- závislost na počítači, mobilním telefonu nebo tabletu (Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách, online).

Všechny zmíněné podoby netolismu lze vnímat jako rizikové a mohou být problémem jak u dospělých, tak i u dětí a mladistvých, kteří jsou nejrizikovější skupinou. Vznik závislosti je problematický hlavně u dětí, jelikož z důvodu neúplného vyvinutí mozku nedokážou návykovým látkám či rizikovému chování plně odolávat. O to složitější je to právě s digitálními informačními technologiemi, kterými jsou děti přímo sváděny již od útlého věku (Spitzer, 2016, s. 19) a častěji se tak může vyskytnout problém v některé z forem netolismu. Následně si pak závislost nebo problém s nadměrným používáním přenáší do dospělého věku.

Ne všichni autoři pracují se souhrnným pojmem netolismus. Často je možné se setkat s označením online závislosti a jednotlivými závislostmi zvlášť (závislost na internetu, sociálních sítích, hraní online her atd.). Závislost na mobilním telefonu bývá také označována jako nomofobie. Aby mohl být daný jev vnímán jako závislost, musí splňovat šest základních příznaků:

1. význačnost či důležitost daného jevu v životě jedince a zanedbávání povinností;
2. změna nálady při vykonávání dané činnosti v podobě pocitu vzrušení, flow fenoménu, uklidnění a uvolnění;
3. zvyšování tolerance k dosažení stejné míry uspokojení jako dříve;
4. abstinenční příznaky nejčastěji v podobě vzteku, nervozity, podrážděnosti a smutku při omezení dané aktivity;
5. konflikt v mezilidských vztazích i konflikt intrapsychický;
6. rekurence či také recidiva, kdy dochází k navrácení k činnosti po delší době abstinence (Griffith, 2006 In: Krčmářová, 2012, s. 39).

Vedle závislostí, tedy problematického užívání a používání internetu a technologií naplňující všechny faktory závislosti, je možné se setkat s označením nadměrné užívání či používání. To nastává v případě, kdy nedochází k naplnění všech výše uváděných faktorů (Blinka, 2015, s. 17). Toto označení a výskyt je mezi uživateli technologií poměrně častější, neboť se v rámci společnosti potýkáme spíše s nadměrným užíváním než se závislostí jako takovou.

Velkou pozornost si v posledních letech zasloužily sociální sítě, které s sebou nesou plno rizik a mohou být prostředníkem pro nevhodné až nelegální online chování. I samotná podstata fungování sociální sítě je zvláště pro děti a mladistvé lákavá a nemálo uživatelů tráví na sociálních sítích několik hodin denně. Nadměrné užívání, které může vést až k závislostnímu chování, se projevuje neustálým sledováním sdíleného obsahu ostatních uživatelů (reálných přátel, ale i virtuálních či známých osobností a velice oblíbených influencerů). Sociální sítě využívá mnoho dětí, mladistvých i dospělých k odpočinku a k potřebě útěku od reality (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 12–127). S problémovým přístupem k sociálním sítím se pojí i výskyt neustálého strachu, že uživatel něco zmešká. To pak vede k ještě častějšímu a delšímu trávení času právě na oněch sociálních sítích.

U téměř všech podob online závislostí, netolismu a nadměrného užívání a používání lze pozorovat příznakové chování v podobě ztráty kontroly nad časem, změny nálad, změny přístupu ke dříve oblíbeným aktivitám, narušení vztahů s rodinou i přáteli, zanedbávání povinností, změny či ztráty spánkového režimu a podrážděnosti (Krčmářová, 2012; Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách, online).

Dalším projevem závislosti či nadměrného používání chytrého telefonu, internetu a sociálních sítí je tzv. phubbing. Phubbingem se dle Zmeškalové (2019, online) rozumí chování, kdy jedinec upřednostňuje používání mobilního telefonu při setkání s jinou osobou a danou osobu tak zároveň ignoruje.

1.4.2 Rizika kyberprostoru

Hojně diskutovaným rizikovým chováním v kyberprostoru je forma šikany, tzv. **kyberšikana**. Lze ji definovat jako záměrné, agresivní a opakující se chování prováděné jednotlivcem či skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči jedinci či skupině, kteří se v danou chvíli nemůžou útokům bránit nebo je obrana nemožná (Černá et al., 2013, s. 9; Knytl, Spěváková, 2021, s. 132–134). Pro kyberšikanu platí tyto základní znaky:

- dochází k ní prostřednictvím elektronických médií,
- děje se opakovaně,
- záměrné poškození oběti,
- mocenská nerovnováha, nepoměr sil mezi útočníkem a obětí,
- oběť vnímá jednání jako nepříjemné a ubližující (Černá et al., 2013, s. 20–21).

Kožíšek a Písecký (2016, s. 62) doplňují, že nepoměr mezi agresorem a obětí kyberšikany není fyzického a psychického rázu, ale jedná se spíše o převahu ve formě technické zdatnosti.

Projevy kyberšikany zahrnují zasílání SMS nebo zpráv na sociálních sítích s výhrůžným a útočným obsahem, nadávání, urážky, rozesílání fotografií a videí oběti, kontaktování skrze falešné účty na sociálních sítích, krádež identity, vytváření profilů oběti s hanlivým obsahem, zveřejňování osobních informací a pomluv (Kožíšek, Písecký, 2016; Rogers, 2011, s. 13; Valenta, Brom, Kellerová, 2016, s. 70). Dalším projevem je i tzv. happy slapping. Jedná se o fyzický útok spojený s vytvořením fotografického či nahrávaného záznamu a jeho následné šíření v rámci internetu a sociálních sítí (Knytl, Spěváková, 2021, s. 133).

Valenta, Brom a Kellerová (2016, s. 70) poukazují na rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou, kdy kyberšikana není časově ani prostorově omezena a může probíhat téměř kdykoliv. Častá je také anonymní šikana, kdy oběť nezná pachatele.

Šikana ani kyberšikana nejsou v rámci české legislativy trestným činem. Skutkovou podstatu trestných činů však mohou naplňovat některé z projevů šikany, jako je například stalking, vyhrožování a vydírání.

Další riziko kyberprostoru souvisí se stalkingem. Pojem stalking označuje dlouhodobé pronásledování, omezování a obtěžování oběti stalkerem. Dochází k významnému narušování soukromí a stalkerovo chování v oběti vyvolává strach a úzkost. Pachatel se opakovaně a vytrvale pokouší navázat s obětí nevyžádaný kontakt či jakoukoliv formu komunikace (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 67; Hulanová, 2012, s. 69). Oběť může být stalkerem kontaktována osobně, telefonicky či skrze zaslání dopisů a jiných zásilek. V případě, že pachatel pro navázání kontaktu využívá internet, jedná se o **kyberstalking**.

Černá (2013, s. 26) uvádí, že kyberstalkingem se rozumí opakované zaslání zpráv s výhrůžným, útočným, zstrašujícím a manipulativním obsahem, mnohdy zahrnující vydírání oběti. Ke stalkingu i kyberstalkingu nejčastěji dochází u bývalých partnerů a osob, jejichž city nejsou opětovány.

S příležitostmi navazování nových vztahů a možností komunikace s lidmi v online prostředí souvisí pojem **kybergrooming**. Termín grooming je označení více druhů manipulativního chování a termín groomer je označení pro pachatele. Kybergroomingem se pak označuje chování uživatelů (kybergroomerů) v online prostředí, které má vyvolat falešnou důvěru a připravovat tak oběť na setkání, jehož cílem je oběť pohlavně zneužít (Hulanová, 2012, s. 52). Groomeři tak zneužívají internet, sociální sítě a diskusní weby k vyhledávání svých obětí.

Fáze kybergroomingu shrnuje Valenta, Brom a Kellerová (2016, s. 71–72):

1. Navázání kontaktu a budování důvěry (agresor si upravuje roli dle samotné oběti a jejích zájmů) doprovázené apelem na to, aby oběť nikoho neinformovala o jejich vztahu.
2. Upevňování vztahu a uplácení (bližší zjišťování intimních informací o oběti, zaslání informací či fotografií za odměnu různého typu).
3. Emocionální závislost v podobě falešného výjimečného vztahu.
4. Nabídka osobního setkání a následné setkání.
5. Sexuální obtěžování nebo zneužití.

Dalším rizikovým jevem, se kterým je možné se v kyberprostoru setkat, je **sexting**. Pojem vznikl sloučením slov sex a texting a lze jej definovat jako posílání a sdílení textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem prostřednictvím internetu a mobilního telefonu. Sexting probíhá nejčastěji mezi vrstevníky, nicméně není ojedinělé zasílání a sdílení materiálu se sexuálním obsahem neznámým lidem i za finanční odměnu (Blinka, 2015, s. 132; Eckertová, Dočekal, 2013, s. 68; Muller, 2014, s. 107).

Riziko sextingu spočívá ve zneužití a úniku sdíleného materiálu, které může být doprovázeno vydíráním. Jakmile je citlivý materiál v online prostředí zveřejněn, není již možné krok navrátit. Sexting je také často spojovaný s kybergroomingem, kdy se stává prostředkem vydírání. V případě, že se materiály se sexuálním obsahem týkají nezletilé osoby, jedná se o trestný čin a podléhá to k řešení Policií ČR (Sexting, online).

Fenomén spojený se sdílením dětí na sociálních sítích svými rodiči, tzv. **sharenting**, je poměrně novým pojmem. Je tvořen spojením dvou anglických slov sharing, tedy sdílení, a parenting, tedy rodičovství. Je charakteristický pravidelným rizikovým sdílením citlivých informací o dětech jejich vlastními rodiči. Sdíleným obsahem jsou fotografie, videa, ale i detailní informace o životě dětí. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu uživatelů sociálních sítí nabývá trend na oblíbenosti. Sharenting narušuje soukromí a zároveň dochází k vytváření digitální stopy dítěte, aniž by obsah sdílelo samo (Cataldo et al., 2022, online; Kopecký et al., 2022).

Se sharentingem se pojí plno rizik, která se mohou projevit hned, ale také až v pozdějším věku dítěte. Rizikové je především sdílení nevhodného obsahu, který je dostupný pro ostatní uživatele sociálních sítí. Mohou to být fotografie či videa dětí bez oděvu, dítě zachycené při nevhodné situaci (situace doprovázeny pláčem či vztekem, při úrazu, nemoci, situace, kdy je vhodné zachovat soukromí dítěte, vykonávání potřeb atd.), přesné informace o tom, kde a kdy dítě tráví čas bez přítomnosti rodiče, nadměrné sdílení osobních údajů a fotografií s viditelným obličejem.

Výzkum Sharenting u českých rodičů realizovaný v roce 2022 přinesl o dané problematice zajímavá zjištění. Výsledky ukázaly, že obsah o svém dítěti sdílelo 69 % rodičů a 31,4 % rodičů sdílejících děti na sociálních sítích nemá ohledně sdílení žádné obavy (Kopecký et al., 2022). Následky sharentingu však mohou být v podobě problémů se zneužíváním sdílených fotografií či videí, negativního poznamenání dítěte v budoucnu (jakmile se dozví, co vše obsahuje jeho digitální stopa), narušení vztahu dítěte a rodiče a hrozba posměšků a ztrapňování, které mohou vést až k šikaně dítěte.

Na sharenting jako na rizikovou situaci v online prostředí pohlíží autoři výzkumu České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí realizovaného v roce 2019. Výzkum mimo jiné zjišťoval, zda byly děti vystaveny sdílení obsahu o nich samotných rodiči, a to i v případě, kdy dítě uvedlo nesouhlas. Výsledky ukázaly, že u 7,13 % dětí taková situace nastala (Kopecký, Szotkowski, 2019).

1.4.3 Další možná rizika kyberprostoru

Následující odstavce shrnují i další možná rizika, se kterými je možné se v online prostředí setkat. Byť jsou některá mířena primárně na starší generace, hrozí nebezpečí i u mladších uživatelů.

Obezřetnost je důležitá hlavně v „e-mailovém světě“, kde jsou hojně rozšířeny různé podvodné e-maily za účelem zjišťování a získávání citlivých údajů uživatelů. Tato nevyžádaná elektronická pošta, též označována jako spam (Petro, 2005, s. 128), zpravidla obsahuje lživý, nicméně někdy také poutavý obsah.

Časté jsou podvodné e-maily sdělující úspěch v podobě gratulací k peněžní výhře nebo také podvodné e-maily napodobující sdělení od oficiálních institucí (banka, úřad atd.). Tyto spamy jsou z velké části zavirovanými maily, které se snaží napadnout adresátův počítač či jiné zařízení. Fungují na základě instalace programu do zařízení, který je vytvořen pro nevědomé shromažďování citlivých dat uživatelů. Kromě sledování a sbírání informací o historii vyhledávání, program dokáže ukrást zadávaná hesla např. do internetového bankovníctví či jiných významných aplikací (Adámek, 2009, s. 22–23).

Se získáním citlivých údajů souvisí i tzv. phishing. Jedná se o typ kybernetického útoku, kdy se útočník snaží získat citlivá data uživatele nebo usiluje o spuštění škodlivého kódu na zařízení. Tyto útoky nejčastěji probíhají pomocí podvodných e-mailů, výjimkou však nejsou ani chaty skrze sociální sítě. Phishingové podvody jsou často cílené na uživatele internetového bankovníctví a zaslané zprávy žádají poskytnutí informací k platební kartě či přihlašovacích údajů do internetového bankovníctví (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 126; Phising, online). Phishingové e-maily a zprávy je možné rozeznat zaměřením se na následující prvky. V případě, že se jedná o neočekávaný e-mail s pochybnou doménou obsahující podezřelý odkaz a požadavky na osobní údaje s patřičnou naléhavostí a gramatickými i stylistickými chybami, je jisté, že se jedná o phishing.

Ač jsou podvodné e-maily mířeny primárně na jedince starší generace, kteří nedisponují takovými digitálními zkušenostmi jako jedinci mladší generace, je vhodné na tato rizika upozornit i generaci nejmladší. S podvodnými zprávami je možné se setkat i v prostoru sociálních sítí a v případě kliknutí na rizikový odkaz na zařízení rodiče může dojít k nepříjemným následkům. Stejně tak mohou být rizikové odkazy neúvěřehodných nabídek v podobě reklam či zábavného obsahu lákavého nejen pro děti.

Další rizika, kterým je vhodné věnovat pozornost, jsou nebezpečné weby či blogy. Ty mohou být věnovány určitým rizikovým tématům, jako jsou například poruchy příjmu potravy, propagace násilného a rasistického chování a nevhodné pornografické a sexuální obsahy. Konkrétním příkladem může být tzv. pro ana web či blog, který podporuje anorexii a jiné poruchy příjmu potravy (bulimie). Na webech tohoto typu je možné narazit na tipy, rady a vzájemnou podporu mezi uživateli – jedinci trpícími mentální anorexií. Zmíněné weby či blogy mohou mít nepříznivý vliv právě na děti a dospívající, kteří si prochází problémy se sebepřijetím a vnímáním vlastního těla.

Nepříznivý vliv na děti a mladistvé mohou mít i určité profily, respektive osobnosti, na sociálních sítích. Obliba influencerů u dětí a mladistvých je značná a lze pozorovat jejich vliv právě na sledující v podobě dětí a dospívajících. Někteří se však nebojí sdílet i takový obsah, který není úplně vhodný. Je možné se setkat s propagací návykových látek, nevhodného chování i třeba nevhodné komunikace mezi influencerem a jinými osobami. Negativní vliv mohou mít i profily a influenceři snažící se propagovat zdravý životní styl v podobě nezdravého přístupu ke stravování a pohybovým aktivitám. Nezdravý, tedy striktní přístup, může vést k poruchám příjmu potravy.

Výzkum České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí z roku 2019 mimo jiné zjišťoval, jakou oblibu mají u českých dětí videa se závadným obsahem. Výsledky ukázaly, že 12 % dětí sleduje videa zobrazující osoby s poruchami příjmu potravy, 8,7 % dětí sleduje videa s násilným obsahem, videa obsahující sebepoškození sleduje 8,6 % dětí a videa se šokujícím obsahem taktéž 8,6 % dětí (Kopecký, Szotkowski, 2019).

Pro shrnutí podkapitoly je text doplněn přehlednou tabulkou klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu. Tabulka popisuje typy rizik rozdělených dle oblastí na základě rozdělení dítěte jako příjemce, účastníka a pachatele.

Tab. č. 1: Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu

Typ rizika	Obsah: dítě jako příjemce	Kontakt: dítě jako účastník	Počínání: dítě jako „pachatel“
Komerce	reklama, spam, nabádání k poskytování peněžní podpory	získávání a uchování osobních údajů (cookies)	online gambling, nelegální stahování, hackování
Násilí	násilí, nenávistný či děsivý obsah	oběť kyberšikany, online obtěžování, kybergrooming, kyberstalking	pachatel kyberšikany, kyberstalking, kybergroomingu
Sexualita	pornografie a jiný sexuálně zraňující obsah	setkávání se s neznámými lidmi z internetu, sexuální zneužívání, sexting	vytváření a nahrávání pornografických materiálů
Hodnoty	rasistické a jiné zkreslené, zavádějící informace či rady	přesvědčování a manipulace ze strany druhých (např. sebepoškození, poruchy příjmu potravy)	poskytování nevhodných rad (např. sebepoškození, hubnutí)

(Livingstone, Haddon, 2009, In: Ševčíková, 2014, s. 10)

2 Fenomén mobilního telefonu v rodině s dětmi

Následující kapitola se zabývá rodinou jako základním socializačním činitelem a přináší charakteristiku předškolního a školního vývojového období. Kapitola je doplněna o přehledy vybraných výzkumů a výzkumných šetření týkajících se problematiky mobilních telefonů jak v rodinách, tak i u samotných dětí a mladistvých. Výsledky některých z nich jsou následně použity pro vypracování vlastního výzkumného šetření v rámci empirické části práce.

2.1 Rodina jako základní socializační činitel

Rodina jako primární skupina má na výchovu a vývoj jedince významný vliv. Je tak klíčovým socializačním činitelem každého z nás. Následující odstavce budou věnovány právě socializaci a rodině.

2.1.1 Socializace

Socializace je celoživotní proces, kterým si prochází každý jedinec. Kraus (2008, s. 59) pojem definuje jako „*proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít.*“ Během socializace dochází k osvojování si jednotlivých sociálních norem a hodnot. Celý proces pak vyústí ve vytvoření si vlastního „já“. Dle Muchy (2004, s. 144), který se mimo jiné zabývá vztahem socializace a deviace, je cílem socializace zformovat jedince tak, aby bylo jeho chování o samotě srovnatelné s chováním ve společnosti, mezi ostatními členy skupiny, tedy s chováním pod dohledem.

O socializaci jako o procesu učení se žít spolu s druhými osvojením si pravidel lidského soužití mluví Novotná (2008). Zároveň dodává úměru o dynamice a proměnlivosti společnosti a socializace, „*čím dynamičtější a proměnlivější je společnost, tím více je socializace celoživotní záležitostí.*“ (Novotná, 2008, s. 15) Zde je patrné, že socializace probíhá ve všech fázích života jedince. Rozhodujícím činitelem je však rodina, která má na starosti primární socializaci a dítě již od narození uvádí do kulturního prostředí a pomáhá s orientací napříč společenskými standardy v daném prostředí. Na působení rodiny následně v rámci socializace navazují školská zařízení (Kraus, 2008, s. 59–60).

Se socializací úzce souvisí i tzv. sociabilita, kterou lze charakterizovat jako schopnost navazování kontaktů a vztahů s ostatními lidmi, přebírání různých společenských rolí, napodobování vzorů a osvojování si poznatků. Schopnost sociability se rozvíjí v sociálním prostředí (Kraus, 2008, s. 59).

K socializaci dochází u každého jedince bez ohledu na úroveň a kvalitu prostředí, ve kterém vyrůstá a ve kterém se pohybuje. Zde může docházet k úskalí, neboť ne všechna prostředí jsou příznivá. V příznivém prostředí dochází k socializaci funkční, která je dle Svobody Hoferkové a Bělíka (2019, s. 37) charakteristická osvojováním si žádoucích hodnot, norem a vzorců chování dítětem. Zároveň má vliv na pozitivní sociální klima v prostředí, a to jak v rámci malých skupin, tak i v institucích a celkově ve společnosti.

Pokud dochází k socializaci v prostředí charakteristickém pro jednání a chování odchýlené od obecně uznávaných norem, hovoříme o socializaci deviantní či desocializaci (Kraus, 2008, s. 60) nebo o socializaci dysfunkční (Svoboda Hoferková, Bělík, 2019, s. 37). Resocializací se pak rozumí proces, který usiluje o napravení a navrácení jedince do běžného života.

Pokud je proces socializace nedostatečný, může u dotknutých jedinců docházet k citové nevyspělosti, problémům či lhostejnosti spojeným s neporozuměním společenským hodnotám. Bohužel se i v dnešní společnosti objevují případy tzv. vlčích dětí. Jedná se o označení osob vyrůstajících mimo sociální prostředí, u kterých dochází k minimu interakcí a jsou ochuzeny o kontakt s druhými (Kraus, 2008, s. 60; Reichl, 2008, s. 160). Z českého prostředí je známý případ dvou bratrů z pražských Vinohrad. Oba chlapci se narodili v bytě, který během svého života v péči rodičů neopustili. Rodiče jejich sociální vývoj zanedbávali a neposkytovali jim žádné podněty k rozvoji. Jelikož děti nebyly rodiči přihlášeny u žádného lékaře ani nahlášeny na příslušných úřadech, nemohlo dojít k dřívějšímu odebrání dětí z péče rodičů. O jejich existenci se policie dozvěděla náhodou, a to v situaci, kdy byla do bytu přivolána matkou, která měla strach ze svého partnera.

Jak již bylo zmíněno v textu výše, významným socializátorem je rodina. Právě rodině je v následujících odstavcích věnovaná pozornost.

2.1.2 Rodina

Nejen společnost, ale i rodina prochází dynamickou proměnou. Pohled na ni se v posledních letech proměňuje a již se nelpí na tradičních definicích. Ze sociologického hlediska lze na rodinu nahlížet jako na primární, malou, poloformální a referenční skupinu, která je primárním socializačním prostředím (Lašek, Loudová, 2013, s. 9). Rodinou se také rozumí skupina osob spojených přímým příbuzenstvím, přičemž dospělí členové na sebe přijímají zodpovědnost za děti. Příbuzenské vztahy nastávají po pokrevní linii anebo v rámci navázání svazků mezi jedinci (sňatky) (Giddens, 2013, s. 308–309).

Další definici udává Reichel (2008, s. 177), který rodinu chápe jako „*nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidskou skupinu a instituci, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.*“ Sobotková (2007, s. 24) na rodinu nahlíží jako na systém, kdy je systémem myšlen soubor částí a vztahů mezi nimi. Dále je možné rodinu charakterizovat jako skupinu lidí se společnou historií, společnou realitou a očekávaným propojením vztahů v budoucnu, kdy mezi jednotlivými členy existují emocionální vazby (Kramer 1980 In: Sobotková, 2007, s. 24).

Jako každá instituce má i nenahraditelná instituce rodiny své funkce. Dle vypořádání se s jednotlivými funkcemi je možné rodinu následně rozdělit mezi tři kategorie. Při adekvátním plnění veškerých funkcí se rodina stává rodinou funkční. Pro dysfunkční rodinu je typické přiměřené plnění funkcí, a jestliže rodina funkce plnit nezvládá a je ohrožena i socializace dítěte, jedná se o rodinu afunkční.

Funkce rodiny uvádí Kraus (2008, s. 81–83) následovně:

1. biologicko-reprodukční funkce,
2. sociálně-ekonomická funkce,
3. ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce,
4. socializačně-výchovná funkce,
5. rekreační (zábavná) funkce,
6. emocionální funkce.

V rámci socializačně-výchovné funkce dochází k výchově, která může být pojata různými způsoby. Nejčastěji jsou uváděny tři typy rodičovských stylů a to autoritářský, povolující a styl opřený o autoritu (Lašek, Loudová, 2013, s. 13). Autoritářský styl výchovy je charakteristický vysokými požadavky na dítě, striktností, direktivností a v některých případech i fyzickými tresty. Povolující nebo také liberální styl výchovy představuje naprostou volnost dítěte, na které nejsou kladeny požadavky. Funguje na principu okusit-zjistit.

Pro styl opřený o autoritu, nebo také demokratický styl výchovy, je typické jasné stanovení pravidel a zásad rodiči. Souhrnně je však kladen velký důraz na komunikaci a dbá se, aby dítě veškerým požadavkům rozumělo a chápalo důvody jejich nastavení (Lašek, Loudová, 2013, s. 13). Na demokratický styl je nahlíženo jako na nejvíce vhodný pro výchovu dětí v dnešní společnosti.

2.2 Trendy současné rodiny

Tradiční podoba rodiny, kterou představuje otec, matka (v manželském svazku) a dítě, prochází proměnou. Je tak možné se setkat s rodinami s jiným sestavením či rodinami, které se potýkají s nežádoucími problémy. Kučírek (2014, s. 89) přímo tvrdí, že klasická rodina začíná být vnímána pouze jako jedna z alternativ. Proměny podoby rodiny způsobuje mnoho faktorů a souvisí také s vývojem společnosti.

Pro rodiny v evropských zemích je v rámci posledních několika let typický pokles sňatečnosti a porodnosti a častěji je možné narazit na rodiny bez dětí. Dochází i ke zvyšování věku, ve kterém páry vstupují do prvního manželství, zvýšení počtu nesezdaných párů s dětmi a také roste počet rodin samoživitelů (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 39). Uvedené skutečnosti stručně popisují podoby současných rodin.

Ačkoliv nejsou jednotlivé trendy hlavním tématem práce, je vhodné je do obsahu textu zařadit a věnovat jim patřičnou pozornost. Různé podoby rodiny totiž mají na vývoj a výchovu dítěte významný vliv, který se může promítnout i do souvislosti s výchovou mediální a mohou ovlivňovat i přístup dítěte k mobilnímu telefonu či jiným technologiím a celkovému online prostředí.

Rodiny s jedním rodičem, rodiny matek či otců samoživitelů, mohou mít jako rodinné prostředí významný vliv na digitální technologie a online svět v životě dítěte.

Rozpad manželství či partnerství je velmi náročný nejen pro partnery, ale hluboce se dotýká i dětí. V některých případech se u dětí z neúplných rodin projevuje tzv. syndrom odvrženého dítěte (Svoboda Hoferková, Bělík, 2019, s. 46). Vliv vztahu rodičovského páru na vývoj dítěte zdůrazňuje Šulová (2004, s. 136), kdy tvrdí, že právě rodiče poskytují dítěti komplementární model chování matky a otce. Na tuto skutečnost lze navázat důležitostí otcovské i mateřské role ve vývoji a výchově dítěte. Vedle problémů spojených se ztrátou druhého rodiče nelze opomenout možné finanční problémy hrozící právě matkám či otcům samoživitelům.

Není neobvyklé, že v rámci rodiny s jedním rodičem dochází k situaci, kdy matka či otec působí v koalici s dítětem vůči druhému rodiči. Tento typ dysfunkční rodiny nazývá Kučírek (2014, s. 106) jako asymetrický typ rodiny B. Může se projevovat přenášením negativního vnímání druhého rodiče na dítě a dítě následně přijme tuto skutečnost za vlastní. Dochází i k situacím, kdy dítě zaujímá negativní postoj k druhému rodiči pouze z důvodu obavy z názoru rodiče prvního. Tento jev nastává převážně u mladších dětí, neboť zastávají názor, že hezký vztah s rodičem, který je opustil, automaticky znamená zklamání druhého rodiče.

Ke zmiňovanému trendu je vhodné zmínit pojem tzv. patchworková rodina (Svoboda Hoferková, Bělík, 2019, s. 46). Rozumí se jí rodina, ve které již mají partneři či rodiče děti z předchozích manželství či vztahů. S výskytem zmíněných rodin a domácností s dětmi z předešlých vztahů je možné se setkat čím dál častěji.

U rodin s jedním rodičem mohou být komunikační prostředky ve formě technologických zařízení, jako například mobilního telefonu, tabletu či počítače, velice důležitými prvky pro komunikaci a udržení vztahu mezi dítětem a druhým rodičem. V některých případech může být mobilní telefon prostředkem k úniku od problémů v rodině (spojených třeba s právě probíhajícím rozvodem, se stěhováním, se změnou prostředí, s domácím násilím apod.) do online světa, ve kterém se dítě může cítit bezpečněji. Slussareff (2022, s. 216) dodává, že stabilní zázemí je pro dítě velice důležité a může mít vliv na míru odolnosti dětí vůči rizikům.

2.3 Vývojová fáze předškolního a školního období

Trend snižování věku prvního uživatelského kontaktu s médii a technologiemi je znakem současné modernizované společnosti. I proto tato práce zkoumá problematiku používání mobilních telefonů právě u dětí předškolního a školního věku. V průběhu daných vývojových stádií dochází k přechodu od pasivního užívání médií a technologií (např. poslouchání hudby, sledování pohádek) k významnějšímu aktivnímu užívání. Téměř bezproblémové ovládnutí mobilů, tabletů a v některých případech i počítačů či notebooků dětmi je již bráno jako obvyklý jev a nezbuzuje podivení.

Předškolní období lze v užším smyslu vymezit jako období započaté nástupem do mateřské školy a ukončené nástupem do primárního vzdělávání. Věková hranice předškolního období je uváděna rozmezím od 3 do 6–7 let dle věku dítěte při nástupu do 1. třídy na základní školu a dosažení školní zralosti. Tu lze dle Matějčka (1994, s. 94) definovat jako „*schopnost (přípravenost, pohotovost) dítěte dostát nárokům školního vzdělávacího procesu, a to nárokům kladeným na jeho organismus (především na nervový systém), nárokům intelektovým, citovým i společenským.*“

Na danou předškolní fázi lze nahlížet jako na období iniciativy, kdy se u dětí objevuje potřeba být aktivní, něco zvládat a vytvářet a stvrdit tak své přednosti. Více se také projevuje individuální osobnost dítěte. Období předškolního věku je mimo jiné chápáno jako důležitá etapa věnovaná přípravě pro řádný život ve společnosti. Pro děti je typická zvědavost, touha se něco nového naučit a zapojit se do dění v domácnosti, zkoušení mnoha různorodých aktivit a napodobování dospělých. Pro předškolní vývojové období je velice důležitým prvkem hra, která je hlavním prostředkem učení. Ač s přípravou a rozvojem značně napomáhá pravidelné navštěvování mateřské školy, i nadále je klíčovým zdrojem rodina a rodinná výchova (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 87; Thorová, 2015, s. 381–382; Vágnerová, 2021, s. 171).

Jedním z nejdůležitějších sociálních mezníků v životě jedinců je nástup do školy. Dítě se tak z role předškoláka mění a zvyká si na novou roli školáka. Školní vývojové období či také období středního dětství nastává v okamžiku dosažení školní zralosti a zahájení povinné školní docházky, tedy většinou mezi 6.–7. rokem. Na délku zmíněného období, tedy na věk jeho ukončení, existuje více pohledů.

Thorová (2015, s. 402) období středního dětství rozděluje na dvě fáze, které nezahrnují celou povinnou školní docházku. Rané střední dětství trvající od 6–7 do 9 let a pozdní střední dětství (prepubescence) trvající od 10 do 11–12 let.

Naopak Vágnerová (2021, s. 267–268) vývojovou fázi školního věku vnímá jako období trvající po celou dobu povinné školní docházky. Zmíněnou etapu rozděluje na tři dílčí fáze. Raný školní věk trvající od 6–7 do 9 let, střední školní věk trvající od 9 do 11–12 let, tedy po nástup na druhý stupeň základní školy, a starší školní věk neboli období druhého stupně trvající přibližně do 15 let a do ukončení povinné školní docházky.

Dané vývojové období je chápáno jako oficiální vstup dítěte do společnosti, kterou představuje právě škola. Dítě potvrzuje své kompetence, pracuje a musí plnit určené povinnosti, má za cíl uspět a prosadit se se svým výkonem. Převážně během období staršího školního věku dochází k diskusím ohledně následného životního směřování. Vedle rozvoje osobnosti dochází k formování vrstevnických skupin a následné začleňování. Celý proces formování, začleňování a vytváření si určité pozice je pro jedince významný a ovlivňuje další fáze vývoje (Thorová, 2015, s. 402; Vágnerová, 2021, s. 267–268).

2.4 Mobilní telefony v rodinách s dětmi

Následující podkapitola přináší shrnutí poznatků fenoménu mobilního telefonu v rodině s dětmi a ve světě dětí. Dle údajů Českého statistického úřadu je mobilní telefon součástí každé domácnosti s dětmi do 15 let věku (100 %) a téměř všechny děti do 15 let věku (99,7 %) žijí v domácnosti s internetem (Informační společnost v číslech 2023, online).

Vzhledem k měnícím se trendům, obklopení médií a jejich dostupnosti dochází k prvním kontaktům s mobilním telefonem u dětí již ve velmi nízkém věku. První kontakt s mobilním dotykovým zařízením (telefon či tablet) u dětí byl zkoumán v rámci výzkumu Rodič a rodičovství v digitální éře: Rizikové chování rodičů v online prostředí ve vztahu k dětem.

Šetření zjišťovalo, v kolika letech dítě přichází do prvního kontaktu s daným zařízením, tedy, kdy je poprvé zařízení dětem půjčeno. Výsledky ukázaly, že téměř 15 % rodičů zapůjčuje mobilní telefon nebo tablet dětem již od 1 roku života. Přibližně 22 % rodičů dítěti poprvé poskytne zařízení mezi 2–3 roky života a nejčastěji k prvnímu kontaktu dle zjištění dochází mezi 4–5 lety. Vlastní mobilní telefon je dětem nejčastěji pořizován v období nástupu do základního vzdělávání, tedy mezi 7.–9. rokem dítěte (Kopecký, Szotkowski, 2018).

V návaznosti na používání mobilních telefonů či tabletů (i v rámci sledování dětských pořadů či jiného obsahu vhodného pro děti) dětmi nízkého věku zmiňuje a upozorňuje Slussareff (2018, online) na to, že technologie by nikdy neměly být náhradou rodičovské interakce. Ta je pro dětský vývoj a učení nejdůležitějším elementem a v situacích, kdy se rodič dítěti nemůže plně věnovat, je vhodné dítěti technologie jako formu zabavení neposkytovat.

Jak bylo zjištěno v rámci výzkumu *Exposure and Use of Mobile Media Devices by Young Children* realizovaného v USA v roce 2015, digitální technologie včetně mobilních telefonů jsou častým prvkem zabavení dětí již od útlého věku. Výsledky výzkumu ukázaly, že 70 % rodičů používá některé ze zařízení k zabavení dítěte při úklidu, 65 % rodičů používá zařízení pro uklidnění dítěte a 29 % je využívá jako pomocníka při uspávání dětí (Kabali et al., 2015, online). V souvislosti s poskytováním mobilního telefonu či tabletu dítěti se záměrem zabavení nebo uklidnění jsou daná zařízení často označována jako digitální dudlík.

Digitální technologie jsou zvláště pro děti velmi lákavé, nelze však opomenout řadu problémů s nimi spojených, které ovlivňují především zdravotní a společenské oblasti života jedince. Sadílková (2020) v souvislosti s nadměrným a nevhodným užíváním digitálních technologií dětmi uvádí tato možná rizika: opoždění psychomotorického vývoje, vyšší šance na vznik obezity, poruchy spánkového režimu, opoždění vývoje řeči a jiné zdravotní komplikace, problematické užívání internetu spojené s rizikovými jevy v kyberprostoru a netolismus. Vzhledem k životu s médii je nutné dbát na prevenci a předcházet vzniku možných rizik.

Jak moc jsou mobilní telefony dětmi oblíbené, je možné konstatovat na základě výsledků Minisčítání 2018 realizovaného Českým statistickým úřadem. Tento zábavně-vzdělávací projekt je určen pro žáky a studenty ve věku 9–15 let. Projekt nezkoumá jeden konkrétní jev, otázky jsou zaměřeny na každodenní život a hlavním cílem je zvyšovat statistickou gramotnost a zábavnou formou přiblížit žákům a studentům nástroje statistiky. V roce 2018 se zapojilo 25 912 žáků a studentů a 42,6 % respondentů uvedlo, že jejich nejoblíbenější věcí je právě mobilní telefon (Minisčítání 2018: výsledky, online).

Starší děti a mladiství používají digitální technologie téměř denně. Mobilní telefon pro přístup na internet používá každý den 84 % dětí ve věku 9–17 let (Šmahel a kol., EU Kids online, 2022). Jaké aktivity v online světě děti vyhledávají a provozují, zkoumal výzkum České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí realizovaný v roce 2019. Děti ve věku 7–12 let nejčastěji navštěvují sociální sítě (téměř 52 % dětí), YouTube a podobné servery navštěvuje 41 % dětí, online encyklopedie 30 % dětí, online hry a weby s herní tematikou vyhledává téměř 30 % respondentů. Dále jsou oblíbené internetové obchody (e-shopy), které navštěvuje 15 % dětí, streamovací platformy sleduje 11 % dětí, 7 % dětí ve věku 7–12 let zajímají zpravodajské portály. Necelá 3 % respondentů uvedla, že vyhledávají webové stránky s pornografií a téměř 1,5 % dětí zajímají webové stránky s násilným obsahem (Kopecký, Szotkowski, 2019).

Stejný výzkum zjišťoval nejčastější aktivity prováděné dětmi spojené s mobilním telefonem. Děti nejvíce uváděly telefonování (72 %), psaní zpráv přes online aplikace (66 %), sledování YouTube (65 %), SMS/MMS zprávy (54 %), fotografování (52 %), hraní her (50 %), poslech hudby (47 %), vyhledávání informací (38 %), čas strávený na sociálních sítích (32 %), sledování TikTok videí (20 %), natáčení videí (17 %), vzdělávací obsah v podobě aplikací či videí (17 %), četba (15 %), sledování streamovacích videí na Twitchi (13 %) a streamování videí (online přenos natáčení) (7 %). Dle výsledků je možné pozorovat, že sociální sítě používá značná část dětí ve věku 7–12 let i přesto, že je několik sociálních sítí přístupných až od 13 let věku.

3 Mediální socializace

Třetí kapitola teoretické části práce je věnována mediální socializaci, na kterou lze nahlížet jako na souhrn socializační interakce triády jedinec, společnost, média (Sloboda, 2013, s. 41). Vzhledem k plně saturované společnosti médií její role ve výchově jedinců stoupá. Pomáhá k lepší orientaci a fungování v současném medializovaném světě a je důležité se jí věnovat již od útlého věku každého jedince, neboť současně také klesá věk, kdy se děti dostávají do role aktivních uživatelů médií. Mediální socializace by měla začínat v rodině a následně také ve vzdělávacích zařízeních, kde je již povinnou součástí vzdělávacího systému České republiky. S mediální socializací úzce souvisí pojmy mediální výchova a mediální gramotnost, kterým se blíže věnuje celá kapitola. Závěr kapitoly přináší i přehledy dosavadních výzkumů a výzkumných šetření týkajících se dané problematiky v českém prostředí.

3.1 Mediální výchova a mediální gramotnost

Ve společnosti a konkrétně třeba v naší zemi je téměř nemožné se bez snahy vymanit z vlivu masmédií. Je již normální a zvykem, že jsou masmédiá velice důležitým prvkem v našich životech již od raného věku po stáří a mnohdy si jejich vliv ani neuvědomujeme. Je proto důležité, aby byla mediální výchova součástí života každého jedince a ten tak měl možnost nabýt mediální gramotnosti, která mu pomůže v dnešním medializovaném světě lépe fungovat. Vacek (2018, s. 14) přímo uvádí, že mediální gramotnost je důležitým předpokladem pro úspěšné studium, pro hledání vhodného zaměstnání a pro celkové uplatnění ve společnosti.

Média nás obklopují již od raného věku a je tak žádoucí s prvními prvky mediální výchovy začít co nejdříve úměrně danému věku a schopnostem. Mediální výchova a mediální gramotnost spolu souvisí, díky procesu mediální výchovy se kompetence mediální gramotnosti získávají a již jsou brány jako součást všeobecného vzdělávání (Jirák, Wolák, 2007, s. 7). Definici mediální výchovy a mediální gramotnosti lze nalézt v Rámcovém vzdělávacím programu, tedy v programu, který tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělávání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání (RVP – Rámcové vzdělávací programy, 2020, online).

V rámci mediální výchovy má dle RVP dojít k osvojení si některých základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií (o jejich historii, struktuře fungování) a získání dovedností pro zapojení jednotlivce do mediální komunikace. „*Především se jedná o schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními; dále pak orientaci v mediovaných obsazích a schopnost volby odpovídajícího média jako prostředku pro naplnění nejrůznějších potřeb – od získávání informací přes vzdělávání až po naplnění volného času.*“ Cílem procesu mediální výchovy je vybavení žáka základní úrovní mediální gramotnosti (Kaderka, Mediální výchova: Vysvětlení pro média a širokou veřejnost, online).

Na mediální gramotnost lze nahlížet jako na souhrn poznatků a dovedností, které jsou důležité a nutné pro orientaci v prostředí médií, kterými je jedinec neustále obklopen. Mičienka (2007, s. 9) uvádí, že poznatky nám umožňují dodržet kritický odstup od médií (dokázat rozeznat nevhodné zdroje a nevhodnou náplň volného času) a dále nám naopak i umožňují využívat potenciálu médií na maximální úrovni. Tedy jako zdroje kvalitních informací, vhodné zábavy a aktivního trávení volného času. Díky mediální gramotnosti tak jedinec dokáže využívat veškerá pozitiva, která nám média nabízí a jsou díky nim dostupná, a nenechá se jednoduše ovlivnit negativními stránkami medializace.

O mediální gramotnosti jako svébytné kompetenci hovoří Jiráček a Wolák (2007, s. 6). Zároveň dodávají, že tato kompetence se u jednotlivců medializované společnosti zvyšuje nerovnoměrně. Uvádějí rozdíly mezi jednotlivci s profesemi ve sféře médií a například i osobami, které média využívají ve svůj prospěch k prosazení se (politici, umělci atd.) a běžnými uživateli médií, kteří si svoji kompetenci navyšují pomalejším způsobem. Kladou důraz na rozvíjení schopnosti žít s médii a pracují s tvrzením, že mediální gramotnost úzce souvisí s plnohodnotným zapojením do veřejného života (Jiráček, Wolák, 2007, s. 6–8).

Další možnou definici mediální gramotnosti lze nalézt u Valenty (Valenta, Brom, Kellarová, 2016, s. 17), kdy ji definuje jako schopnost porozumět médiím v jejich společenském, politickém a ekonomickém kontextu. O mediální gramotnosti mluví jako o kritické kompetenci, sociální dovednosti a komunikační kompetenci, kdy tyto kompetence a dovednosti bojují s negativními stránkami médií.

Kritická kompetence dokáže pracovat s tím, že každá událost může mít různé perspektivy a výklady a neexistuje tak na ni jediný pohled, který nám médii může být prezentován jako ten správný. Sociální dovednost znamená jakýsi všeobecný přehled o společenském dění, a to i o takovém, kterému není v médiích věnováno tolik pozornosti. Jedinci s komunikační kompetencí si uvědomují moc komunikace, a tak k ní i přistupují. Jak v roli příjemců sdělení, tak i v oblasti jejich vlastní komunikace s ostatními (Valenta, Brom, Kellerová, 2016 s. 17–19).

3.2 Mediální výchova ve školském zařízení

Vedle rodiny je škola dalším důležitým prostředím, ve kterém může mít dobře zvolená varianta výuky mediální výchovy velký vliv na daného žáka a může se mu tak dostat potřebného přehledu k lepšímu fungování v medializované společnosti. Již Jan Amos Komenský doporučoval práci s tehdy dostupnými médii (knihy a noviny) během výuky a příkládal tomu pozitiva jako kultivace jazyka a sbírání informací o dějinách a geografii. Vedle kladného přínosu však zmiňoval i možné negativní jevy jako je nadbytečnost či přemíra informací a také prvoplánová líbivost (Sloboda, 2013, s. 13).

Ač se v České republice hovořilo o mediální výchově již od 90. let, tak svoji současnou podobu v českém vzdělávacím systému získala až po provedení kurikulární reformy. V současné době je mediální výchova zařazena mezi průřezová témata Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání, který spadá pod státní úroveň systému kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty vznikly v souladu s principy kurikulární politiky zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha) a zakotvenými ve školském zákoně (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů) a jsou vytvořeny ve dvou úrovních: státní úroveň a školní úroveň.

Státní úroveň se rozumí právě RVP, který je již definovaný v předchozí podkapitole. Školní úroveň se rozumí školní vzdělávací plány (ŠVP), které slouží jako předlohy ke vzdělávání na jednotlivých školách. Jak RVP, tak i ŠVP jsou veřejnými dokumenty a jsou přístupné jak pro pedagogické pracovníky, tak i pro nepedagogickou veřejnost (RVP ZV, 2021).

Jak již bylo zmíněno, mediální výchova patří společně s dalšími pěti tématy mezi průřezová témata RVP. V aktuálním RVP jsou vymezena tato průřezová témata:

1. osobnostní a sociální výchova,
2. výchova demokratického občana,
3. výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
4. multikulturní výchova,
5. environmentální výchova,
6. mediální výchova.

Dle oblastí, které jsou mezi tématy vymezeny, je zřejmé, že se jedná o aktuální problémy současného světa a jsou tak nedílnou součástí základního vzdělávání. Jednotlivá témata spolu souvisí a během vzdělávacího procesu se navzájem prolínají společně s ostatními předměty, v rámci samostatných předmětů se však nevyučují.

Šesté průřezové téma Mediální výchova má za cíl dosáhnout stavu, kdy vzdělávání dokážou zpracovávat, vyhodnocovat a využívat podněty z médií. Má vybavit žáky základní úrovní mediální gramotnosti (osvojení si základních informací o fungování a společenské roli současných médií, schopnost analyzovat sdělení – vyhodnotit záměr a posoudit věrohodnost, schopnost volby odpovídajícího média jako prostředku pro naplnění různých potřeb) (RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021).

Mediální výchova je bezpochyby nepostradatelnou součástí vzdělávacího systému, i tak se ale její implementace do vzdělávacího systému neobejde bez značných problémů a klíčových otázek. Problémy výstižně shrnuje Jiráček, Šťastná a Zezulková v podkladové studii Mediální výchova jako průřezové téma Národního ústavu pro vzdělávání z roku 2017 (revidovaná verze z roku 2018). Autoři zde pracují s těmito problematickými klíčovými otázkami doprovázejícími zavádění mediální výchovy do formálního vzdělávání: kdy je vhodné a užitečné s mediální výchovou začít, jak obecně vymezit cíl mediální výchovy a jak mediální výchovu začlenit do formálního vzdělávání.

Při realizaci mediální výchovy je nutné brát v potaz rozdílné významné vývojové a sociokulturní změny u nejmladších žáků a u žáků starších, zároveň však klesá věk, kdy se v souvislosti s rozvojem nových médií stávají děti aktivními konzumenty médií. U nejmladších žáků se v rámci mediální výchovy doporučuje zaměřit se na dětské zkušenosti s médií a jejich osvojování. Osvojování médií lze popsat jako záměrné, ale i spontánní učení o médiích a jejich platformách, a to jak za použití médií, tak i bez jejich přítomnosti.

Cíl mediální výchovy souvisí s podstatou mediální gramotnosti. Právě ta by měla udávat směr a náplň mediální výchovy ve vzdělávacím procesu. Samotná forma výuky mediální výchovy se potýká s diskusí, zda by měla mít speciální předmět nad rámec vyučovaných předmětů anebo by měla být zapojena do již existujících předmětů tak, jak to známe z našeho vzdělávacího systému (Jirák, Šťastná, Zezulková, 2018, s. 6–9).

Zapojení mediální výchovy do výuky na základních a středních školách se bohužel neobejde bez několika problémů. Mediální výchova se nevyučuje v rámci samostatného předmětu a není ani pevně stanoveno, v jaké míře by se jí měla v rámci výuky ostatních vyučovaných předmětů věnovat pozornost. Výjimkou mohou být některé střední školy, které nabízí mediální výchovu jako samostatný předmět v rámci volitelných seminářů. Takový případ je možné pozorovat například na pražském Gymnáziu Na Zatlance. Seminář mediální výchovy zde vede Michal Kaderka, který se mediální výchově a výuce mediální výchovy na školách blíže věnuje. Kaderka mimo jiné spravuje web o světě mediální výchovy a vede akreditované kurzy mediální výchovy pro učitele.

Kurzy mediální výchovy pro učitele mohou být vhodným řešením pro vyučující zabývající se mediální výchovou ve svých předmětech. Mediální výchova chybí v osnovách studia na pedagogických fakultách a budoucí učitelé tak nejsou k její výuce patřičně připraveni, postrádají materiály a metodickou podporu. Problém s nedostatečnou přípravou učitelů na efektivní výuku mediální výchovy je ve společnosti vnímán a již zde probíhá snaha o změnu.

V roce 2016 byla založena tzv. Platforma pro mediální vzdělávání, kterou lze charakterizovat jako neformální společenství organizací a subjektů aktivních v oblasti mediálního vzdělávání (Platforma pro mediální vzdělávání, online). Do seznamu všech členů je možné nahlédnout v Příloze A v přílohách diplomové práce. Právě členové zmíněné platformy usilují o řešení problému s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. To plánuje mediální výchovu v rámcových vzdělávacích plánech posílit, samostatný předmět mediální výchovy se ale v nadcházejících letech do vzdělávacího plánu zařadit neplánuje. Co se týče zahrnutí výuky metodiky mediální výchovy do osnov pedagogických fakult, tento problém nenáleží k řešení MŠMT (Šnobllová, Šalounová, 2010, online).

3.3 Prostor mediální výchovy v rodině

Další dílčí částí mediální socializace je mediální výchova v rodině. Tu popisuje Sloboda (2013, s. 7) jako „*záměrné působení rodičů na děti v podobě stanovování pravidel a dalšího používání médií s výchovným účelem.*“ Vzhledem k situaci v oblasti médií a jejich rozmachu je na mediální výchovu v rodině a celkovou problematiku médií v rodině postupně během posledních let upírána stále větší pozornost.

Pro děti a obzvláště pro děti předškolního věku je současný mediální svět velmi atraktivní. Média adekvátně reagují na potřeby jednotlivých věkových kategorií jedinců ve společnosti a děti nejsou výjimkou. U vývojově přiměřených podnětů, které jsou médiu nabízeny v různých podobách dětem, nejčastěji prostřednictvím televize, lze poukázat na jednoduchost, jednoznačnost, proměnlivost, barevnost a lákavost příběhů. Častá vytýkaná skutečnost je jejich jednostrannost, která vede k pasivnímu konzumu. Mohou nastat, a často také nastávají, problémy spojené s nedostatečným pohybovým rozvojem a nedostatečnými manuálními a sociálními dovednostmi (Mertin, Gillernová, 2010, s. 213–221).

Hulanová (In: Kabíček a kol., 2014, s. 187–197) na dnešní děti pohlíží jako na děti internetové generace. S kyberprostorem mají možnost se seznámit již od útlého věku a poskytuje jim mimo jiné zdroj k poznávání světa. Z této skutečnosti vyplývá, že mediální výchova a předávání informací nejen o online prostředí by měly mít důležitou roli ve výchově dětí v každé rodině.

Rodiče v rámci mediální výchovy mohou dle Slobody (2013) využívat tyto nástroje, které jsou v následujících odstavcích krátce představeny:

- omezování konzumace médií,
- společná konzumace médií a diskuse o médiích,
- cílené nasazování médií v procesu výchovy a vzdělávání.

Omezování konzumace médií patří mezi nejčastěji používané výchovné nástroje rodičů k dětem. Omezování spočívá v určitých restrikcích a to: časových (v podobě omezení času používání mobilního telefonu, počítače, daný čas pro sledování televize atd.), obsahových (v podobě zablokování určitých webových stránek atd.) a technických (fyzické zamezení přístupu nebo také omezení funkce dané technologie, může se jednat například o nemožnosti využívání internetu na počítači, zablokování některých funkcí na mobilním telefonu atd.) (Ambrožová, Junová, Stašová, 2021, s. 40; Sloboda, 2013, s. 93–97). U obsahových restrikcí je však nutné, aby rodiče disponovali mediální gramotností, orientovali se v aktuálních trendech na internetu a sociálních sítích a na základě svého uvážení zavedli vhodná opatření zamezující například vstup na vybrané webové stránky a podobně.

Společná konzumace médií a diskuse o médiích, tedy doprovázející mediálně výchovné nástroje, představují jak společné konzumování médií a následnou diskusi, tak i tzv. monitoring, kdy rodič dítě a jeho konzumaci médií sleduje zpovzdálí (Sloboda, 2013, s. 112–113). Časté je například společné sledování televizních pořadů, společný čas věnovaný hrám na počítači, poslech hudby a následná diskuse. Zde je však také důležité, jaké úrovně dosahuje mediální gramotnost rodičů.

Cílené nasazování médií v procesu výchovy a vzdělávání pracuje s myšlenkou, že média mohou být při vhodném použití užitečnými prostředky a také prostředníky pro vzdělávání, výchovu a přenos informací (Sloboda, 2013, s. 123). V rodinném prostředí si tak můžeme představit doporučování sledování a pracování s přínosným obsahem, který dítěti pomůže rozšířit znalosti, povzbudit zájmy a také může poukázat na žádoucí vzorce chování. Přínosný obsah lze najít v dokumentech různých typů, ale i v pořadech a literatuře určených pro děti.

Velký přínos nejen v rámci výchovy, ale i prevence má společné trávení času s dětmi na internetu, kdy rodič projeví zájem a touhu se dozvědět, čemu dítě na internetu a sociálních sítích věnuje volný čas. V mnoha případech dítě projevový zájem vítá a představí tak rodičům aktuální trendy včetně jeho oblíbených konkrétních aktivit.

Další možný nástroj v rámci rodinné mediální výchovy uvádí Stašová (In: Kraus et al., 2015) ve formě omezování pořizování komunikačních technologií (počítač, notebook, tablet, mobilní telefon, televize) do domácnosti. Tento výchovný způsob může být značně ovlivněn socioekonomickým statutem a finančními možnostmi dané rodiny a nemusí tak vždy být záměrně volenou strategií.

3.4 Studie a výzkumy zaměřené na mediální výchovu a gramotnost

Poslední podkapitola kapitoly o mediální socializaci se zabývá vybranými výzkumy a výzkumnými šetřeními, které se věnovaly mediální výchově a mediální gramotnosti. Vzhledem k pozici médií ve společnosti a v životě nás všech má oblast mediální výchovy a gramotnosti na poli výzkumného bádání své místo, a ač se o zmíněné problematice začalo více hovořit v rámci posledních několika let, již teď je možné narazit na poměrně dost výzkumů a výzkumných šetření zkoumajících mediální výchovu a gramotnost.

Pro vypracování podkapitoly bylo záměrně vybráno 5 zajímavých studií, výzkumných šetření a analýz zacílených na danou problematiku realizovaných v předchozích letech, aby práce pracovala s co nejaktuálnějšími dostupnými daty a informacemi. Vzhledem k povaze celé kapitoly, kdy byly předkládány informace o mediální výchově a gramotnosti českého školství, byla taktéž zvolena šetření z území České republiky.

V roce 2016 byla pod Institutem komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy realizována Studie mediální gramotnosti populace ČR – Mediální gramotnost osob mladších 15 let. Tato studie byla zadána Radou pro rozhlasové a televizní vysílání a autorský tým tvořil Jan Jiráček, Lucie Šťastná a Markéta Zezulková.

Cílem studie bylo zjistit, jak různé věkové kategorie dětí a mládeže do 15 let věku rozumějí médiím, jaká média a jakým způsobem používají a vytvářejí, jaké mají postoje k rizikům a příležitostem s nimi spojeným a jaká je role druhých v jejich mediálním životě a gramotnosti (Jirák, Šťastná, Zezulková, 2016, s. 3). Výsledky studie mimo jiné ukázaly, že děti přítomnost digitálních médií a obzvlášť připojení k internetu vnímají jako běžnou součást svého života a možné omezení hodnotí jako znevýhodnění.

Roli médií ve svém životě děti vnímají především jako zdroj zábavy, způsob zahnání nudy, zdroj informací a prostředek komunikace. Propagaci předmětů a reklamní obsah dokážou rozlišit děti mladšího i staršího školního věku, zároveň jsou schopny identifikovat reklamní předmět v tvorbě oblíbených influencerů působících na platformě YouTube. Předškoláci vzhledem ke svému stupni rozvoje kognitivních schopností propagovaný produkt od viděného nereklamního obsahu úplně oddělit nedokážou. Více informací o bezpečném užívání internetu měla pouze skupina žáků, kteří na své základní škole absolvovali přednášky o kyberšikaně (Jirák, Šťastná, Zezulková, 2016, s. 4–6).

Stav mediální výchovy na českých středních školách a potřeby učitelů, kteří ji vyučují, zjišťoval průzkum Výuka mediální výchovy na středních školách. Šetření realizované Vzdělávacím programem společnosti Člověk v tísni (Jeden svět na školách) ve spolupráci s agenturou MEDIAN probíhalo v roce 2017. Průzkum ukázal, že 65 % pedagogů středních škol vyučujících mediální výchovu neabsolvovalo žádný kurz mediální výchovy. Výsledky také ukázaly, že 74 % vyučujících si k výuce mediální výchovy musí připravovat vlastní studijní podklady, neboť jich je k dispozici jen velmi malé množství. Intenzita výuky je na různých typech středních škol rozdílná (JSNS, 2017, online).

Ve školním roce 2017/2018 se problematice mediální výchovy na základních a středních školách poprvé věnovala Česká školní inspekce. Šetření bylo složeno ze dvou částí a proběhlo na 107 základních a středních školách. První část probíhala formou inspekční činnosti realizované ve školách s cílem zjistit a posoudit podmínky a průběh realizace mediální výchovy. Druhá část šetření ověřovala výsledky žáků a hodnotila dosaženou úroveň mediální gramotnosti. Na 90 % škol se mediální výchově věnují v rámci průřezového tématu a podoba samostatného předmětu se upřednostňuje na 10 % škol.

Další zjištěnou formou výuky mediální výchovy na školách je zařazení přednášek či besed do výuky a také exkurze v médiích. Mediální výchově se nejčastěji věnuje pozornost v předmětech českého jazyka, informatiky, výchovy k občanství a cizích jazyků. Co se týče problémů doprovázejících výuku mediální výchovy, uváděli ředitelé a učitelé škol nedostatečné finanční prostředky (např. motivační příspěvek pro pedagogy, prostředky pro externí hosty), nedostatečnou časovou kapacitu a chybějící metodickou podporu (ČSI, 2018, online).

Ve stejném období, ve kterém probíhalo šetření České školní inspekce, vznikala Analýza stavu mediálního vzdělávání na základních a středních školách v České republice (Kaderka, 2018, online). Autorem analýzy je Michal Kaderka, který je známý svojí činností v dané oblasti. Práce je určena pro širokou veřejnost i pro média a přináší vhled do tématu mediální výchovy na českých školách.

Vzdělávací program Člověk v tísní Jeden svět na školách se tématu věnoval i ve školním roce 2022/2023, a to v rámci výzkumu Mediální gramotnost žáků základních a středních škol a jejich postoje k médiím. Výzkumné šetření navazovalo na výzkumné šetření Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím z roku 2018 a probíhalo formou kvantitativní metody dotazníku. O sběr dat mezi žáky 8. a 9. tříd základních škol a studenty středních škol a následnou analýzu se postarala agentura Focus. Šetření spočívalo v testování znalostí a dovedností spadajících pod mediální gramotnost žáků, sebeuposouzení mediální gramotnosti a sebehodnocení svých dovedností na chytrém telefonu a počítači. Testové úlohy zjišťující úroveň znalostí a dovedností dotazovaných týkající se médií ukázaly téměř totožné výsledky mezi žáky ZŠ a studenty SŠ. Žáci ZŠ dokázali vyřešit 50 % testových otázek správně a studenti SŠ správně zodpověděli 54 % testových otázek. Žáci a studenti si nejlépe poradili s otázkami zaměřenými na internet a sociální sítě a dokázali rozlišit bulvární a seriózní titulky. Naopak povědomí o dezinformačních webech, oblasti soukromých a veřejnoprávních médií a rozlišování zpravodajských a názorových článků se u respondentů ukázalo jako velmi omezené. Část zaměřená na sebehodnocení svých dovedností ohledně práce na počítači a telefonu ukázala, že se žáci a studenti cítí nejvíce sebejistí při využívání chytrých telefonů (JSSN, 2023, online).

Téma je atraktivní i pro studenty vysokých škol a je tak častým námětem pro bakalářské a diplomové práce různých fakult napříč českými univerzitami.

4 Prevence a jiná opatření rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu

Závěrečná kapitola teoretické části práce je věnována prevenci a také dostupným opatřením, která je možné aplikovat v rámci zamezení výskytu rizikových jevů v souvislosti s mobilními telefony, tablety, počítači a online prostředím. Text je uveden základní terminologií související s tématem prevence a následně se zabývá jednotlivými možnostmi a konkrétními příklady vhodnými pro dětské uživatele kyberprostředí.

4.1 Možnosti prevence pro uživatele kyberprostředí

Prevencí se rozumí snaha předcházet potenciálnímu ohrožení v podobě rizikových jevů a chránit před nimi. V případě, kdy dochází k předcházení jevům, jedná se o prevenci primární. Sekundární prevence je zaměřena na rizikové skupiny osob či jedince a terciární prevence usiluje o zabránění recidivy (Kraus, 2008, s. 148). Konkrétní příklady jednotlivých druhů prevence v oblasti rizikových jevů spojených s online prostředím jsou popsány v následujících odstavcích. Je však nutné dodat, že některé preventivní aktivity je možné aplikovat napříč všemi druhy prevence.

S prevencí rizikového chování v online prostředí je možné se setkat i v rámci výuky na školách. Časté jsou přednášky či besedy realizované externisty a pracovníky organizací. Známou organizací, která se mimo jiné věnuje rizikům v kyberprostoru, je Semiramis. Mnoho škol v rámci preventivních aktivit spolupracuje s Městskou policií či Policií ČR.

Mnoho informací a užitečných rad ohledně online prostředí je samozřejmě možné najít i v samotném kyberprostředí. Portál E-bezpečí se již několik let věnuje prevenci rizikových jevů spojených s internetem a digitálními technologiemi a přináší přehledy aktuálních trendů, které se mohou často měnit. Je běžné, že rodiče se v online světě a jeho možnostech a úskalích příliš neorientují a informační weby či jiné materiály mohou být přínosnými zdroji. Vhodným a doporučovaným řešením, jak mohou rodiče získat povědomí o aktuálních trendech, je rozhovor s dítětem. Dítě tak rodičům samo představí, co ho v rámci internetu nejvíce zajímá a jak čas v online prostředí tráví.

Dále je také možné narazit na knihy a filmová zpracování či dokumenty, které jsou primárně určeny dětem, mladistvým nebo také rodičům či pedagogům a představují vhléd do daných problematik a snaží se předat informace a rady, jak se v online prostředí bezpečně pohybovat. Často je součástí obsahu také přehled možností řešení a tipy, jak vhodně v rámci řešení rizikových jevů v online prostředí postupovat. Nechybí ani souhrn varovných signálů v podobě určitého chování a jednání, které mohou být následkem přítomnosti některých rizikových jevů a problémů. Autoři tak upozorňují, na co se zaměřit a čeho si všimnout u svých dětí, kamarádů, spolužáků a ostatních.

Bezpečně online (Stowell, 2017) je stručnou, leč obsáhlou knižní publikací určenou pro děti. Vzhledem k cílové skupině čtenářů je kniha doplněna o mnoho obrázků a text je psaný velmi stručně. Obsahuje však přehled a vysvětlení téměř všech možných rizikových jevů, se kterými se mohou děti v online prostředí setkat, čtivou a poutavou formou. Součástí publikace jsou i tipy a rady, jak postupovat v případě, kdy je dítě obětí některého ze zmíněných rizikových jevů. Pro starší děti, mladistvé i širokou veřejnost včetně pedagogů a rodičů může být zajímavá a přínosná publikace Martina Kožíška a Václava Píseckého *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Oba autoři se mimo jiné podíleli na preventivních filmech *Seznam se bezpečně!*, které byly jedny z prvních dokumentů věnovaných právě online prostředí v rámci ČR. Kniha je přehledem hrozeb kyberprostoru a je doplněna o kazuistiku obětí jednotlivých rizikových jevů.

Filmový dokument *V síti*, který se zabývá problematikou seznamování v online prostředí, byl velkým odhalením situace kyberprostoru pro mnoho rodičů. V dokumentu je možné se setkat hned s několika rizikovými a sociálněpatologickými jevy. Na preventivní obsah a témata spojená s trendy i hrozbami online prostředí je možné narazit i v rámci podcastů. Těmi se rozumí zvukový pořad, který je možné si poslechnout online v rámci podcastových aplikací na digitálním zařízení. Je možné si je pustit a poslechnout téměř kdykoliv a kdekoliv (Co to je a jak je poslouchat?, 2021, online).

Podcast Na tenké Lince realizovaný Linkou bezpečí a Rodičovskou linkou v rámci jednotlivých epizod představuje témata, se kterými se děti a mladiství na pracovníky Linky bezpečí obrací. Epizody nabízí vhled do dané problematiky, proč k probíraným jevům dochází a jak je možné postupovat v rámci řešení daného problému. Podcast je určen široké veřejnosti, především pak rodičům, prarodičům a pedagogům. Témata pokrývají širokou škálu problémů a rizik napříč offline i online světem.

S tématy z kyberprostředí je možné se setkat i v rámci zpravodajských podcastů, kdy jsou témata jednotlivých epizod připravována na základě aktuálních situací a trendů a jsou komentována patřičným odborníkem či samotným aktérem dané problematiky.

4.2 Možná opatření v souvislosti s digitálními a online riziky

Následující podkapitola se zabývá konkrétními možnými opatřeními, která mohou rodiče zavést v rámci preventivních kroků v souvislosti s digitálními a online riziky u svých dětí. Podkapitola shrnuje základní preventivní postupy, které je vhodné dodržovat a dále také možná technicky zaměřená opatření.

Základní opatření, která by měla být součástí každé rodiny s dětmi ve věku 6 let a více v souvislosti s digitálními technologiemi a internetem uvádí Zmeškalová (2018, online). Doporučuje stanovení limitů pro čas věnovaný digitálním technologiím a online prostoru, zajištění, aby zmíněná zařízení nenarušovala spánkový režim, aktivity prováděné „offline“ (fyzická aktivita, školní a domácí povinnosti) a taktéž doporučuje zavedení rodinných aktivit bez přítomnosti technologií.

Dočekal a kol. (2019, s. 33) dodává, že čím později bude mít dítě k dispozici vlastní mobilní telefon či tablet, tím lépe. Zároveň upozorňuje na možné projevy závislostního chování, které je v případě, pokud k nim začne docházet, nutné adekvátně a ihned řešit. Zmiňuje také, že i rodina, respektive problematické situace v rodině, mohou napomoci k nadměrnému používání mobilních telefonů či tabletů a úniku do online prostředí.

Doporučení na co nejdelší odkládání pořízení prvního mobilního telefonu dítěti jsou známé a časté, nicméně velmi špatně proveditelné. Mobilní telefony jsou používány především pro své výhody, kterých je mnoho. Právě spojení a možnost být v téměř neustálém kontaktu rodiče s dítětem prostřednictvím mobilního telefonu je jeden z důvodů, proč je dětem pořizován. První vlastní mobilní telefon je spojen s obdobím, kdy dítě začíná být samostatnější, než tomu bylo v rámci předškolního věku. Často je tak dítě vybaveno mobilním telefonem při nástupu do 1. třídy nebo postupně v rámci prvních let základního vzdělávání.

Mít vlastní mobilní telefon je již bráno jako normální jev. Naopak na jedince z řad dětí, kteří zařízení ještě nemají, může být ostatními dětmi pohlíženo v negativním slova smyslu a mohou čelit posměškům a zaostávat za spolužáky s mobilním telefonem. I tuto skutečnost berou rodiče v potaz při rozhodování o pořízení digitálního zařízení svým dětem.

Současné digitální technologie a internetové vyhledávače nabízí možnosti tzv. rodičovské kontroly. Pomocí jejího nastavení tak může rodič omezit přístupy k obsahu, který může být vzhledem k věku dítěte nežádoucí či rizikový. Prostřednictvím rodičovské kontroly je také možné nastavit, respektive omezit či zakázat, internetové prodeje na daném zařízení. S pravidelnou kontrolou mobilního telefonu dítěte, kontrolou historie vyhledávání, sociálních sítí a také zpráv se nabízí diskuse, zda nedochází k narušení soukromí dítěte. Rodiče, kteří respektují soukromí svých dětí i v online prostředí, ale zároveň v rámci bezpečnosti dítěte upřednostňují mít přehled o jeho činnostech v kyberprostoru, spolupracují s dítětem a zajímají se, jak na mobilním telefonu a internetu nejčastěji tráví svůj volný čas.

4.3 Aplikovaná opatření v rodině

Následující odstavce představují shrnutí výzkumů realizovaných ve Velké Británii a v České republice, které mimo jiné zjišťovaly situaci aplikace opatření a omezení v souvislosti s digitálními technologiemi a celým online prostředím rodiči směrem ke svým dětem.

Jak přistupují rodiče dětí ve věku 5–7 let k opatření v souvislosti s používáním mobilních telefonů, tabletů a počítačů, ukazují výsledky výzkumu Children and Parents: Media use and attitudes 2023 realizovaného ve Velké Británii společností Ofcom.

Nejčastěji uváděný nástroj s preventivním a výchovným cílem uvedený 75 % respondentů je dohled a pravidelné kontroly toho, jak dítě na zařízení tráví čas. Pravidelnou diskusi o činnostech, které dítě v online prostředí dělá, uvedlo 59 % respondentů. 72 % rodičů také uvedlo, že jejich děti mají vyvážené trávení volného času mezi trávením času na mobilních telefonech, tabletech či počítačích a jinými činnostmi mimo tato zařízení. Naopak třetina rodičů uvedla, že je pro ně složité regulovat strávený čas dětí u zmíněných zařízení (Children and Parents: Media Use and Attitudes 2023, online).

Stejný výzkum (Children and Parents: Media Use and Attitudes 2023, online) přináší výsledky ohledně situace u rodin s dětmi ve věku 8–11 let. Zde je možné oproti aplikovaným nástrojům rodiči mladších dětí pozorovat rozdíly. Téměř čtvrtina rodičů (22 %) uvedla, že na děti při trávení volného času u technologií a v online prostředí dohlíží a případně dětem pomáhá. 70 % rodičů má přehled a pravidelně s dětmi o prováděných činnostech diskutuje. Výsledky také ukázaly, že 52 % rodičů pravidelně kontroluje historii vyhledávání na zařízeních používaných dětmi.

V České republice zkoumal způsoby limitování času stráveného dětmi v online prostředí a omezování přístupu k obsahu výzkum Rodič a rodičovství v digitální éře: Rizikové chování rodičů v online prostředí ve vztahu k dětem realizovaný v roce 2018. Výsledky ukazují, že nejčastějším zvoleným způsobem limitování času tráveného na počítači, tabletu, mobilním telefonu a internetu je nastavením pravidel ústní dohodou. Nastavená pravidla následně rodiče důsledně kontrolují. Ústní dohodu využívá téměř 69 % rodičů. Způsob omezení času v online prostředí v podobě odebírání a poskytování zařízení používá 38 % rodičů. Dítě tak má k dispozici tablet či počítač pouze v určitý čas, po zbytek dne k němu nemá žádný přístup. Softwarové anebo hardwarové řešení omezení využívá přibližně 8 % rodičů. Téměř 14,5 % rodičů uvedlo, že dítě nijak neomezují (Kopecký, Szotkowski, 2018).

Co se týče povědomí rodičů o tom, co jejich děti v online prostředí dělají a jakým způsobem tráví v kyberprostoru čas, zjišťoval tentýž výzkum. 82 % rodičů uvedlo, že vědí, jakým způsobem jejich děti na internetu tráví čas, a 13 % rodičů přiznalo, že netuší.

Výzkum také zjišťoval, jaké formy preventivních aktivit rodiče jakožto aktéři primární prevence na své děti nejčastěji aplikují. Nejčastěji byla uváděna forma v podobě rozhovoru s dítětem o nebezpečích na internetu společně se seznámením dítěte s riziky, to uvedlo 76 % rodičů. Jako preventivní opatření rodiče považují i rozhovor s dítětem, kdy dítě rodiče seznamuje se svými činnostmi v online prostředí a s aktuálními trendy internetu. Tento typ diskuse probíhá u 51,2 % rodin. Přibližně 12 % rodičů uvedlo, že v rámci načerpání informací o problematice online prostředí zhlédlo preventivně tematicky zaměřený film a 12 % rodičů navštívilo či navštěvuje weby zaměřené na prevenci rizikových jevů na internetu. Prevenci v oblasti rizik kyberprostředí doposud neřešilo 15 % rodičů.

Nejčastěji uvedenými diskutovanými tématy v rámci preventivních rozhovorů rodiče s dítětem jsou: informování o rizicích při komunikaci s neznámými lidmi (u téměř 81 % rodin s dětmi), předávání informací o ochraně osobních údajů (64 %), diskuse o agresi na internetu zahrnující kyberšikanu či vyhrožování (55 %), rizika seznamování v online prostředí (53 %), kanály na YouTube (47 %), fake news (45 %), pornografie a jiný sexuální obsah (44 %), nelegální obsah na internetu (31 %), online hry (26 %), problematika rasismu v online prostředí (25 %), podvody v rámci e-shopů (25 %), sebepoškození (20 %), poruchy příjmu potravy (17 %) a 18 % rodičů uvedlo, že s dětmi žádná z témat neřeší (Kopecký, Szotkowski, 2018).

Výzkumné šetření realizované v rámci diplomové práce se mimo jiné zabývá vybranými opatřeními, která rodiče dětí aplikují a jakým způsobem tak předchází možnosti vzniku či výskytu rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu.

5 Výzkumné šetření zkoumající problémy ve vztahu mobilních telefonů v rodinách s dětmi předškolního a mladšího školního věku

Empirická část diplomové práce se věnuje kvantitativnímu výzkumnému šetření, které zkoumá problematiku používání mobilních telefonů u dětí předškolního a mladšího školního věku z pohledu jejich rodičů. Cílem výzkumného šetření je zjistit současné trendy v rámci rodinné mediální výchovy zaměřené na používání mobilních telefonů dětmi. Konkrétně zjistit problémy, ke kterým v důsledku používání dochází a jak následně přistupují rodiče k jejich řešení. Výzkumný soubor šetření je tvořen rodiči dětí předškolního a mladšího školního věku z České republiky.

5.1 Výzkumný problém a stanovení hypotéz

Pro výzkumné šetření zaměřené na rodinnou mediální výchovu ve spojitosti s mobilními telefony u rodin s dětmi předškolního a školního věku byl určen tento **výzkumný problém**: Jaké vznikají problémy při používání mobilních telefonů v rodinách s dětmi předškolního a mladšího školního věku a jak se následně přistupuje k jejich řešení? Dle formulace a charakteristických znaků zvoleného výzkumného problému lze určit, že se jedná o výzkumný problém deskriptivní (Gavora, 2010, s. 26).

Na základě výzkumného problému byl stanovený **výzkumný cíl**: Cílem kvantitativního šetření dotazníkovou metodou je zjistit, jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a mladšího školního věku a jakými způsoby přistupují k řešení vzniklých problémů jejich rodiče.

Pro výzkumné šetření byla stanovena tato hlavní výzkumná otázka:

HVO: Jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi v rodině a jakým způsobem následně přistupují rodiče k řešení?

Hlavní výzkumnou otázku doplňují tyto vedlejší výzkumné otázky:

VVO1: K jakým konkrétním problémům dochází v rodinách respondentů nejčastěji?

VVO2: Jaká opatření v souvislosti s rizikovými jevy v důsledku používání mobilního telefonu a internetu aplikují rodiče nejčastěji?

Následně je nutné sestavit linii celého výzkumné šetření v podobě hypotéz. Hypotézou se rozumí předpoklad vycházející z vědeckých poznatků (Gavora, 2010, s. 50) a při její formulaci je nutné dodržovat náležité požadavky, tzv. zlatá pravidla hypotézy. Hypotéza by měla být formulována v podobě oznamovacího tvrzení, měla by vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými a měla by být empiricky ověřitelná (Gavora, 2010, s. 52–54; Chráska, 2008, s. 17–18). Pojem proměnná je označení pro jev nebo vlastnost, které jsou ve výzkumu zkoumány (Chráska, 2008, s. 16).

Pro výzkumné šetření zaměřené na rodinnou mediální výchovu ve spojitosti s mobilními telefony u rodin s dětmi předškolního a mladšího školního věku realizovaného v rámci této práce byly formulovány čtyři hypotézy. Při sestavování a formulaci hypotéz bylo vycházeno z výsledků výzkumů zkoumajících problematiku rodinné mediální výchovy a mobilních telefonů v rodině. Dále bylo vycházeno z poznatků odborné literatury a obecně platných zjištění. V následujících odstavcích jsou hypotézy vlastního výzkumného šetření představeny.

H1: U dětí rodičů, kteří nadměrně používají mobilní telefon, se více vyskytují problémy spojené s používáním mobilních telefonů než u dětí, jejichž rodiče používají mobilní telefon v normální míře.

Při sestavování této hypotézy byla brána v úvahu nápodoba rodičovského chování. V problematice používání mobilních telefonů a jiných technologií v rodinách lze pozorovat souvislost mezi mírou používání u rodičů a mírou používání u dětí. U rodin, kde dochází k nadměrnému používání technologií rodiči, lze vnímat nadměrné používání i jejich dětmi (Zmeškalová, 2019, online). Děti své rodiče napodobují a přebírají jejich životní styl, a tedy i způsoby trávení volného času (Pávková et al., 2008).

H2: Rodiče dětí předškolního věku aplikují a používají preventivní a výchovné metody v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče dětí mladšího školního věku.

K sestavení druhé hypotézy bylo vycházeno z výzkumu *Rodič a rodičovství v digitální éře: Rizikové chování rodičů v online prostředí ve vztahu k dětem* (Kopecký, Szotkowski, 2018). Výsledky výzkumu ukázaly, že rodiče dětí nižšího věku omezují vyhledávání na internetu a přístupy na vybrané webové stránky častěji než rodiče dětí vyššího věku. Na základě zjištěné skutečnosti lze předpokládat, že rodiče budou přistupovat stejně nebo alespoň podobně i u jiných možných opatření.

Stejně výsledky přinesl výzkum *Children and Parents: Media use and attitudes 2023* realizovaný ve Velké Británii společností Ofcom, kdy rodiče dětí ve věku 5–7 let jsou v oblasti prevence pečlivější a více se zaměřují na činnosti, které jejich děti na daných zařízeních provádí. Tento postup uvedlo 75 % rodičů. Rodiče dětí ve věku 8–11 let stále v hojné míře aplikují určitá preventivní opatření, dochází zde ale ke snížení počtu a dětí již nejsou pod neustálým dohledem.

Je tak možné pozorovat určité rozdíly v přístupu a pohledu rodičů na používání mobilního telefonu a internetu u dětí mladšího věku a u dětí staršího věku. Lze předpokládat, že podobné výsledky přinese i výzkumné šetření realizované v rámci této práce.

H3: Rodiče mladšího věku aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče vyššího věku.

H4: Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče s nižší dosaženým vzděláním.

K sestavení následujících hypotéz bylo vycházeno z výsledků výzkumného šetření zkoumajícího problematiku mediální výchovy v rodinách. Dotazníkové šetření bylo realizované na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové v roce 2012 a celkový výzkumný soubor tvořilo 962 rodičů, přičemž se jednalo o 523 matek a 439 otců. Součástí výzkumného šetření byly také dotazníky pro děti daných rodičů se záměrem zjištění dětské perspektivy na rodinnou mediální výchovu.

Výsledky šetření ukázaly, že je možné pozorovat rozdíly v přístupu k nutnosti a aplikování opatření či jiných pravidel ve vztahu k věku a vzdělání rodičů. Rodiče mladšího věku zastávali názor, že je nutné stanovení určitých mediálních pravidel. Naopak rodiče vyššího věku nepřikládali stanovování mediálních pravidel takovou důležitost, jako rodiče mladší. Odlišný přístup k nutnému aplikování mediálních pravidel bylo možné pozorovat také u rodičů s různým dosaženým vzděláním. Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním přikládali pravidlům větší důležitost než rodiče s nižším dosaženým vzděláním (Stašová, Slaninová, Junová, 2015).

5.2 Metoda výzkumného šetření a zpracování dat

Výzkumné šetření zaměřené na rodinnou mediální výchovu ve spojitosti s mobilními telefony u rodin s dětmi předškolního a školního věku bylo realizováno pomocí kvantitativně orientované výzkumné metody dotazníku. Vstupní část dotazníku obsahovala podrobnosti o dotazníkovém šetření v podobě účelu sběru dat, charakteristiky respondentů, ujištění, že se jedná o zcela anonymní šetření, přibližnou dobu trvání vyplňování dotazníku a poděkování.

Následující část dotazníku již obsahovala vlastní otázky. Vzhledem k jasně danému výzkumnému souboru byla součástí dotazníku i ověřující otázka, zda respondent splňuje požadavek v podobě rodiče alespoň jednoho dítěte předškolního nebo mladšího školního věku. Respondenti nesplňující daný požadavek byli z výzkumného souboru vyřazeni. Dotazník byl složen z 13 položek, přičemž respondenti, jejichž děti nepoužívají mobilní telefon, měli dotazník ukončený 8. položkou. Na ověřovací otázku následovaly otázky zkoumající charakteristiku výzkumného souboru (pohlaví, věk, stupeň dosaženého vzdělání), míru používání mobilního telefonu respondenty zjišťovanou pomocí škály a v jaké věkové kategorii se nachází respondentovo dítě či děti.

Následně se dotazníkové otázky zaměřovaly na děti respondentů a jejich vztah k mobilnímu telefonu. V rámci dotazníkového šetření byly použity uzavřené otázky, otevřené otázky, polouzavřené otázky i škálové otázky. Dotazník je součástí práce v Příloze B.

Následující odstavce popisují, jak bude probíhat vyhodnocování jednotlivých hypotéz.

H1: U dětí rodičů, kteří nadměrně používají mobilní telefon, se více vyskytují problémy spojené s používáním mobilních telefonů než u dětí, jejichž rodiče používají mobilní telefon v normální míře.

Míra používání mobilního telefonu rodiči bude v dotazníku zjišťována pomocí desetipoložkové škály sestavené z častých projevů nadměrného používání mobilního telefonu. Některé položky byly převzaty či poupraveny z didaktické pomůcky Škála závislosti na mobilním telefonu (Vysluchová, Černá, Mičková, Čerstvá, online). Je nutné upozornit, že zmíněná didaktická pomůcka není skutečným psychologickým testem, ale jednotlivé položky mohou být spolehlivým ukazatelem vztahujícím se k tématu.

1. Mobilní telefon používám pouze k základním funkcím (telefonování, SMS, občasné využívání internetového připojení, fotografování atd.).
2. Na mobilním telefonu trávím zbytečně moc času.
3. Když nemám mobilní telefon po ruce, jsem nervózní.
4. Mobilní telefon používám ihned po probuzení.
5. Nedovedu si představit strávit jeden den bez mobilního telefonu.
6. Během dne pravidelně kontroluji sociální sítě, zprávy, aktuální dění ve světě atd.
7. Lidé v mém okolí si stěžují, že trávím mnoho času na svém mobilním telefonu.
8. V přítomnosti svých dětí mobilní telefon nepoužívám.
9. Dětem není příjemné, když trávím čas na mobilním telefonu.
10. Mám pocit, že jsem závislý/závislá na svém mobilním telefonu.

Respondenti budou mít možnost se k jednotlivým tvrzením vyjádřit pomocí Likertovy škály vyjadřující míru souhlasu či nesouhlasu. Pro vyhodnocení, zda u respondenta dochází k nadměrnému používání mobilního telefonu, bude použit součet získaných bodů za jednotlivé odpovědi. Za každý výběr odpovědi *nesouhlasím* či *spíše nesouhlasím* u položek č. 1 a za výběr odpovědi *souhlasím* či *spíše souhlasím* u zbylých položek bude respondentovi počítán 1 bod. Při výběru odpovědi *nechci uvést, spíše nesouhlasím* a *nesouhlasím* (u tvrzení č. 1 a č. 8 *spíše souhlasím* a *souhlasím*) bude respondentovi počítáno 0 bodů.

Vzhledem k položce č. 8 a č. 9, které přímo zjišťují, zda respondent používá mobilní telefon v přítomnosti dětí a dítě tak může mít možnost realizace nápodoby chování, bylo zvoleno obodovat souhlasné (respektive u položky č. 8 nesouhlasné) odpovědi 2 body. Pro vyhodnocení nadměrného používání mobilního telefonu rodiči bude na základě bodového systému přistupováno tímto způsobem:

- Nadměrné používání mobilního telefonu respondentem bude určeno v případě, když bude součet získaných bodů ≥ 5 .
- Běžné užívání mobilního telefonu respondentem bude určeno v případě, když bude součet získaných bodů ≤ 4 .

Pro míru výskytu problémů spojených s používáním mobilního telefonu u dětí je klíčové, aby dítě mobilní telefon vlastnilo anebo mělo přístup k mobilnímu telefonu např. rodičů či sourozenců. Následně se bude postupovat pomocí bodového hodnocení vyskytujících se projevů problémového chování v souvislosti s používáním mobilního telefonu a vyskytujících se problémů a rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu.

Pro zjišťování míry frekvence projevů problémového chování v souvislosti s používáním mobilního telefonu u dětí poslouží tato desetipoložková škála:

1. Nadměrný čas strávený na mobilním telefonu.
2. Protestující chování, když je dítě povinno mobilní telefon odložit.
3. Zanedbávání povinností (školní povinnosti, domácí práce).
4. Nevhodný spánkový režim.
5. Upřednostňování trávení času na mobilním telefonu před jinými volnočasovými aktivitami.
6. Změny nálad v negativním slova smyslu.
7. Změny nálad v pozitivním slova smyslu.
8. Méně časté pohybové aktivity.
9. Negativní změna přístupu ke dříve oblíbeným aktivitám.
10. Narušení vztahů s blízkými osobami (rodina, přátelé).

Respondenti budou mít možnost se k jednotlivým tvrzením vyjádřit pomocí Likertovy škály vyjadřující míru frekvence projevu chování u jejich dětí. Pro vyhodnocení, zda se u dítěte respondenta projevuje problémové chování v souvislosti s používáním mobilního telefonu, bude použit součet získaných bodů za jednotlivé odpovědi. Za každý výběr odpovědi *ano, pravidelně* a *ano, občas* bude respondentovi přičítán 1 bod. Při výběru odpovědi *nechci uvést, pouze výjimečně* a *ne, nikdy* bude respondentovi přičítáno 0 bodů.

Výskyt jednotlivých rizikových jevů u dětí bude zjišťován na základě výběru konkrétních příkladů a za každý zvolený problém bude přičten 1 bod:

1. Komunikace dětí s cizími lidmi přes sociální sítě.
2. Nabádání k nevhodnému chování.
3. Nadměrné používání mobilního telefonu.
4. Sledování nevhodného obsahu.
5. Navštěvování webu s pornografickou a sexuální tematikou.
6. Nevhodný sdílený obsah na sociálních sítích (osobní a kontaktní údaje, nevhodné fotografie a videa).
7. Nesouhlas dětí se sdílením jejich fotografií či videí rodinnými příslušníky na sociálních sítích.
8. Kyberšikana.

Respondenti budou mít také možnost uvést konkrétní projevy chování a rizika vyskytující se u dětí, které nejsou zahrnuty ve výčtu zmíněných projevů chování a jednotlivých rizik. V případě uvedení dalších možností bude dítěti respondenta za každé nové uvedené chování nebo rizika přičten 1 bod. Pro vyhodnocení míry výskytu problémového chování spojeného s používáním mobilního telefonu bude na základě bodového systému přistupováno tímto způsobem:

- Větší míra výskytu problémového chování a rizik u dětí bude určena v případě, když bude součet získaných bodů ≥ 5 .
- Menší míra výskytu problémového chování a rizik u dětí bude určena v případě, když bude součet získaných bodů ≤ 4 .

H2: Rodiče dětí předškolního věku aplikují a používají preventivní a výchovné metody v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče dětí mladšího školního věku.

Míra aplikování výchovných a preventivních nástrojů jednotlivými respondenty bude určována na základě bodového ohodnocení používání jednotlivých opatření a nástrojů. Výzkumné šetření pracuje s pěti hlavními aplikovatelnými kroky předcházení vzniku rizikového chování v souvislosti s používáním mobilního telefonu:

1. Jasně dané časové omezení, kdy a jak dlouho může dítě mobilní telefon používat.
2. Využívání speciálních aplikací či funkcí vyhledávačů k omezení činností a vyhledávání na mobilním telefonu.
3. Kontrola historie vyhledávání.
4. Diskuse s dítětem o možných rizicích spojených s online prostředím.
5. Diskuse s dítětem o tom, co ho na mobilním telefonu baví a jak tráví čas v online prostředí.

Respondenti budou mít možnost se k jednotlivým tvrzením vyjádřit pomocí Likertovy škály vyjadřující míru frekvence používání jednotlivých opatření. Pro vyhodnocení, zda respondent aplikuje více či méně opatření předcházejících vzniku rizikového chování v souvislosti s používáním mobilního telefonu, bude použit součet získaných bodů za jednotlivé odpovědi. Za každý výběr odpovědi *ano, pravidelně* a *ano, občas* bude respondentovi přičítán 1 bod. Při výběru odpovědi *nechci uvést, pouze výjimečně* a *ne, nikdy* bude respondentovi přičítáno 0 bodů.

Respondenti budou mít možnost uvést konkrétní opatření, které v rámci výchovného působení používají, ale nebylo zahrnuto ve výčtu pěti nástrojů. V případě uvedení dalších možností opatření bude respondentovi za každý nový uvedený prostředek přičten 1 bod. Pro vyhodnocení míry aplikace výchovných a preventivních opatření rodiči bude na základě bodového systému přistupováno tímto způsobem:

- Větší míra aplikování preventivních a výchovných opatření respondentem bude určena v případě, když bude součet získaných bodů ≥ 4 .
- Menší míra aplikování preventivních a výchovných opatření respondentem bude určena v případě, když bude součet získaných bodů ≤ 3 .

H3: Rodiče mladšího věku aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče vyššího věku.

H4: Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče s nižším dosaženým vzděláním.

Míra aplikování výchovných a preventivních nástrojů jednotlivými respondenty bude určována na základě bodového ohodnocení používání jednotlivých opatření a nástrojů blíže popsaneho u H2.

Rodiče byli dle věku rozděleni do dvou věkových kategorií, se kterými bude pracováno při vypracovávání výsledků a hodnocení H3. Rodiči mladšího věku se rozumí rodiče ve věkové kategorii 26–35 let včetně. Rodiči vyššího věku se rozumí rodiče ve věkové kategorii 36 a více let.

Vyšší dosažené vzdělání a nižší dosažené vzdělání je posuzováno dle dosaženého vzdělanostního stupně, kdy nižší stupeň vzdělání značí ukončení všeobecného gymnázia, střední odborné školy nebo středního odborného učiliště. Vyšší stupeň vzdělání pak značí ukončení vyššího odborného vzdělání, vysokoškolského vzdělání anebo postgraduálního vzdělání.

Dalším doporučeným postupem přípravy výzkumného šetření je **formulování tzv. operacionalizovaných definic**. Krok je důležitý pro uchopení pojmů, kterými se bude výzkumné šetření zabývat. Cílem operacionalizace je definování konstruktů tak, aby byly uchopitelné a v rámci zkoumání zachytitelné neboli měřitelné (Chráška, 2008, s. 16). Pro výzkumné šetření v rámci empirické části této práce je nutné formulovat následující pojmy:

- dítě předškolního věku = jedinci v období od 3 let po nástup do primárního stupně vzdělávání (1. třída základního vzdělávání), standardně věkové rozmezí 3 až 6–7 let věku dítěte;
- dítě mladšího školního věku = jedinci ve věkovém rozmezí průběhu 1. stupně základního vzdělání, standardně věkové rozmezí 6–7 až 11–12 let věku dítěte;
- rodič dítěte předškolního věku = rodič, který má alespoň jedno dítě předškolního věku;

- rodič dítěte mladšího školního věku = rodič, který má alespoň jedno dítě mladšího školního věku;
- rodiče mladšího věku = rodiče ve věkové kategorii 26–35 let včetně;
- rodiče vyššího věku = rodiče ve věkové kategorii 36 a více let;
- nižší dosažené vzdělání = ukončený stupeň sekundárního všeobecného anebo odborného vzdělání dle ISCED¹ a získání výučního listu nebo maturitního vysvědčení;
- vyšší dosažené vzdělání = ukončený stupeň terciárního vzdělání dle ISCED a získání akademického titulu;
- preventivní nástroje a opatření v souvislosti s používáním mobilního telefonu a internetu = nástroje a opatření předcházející či zamezující vzniku a průběhu rizikového chování a rizikových jevů;
- běžné používání mobilního telefonu = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující nadměrné používání mobilního telefonu respondenty bude ≤ 4 ;
- nadměrné používání mobilního telefonu = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující nadměrné používání mobilního telefonu respondenty bude ≥ 5 ;
- méně aplikují preventivní a výchovné nástroje = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující míru aplikace jednotlivých opatření respondenty bude ≤ 3 ;
- více aplikují preventivní a výchovné nástroje = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující míru aplikace jednotlivých opatření respondenty bude ≥ 4 ;
- menší míra výskytu problémového chování a rizik u dětí = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující projevy problémového chování u dětí respondentů v důsledku používání mobilních telefonů a výskytu rizikových jevů u téže dětí bude ≤ 4 ;

¹ ISCED je označení pro mezinárodní standardní klasifikaci vzdělání (International Standard Classification of Education) (Eurydice: Stupně vzdělávacího systému, 2023, online).

- větší míra výskytu problémového chování a rizik u dětí = skutečnost, kdy součet získaných bodů z položkové škály zjišťující projevy problémového chování u dětí respondentů v důsledku používání mobilních telefonů a výskytu rizikových jevů bude ≥ 5 .

Veškeré hypotézy sestavené pro výzkumné šetření zjišťují vztah mezi dvěma proměnnými a je tak nutné každou hypotézu ověřit pomocí statistické metody Chí-kvadrát testu nezávislosti pro kontingenční tabulku. Tento test významnosti se využívá právě při ověřování výskytu závislosti mezi proměnnými. Postup testu významnosti začíná stanovením tzv. nulové hypotézy H_0 a alternativní hypotézy H_A . Znění nulové hypotézy H_0 předpokládá, že mezi sledovanými jevy není vztah, souvislost či rozdíl, tedy že sledované jevy jsou nezávislé. Naopak znění alternativní hypotézy H_A mezi sledovanými jevy předpokládá vztah, souvislost či rozdíl, tedy že sledované znaky jsou závislé. Pomocí vypočítání testového kritéria chí-kvadrát χ^2 a porovnání s kritickou hodnotou lze rozhodnout o přijetí či odmítnutí uvedených hypotéz (Chráška, 2008, s. 72).

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

P je pozorovaná četnost a O je očekávaná či teoretická četnost. Výsledná hodnota je rozdílem mezi pozorovanou a očekávanou četností. Pozorovanou četností se rozumí četnost získaných jednotlivých dat a očekávanou četností se rozumí takové četnosti, které odpovídají H_0 . Platnost H_0 se rozhodne při porovnání testového kritéria s tzv. kritickou hodnotou. Tu je možné zjistit ve statistických tabulkách na základě zvolení hladiny významnosti a počtu stupňů volnosti. Nejčastěji udávanou hladinou významnosti je 0,05 (5 %) nebo 0,01 (1 %). Jestliže bude hodnota testového kritéria χ^2 menší než hodnota kritická, lze H_0 přijmout a tím pádem se odmítá H_A (Chráška, 2008, s. 72–77; Lašek, Maněnová, 2009, s. –28-29). V rámci vyhodnocování a zpracovávání získaných dat byl používán MS Excel. Pro výpočet očekávaných četností a výpočty testových kritérií byla použita webová aplikace Milana Kábrta Test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce (Kábrt, 2011, online).

5.3 Sběr dat a výzkumný soubor

Výzkumné šetření empirické části této práce bylo realizováno pomocí kvantitativní metody dotazníku. Sběr dat probíhal pomocí elektronického dotazníku vytvořeného v software Google Forms, který je nabízenou službou nástroje Google. Dotazníkové šetření bylo realizováno v dubnu 2023 a dotazník byl šířen prostřednictvím sociální sítě Facebook. Před samotným sběrem dat byl realizovaný předvýzkum, který napomáhá kontrole znění a porozumění jednotlivým otázkám dotazníku. Na základě výsledků z předvýzkumu byly upraveny formulace některých otázek pro lepší porozumění.

Výzkumným souborem, nebo také subjekty výzkumu tohoto drobného výzkumného šetření, jsou rodiče dětí předškolního a mladšího školního věku a k výběru byl zvolen výběr dostupný (Gavora, 2000, s. 59–64). Je tedy vhodné upozornit, že zjištěné výsledky a závěry výzkumného šetření budou platné pouze pro dané respondenty a není možné výsledky zevšeobecňovat na jiné rodiče dětí předškolního a školního věku.

Výzkumného šetření zaměřeného na rodinnou mediální výchovu ve spojitosti s mobilními telefony u rodin s dětmi předškolního a školního věku se zúčastnilo 209 respondentů ($n = 209$). Z toho 180 žen (86,1 %) a 29 mužů (13,9 %).

Tab.: č. 2: Respondenti na základě pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ženy	180	86,1 %
Muži	29	13,9 %
Celkem (n)	209	100 %

Výzkumného šetření se zúčastnili respondenti ve věkovém rozmezí 26-53 let věku. Pro následné vypracování dat bude důležité respondenty rozdělit mezi rodiče mladšího věku a rodiče staršího věku. Dle operacionalizace se rodiči mladšího věku rozumí rodiče ve věkové kategorii 26-35 let včetně. Rodiči vyššího věku se rozumí rodiče ve věkové kategorii 36 a více let. Na základě věku všech respondentů byla určena tato věková rozdělení:

Tab.: č. 3: Věkové rozdělení respondentů

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodiče mladšího věku (26-35 let)	89	42,6 %
Rodiče vyššího věku (36-53 let)	120	57,4 %
Celkem (n)	209	100 %

Dosažené stupně vzdělání všech respondentů jsou znázorněny v tabulce č. 4, přičemž největší zastoupení mají absolventi vysokoškolského vzdělání.

Tab.: č. 4: Rozdělení respondentů na základě dosaženého vzdělání

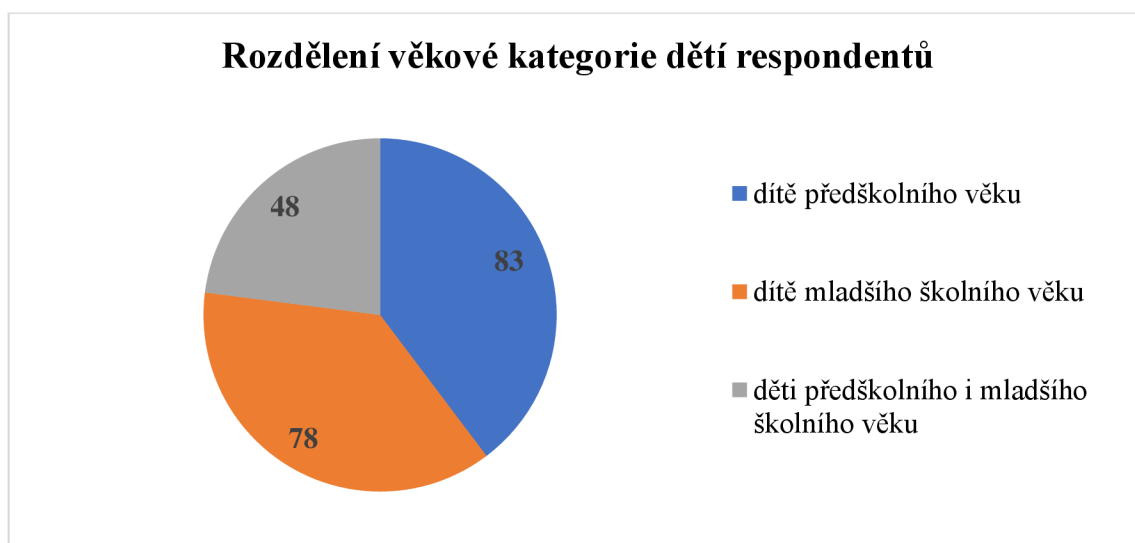
Dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vyučen/a	14	6,7 %
Středoškolské	71	34 %
Vyšší odborné	12	5,7 %
Vysokoškolské	105	50,2 %
Postgraduální	7	3,3 %
Celkem	209	100 %

5.4 Výsledky výzkumného šetření

Získaná data jednotlivých otázek dotazníku jsou pro přehlednost zobrazena pomocí grafů a tabulek a pro shrnutí jsou krátce popsána.

Otázka č. 4 zjišťovala, zda mají respondenti **děti ve věku předškolním, mladším školním nebo děti obou věkových kategorií**. 83 respondentů (39,7 %) jsou rodiče dítěte předškolního věku, 78 respondentů (37,3 %) jsou rodiče dětí mladšího školního věku a 48 respondentů (23 %) jsou rodiče dětí předškolního i mladšího školního věku. Odpovědi jsou pro přehlednost zobrazeny v grafu č. 1.

Graf č. 1: Rozdělení věkové kategorie dětí respondentů

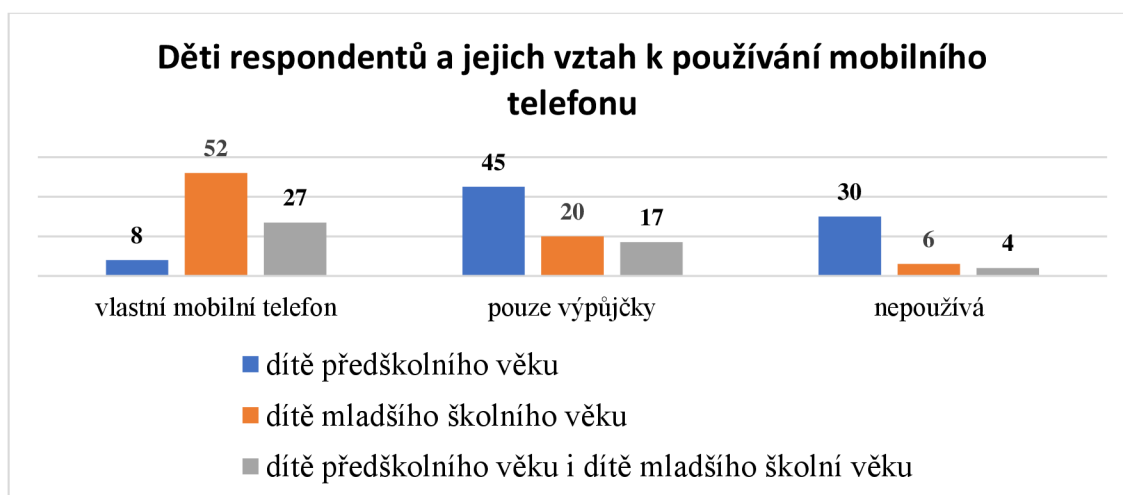

Vzhledem k formulaci H2 je pro výzkumné šetření důležité oddělit rodiče pouze dětí předškolního věku a rodiče pouze dětí mladšího školního věku od rodičů s dětmi předškolního věku i mladšího školního věku. Z toho důvodu jsou data ohledně dětí respondentů rozdělena právě do těchto tří skupin.

Otázka č. 5: Používá Vaše dítě mobilní telefon?

Následující otázka zjišťovala, jaký má dítě respondenta vztah k používání mobilního telefonu, zda má vlastní mobilní telefon či používá telefon někoho jiného nebo jej vůbec nepoužívá. Celkový počet dětí respondentů, kteří mobilní telefon nevládní a ani nepoužívají v rámci výpůjček, činí 40 dětí. Pro lepší přehled jsou data znázorněna v grafu č. 2.

Graf č. 2: Děti respondentů a jejich vztah k používání mobilního telefonu

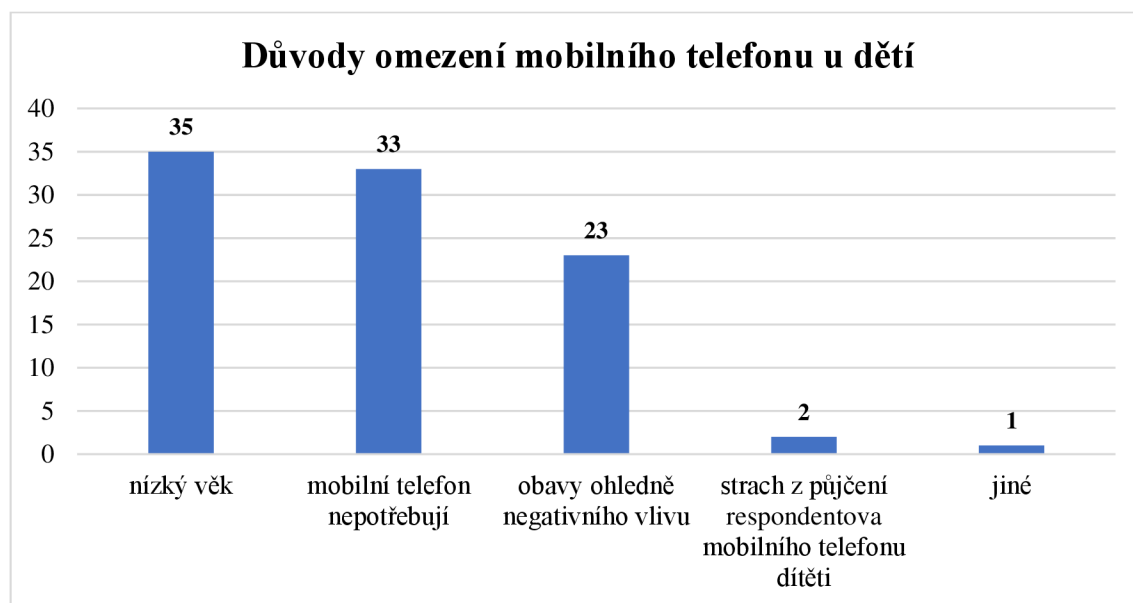

Následující dvě otázky byly určeny pouze pro respondenty, jejichž děti nevlastní mobilní telefon a ani jej nepoužívají. Celkem se jednalo o 40 respondentů. Pro lepší přehlednost jsou následující otázky označeny písmenem A.

Otázka č. 6A: Z jakého důvodu jste se rozhodli pro omezení mobilního telefonu v životě dítěte?

U otázky č. 6A měli respondenti na výběr z důvodů vynechání mobilního telefonu ze života dítěte a byla možnost vybrat více odpovědí či uvést konkrétní důvod, který nebyl zahrnut ve výčtu. Otázku zodpovídalo 40 respondentů. Pouze 1 respondent (2,5 %) využil možnosti volné odpovědi a uvedl, že „*degeneruje funkci mozku.*“ Strach z půjčení vlastního mobilního telefonu dítěti uvedli 2 respondenti (5 %), obavy ohledně negativního vlivu uvedlo 23 respondentů (57,5 %), důvod, že děti mobilní telefon nepotřebují, zvolilo 33 respondentů (82,5 %) a nízký věk uvedlo 35 respondentů (87,5 %). Data jsou pro přehlednost zobrazena v grafu č. 3.

Graf č. 3: Důvody omezení mobilního telefonu u dětí (n=40)

Otázka 7A: Plánujete aplikovat uvedené výchovné nástroje?

Otázka 7A byla opět určena respondentům, jejichž děti nepoužívají mobilní telefon (n = 40), a zjišťovala, zda respondenti plánují aplikovat uvedené výchovné a preventivní nástroje (jakmile bude mít jejich dítě mobilní telefon k dispozici). Respondenti na jednotlivé nástroje odpovídali pomocí škály souhlasu či nesouhlasu, shrnuto v tabulce č. 5.

Tab. č. 5: Jaké výchovné nástroje plánují respondenti používat (n=40)

	Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Neví	
Omezování času stráveném na MT	75 %	17,5 %	2,5 %	-	5 %	100 %
Používání speciálních aplikací či nastavení webu s dětskou kontrolou	62,5 %	35 %	-	2,5 %	-	100 %
Kontrola historie vyhledávání, aplikací	27,5 %	37,5 %	2,5 %	2,5 %	30 %	100 %
Diskuse o možných rizicích spojených s online prostředím	82,5 %	15 %	-	-	2,5 %	100 %
Diskuse o tom, jak dítě tráví na MT čas	82,5 %	15 %	-	-	2,5 %	100 %

Následující otázky byly pokládány respondentům, jejichž děti používají mobilní telefon vlastní anebo vypůjčený (n=169).

Otázka č. 6: Uveďte, zda souhlasíte s uvedenými tvrzeními o Vašem vztahu k mobilnímu telefonu:

Šestá položka zjišťovala míru používání mobilního telefonu respondenty. Respondenti určovali míru souhlasu s daným tvrzením pomocí Likertovy škály. Jednotlivé odpovědi všech respondentů jsou zobrazeny v tabulce č. 6. V rámci vyhodnocování dat pomocí vytvořeného bodového systému vysvětleného v podkapitole 5.2 Metoda výzkumného šetření a zpracování dat bylo zjištěno, že se s nadměrným používáním mobilního telefonu potýká 114 respondentů (67,5 %) a v běžné míře jej používá 55 respondentů (32,5 %). S daty se bude dále pracovat při vyhodnocování hypotézy H1.

Tab. č. 6: Škála zjišťující míru používání mobilního telefonu

	Souhlasí	Spíše souhlasí	Spíše nesouhlasí	Nesouhlasí	Nechce uvést	
MT používám pouze k základním funkcím	23,4 %	22 %	33,5 %	20,6 %	0,5 %	100 %
Na MT trávím zbytečně moc času	29,7 %	37,32 %	22 %	10 %	1 %	100 %
Když nemám MT po ruce, jsem nervózní	10,5 %	24,4 %	29,7 %	31,6 %	3,8 %	100 %
MT používám ihned po probuzení	26,8 %	31,6 %	20,6 %	16,8 %	4,3 %	100 %
Nedovedu si představit strávit jeden den bez MT	12,4 %	15,8 %	30,6 %	35,9 %	5,3 %	100 %
Během dne pravidelně kontrojuji sociální síť, zprávy, aktuální dění ve světě	38,3 %	37,8 %	12 %	7,2 %	4,8 %	100 %
Lidé v mém okolí si stěžují, že trávím mnoho času na svém MT	7,2 %	12 %	27,8 %	45,9 %	7,2 %	100 %
V přítomnosti svých dětí MT nepoužívám	1,9 %	13,4 %	38,3 %	40,2 %	6,2 %	100 %
Dětem není příjemné, když trávím čas na MT	9,6 %	18,2 %	33,5 %	29,2 %	9,6 %	100 %
Mám pocit, že jsem závislý/závislá na svém MT	11 %	19,1 %	29,2 %	34,5 %	6,2 %	100 %

Otázka č. 7: Využíváte některé z opatření k předcházení problémovému chování v důsledku mobilních telefonů u dětí?

Otázka č. 7 pomocí Likertovy škály zjišťuje, jak frekventovaně respondenti aplikují jednotlivé opatření předcházení problémovému chování v důsledku mobilních telefonů u dětí. Jednotlivé odpovědi respondentů jsou zaznamenány v tabulce č. 7. S daty se bude dále pracovat při hodnocení H2, H3, H4.

Tab. č. 7: Frekvence aplikování výchovných opatření

	Pravidelně	Občas	Výjimečně	Nikdy	Nechce uvést	
Omezování času stráveném na MT	49,1 %	27,8 %	14,2 %	8,3 %	0,6 %	100 %
Používání speciálních aplikací či nastavení webu s dětskou kontrolou	36,7 %	10,7 %	14,2 %	35,5 %	3 %	100 %
Kontrola historie vyhledávání, aplikací	21,3 %	19,5 %	14,8 %	42,6 %	1,8 %	100 %
Diskuse o možných rizicích spojených s online prostředím	49,1 %	30,8 %	4,1 %	13,1 %	3 %	100 %
Diskuse o tom, jak dítě tráví na MT čas	47,3 %	32,5 %	5,3 %	8,9 %	5,9 %	100 %

Z výsledků zaznamenaných v tabulce č. 7 je patrné, že nejčastějším a pravidelným preventivním a výchovným nástrojem je společná diskuse o možných rizicích spojených s online prostředím, kterou uvedlo téměř 80 % respondentů a stejně tak téměř 80 % respondentů si společně s dítětem o jeho času stráveném na mobilním telefonu povídá. Dále 77 % rodičů nastavuje časové omezení, kdy může dítě mobilní telefon používat, 47,4 % respondentů využívá možností rodičovských kontrol pro nastavení zařízení jejich dětí, 40,8 % rodičů pravidelně nebo často kontroluje historii vyhledávání a aplikace, které jejich dítě používá.

Otázka č. 8: Využíváte i některá další opatření předcházení problémovému chování v důsledku používání mobilního telefonu, která nebyla zahrnuta v předchozí otázce?

Tato otázka navazovala na otázku předchozí a dávala respondentům možnost uvést konkrétní příklad jimi používaného výchovného opatření, které nebylo zahrnuto ve výčtu v předchozí otázce. Respondenti zde měli možnost volné odpovědi a otázka nebyla povinná. Možnost doplnění konkrétního opatření využilo pouze 21 respondentů, přičemž v několika případech se jednalo pouze o rozvinutí zmíněného opatření v předchozí otázce o podobu konkrétního případu. Společné používání mobilního telefonu s rodičem uvedlo 7 respondentů (4,1 %), rodičovskou kontrolu a family link uvedlo 5 respondentů (3 %), časový limit v podobě konkrétních pravidel uvedli 3 respondenti (1,8 %). Zabavení mobilního telefonu na základě momentálního projevu chování v důsledku používání mobilního telefonu uvedli 2 respondenti (1,2 %), 2 respondenti (1,2 %) odpověděli, že na mobilní telefon neupozorňují a snaží se plánovat jiné aktivity a 2 respondenti (1,2 %) zmínili možnost připojení k internetu pouze doma.

„Pokud vidím, že kvůli mobilu nevnímá okolí, nás, beru jí ho.“

„Prostě s dětma mluvím o tom, co je baví a na co se dívají, považuju za nesmysl jim cokoliv zakazovat nebo je v tomto směru omezovat. Když se nebojí za mnou s čímkoliv přijít, tak si o tom prostě můžeme povídat.“

„Na mobilní telefon neupozorňuji a záměrně se snažím děti navést na jinou činnost.“

Otázka č. 9: Vnímáte u svého dítěte některé z uvedených projevů chování v důsledku používání mobilního telefonu?

Otázka č. 9 pomocí Likertovy škály zjišťuje, jak často se u dětí respondentů objevuje nežádoucí chování v důsledku používání mobilních telefonů. Jednotlivé odpovědi respondentů jsou zaznamenány v tabulce č. 8. S daty se bude dále pracovat při hodnocení H1.

Tab. č. 8: Frekvence projevů nežádoucího chování u dětí respondentů

	Pravidelně	Často	Občas	Nikdy	Nedokáže posoudit	
Nadměrný čas strávený na MT	7,7 %	21,3 %	35,5 %	29,6 %	5,9 %	100 %
Protestující chování, když je nutné MT odložit	12,4 %	23,1 %	36,7 %	25,4 %	2,4 %	100 %
Zanedbávání povinností	1,2 %	4,1 %	20,1 %	68,6 %	5,9 %	100 %
Narušení spánkového režimu	0,6 %	1,8 %	10,7 %	84,6 %	2,4 %	100 %
Upřednostňování MT před jinými volnočasovými aktivitami	6,5 %	14,8 %	34,3 %	39,6 %	4,7 %	100 %
Změny nálad v negativní	2,4 %	8,3 %	26 %	55 %	8,3 %	100 %
Změny nálad v pozitivní	1,2 %	9,5 %	21,9 %	47,9 %	19,5 %	100 %
Méně pohybových aktivit	0,6 %	9,5 %	24,3 %	58,6 %	7,1 %	100 %
Negativní změna přístupu ke dříve oblíbeným aktivitám	0,6 %	4,7 %	18,9 %	69,2 %	6,5 %	100 %
Narušení vztahů s blízkými osobami	-	1,8 %	8,3 %	86,4 %	3,6 %	100 %

Z tabulky č. 8 je patrné, že nejčastěji respondenti (35,5 %) u svých dětí vnímají protestující chování v situacích, kdy jsou děti nuceny zařízení odložit (pravidelně 12,4 % a často 23,1 %), s nadměrným časem stráveným na mobilním telefonu u dětí se potýká 29 % respondentů (pravidelně 7,7 % a často 21,3 %), 21,3 % rodičů uvedlo, že si u svých potomků všimají upřednostňování mobilního telefonu před jinými volnočasovými aktivitami (6,5 % pravidelně a 14,8 % často). Z výsledků je také patrné, že má mobilní telefon vliv na náladu dětí, 10,7 % respondentů u svých dětí pozoruje změny nálad v souvislosti s dotykovým zařízením v pozitivním i v negativním směru. Přibližně 10 % rodičů uvedlo dopad mobilního telefonu na četnost pohybových aktivit. Naopak narušení vztahů s blízkými osobami (1,8 %) a narušení spánkového režimu (2,4 %) bylo nejméně častým udávaným nežádoucím projevem v souvislosti s používáním mobilního telefonu.

Otázka č. 10: Objevují se u Vašeho dítěte nějaké další projevy chování v důsledku používání mobilního telefonu, které nebyly zahrnuty v předchozí otázce?

Tato otázka navazovala na otázku předchozí a dávala respondentům možnost uvést konkrétní příklad chování u dětí v důsledku používání mobilního telefonu, které nebylo zahrnuto ve výčtu v předchozí otázce. Respondenti zde měli možnost volné odpovědi a otázka nebyla povinná. Možnost doplnění konkrétního opatření využilo pouze 10 respondentů. Vztek, agrese, sprostá slova, frustraci a naštvání u dětí při odebrání mobilního telefonu uvedlo 6 respondentů (3,6 %), zanedbávání povinností na úkor telefonu uvedli 2 respondenti (1,2 %), mezi odpověďmi se objevily i dva projevy spíše pozitivního chování v důsledku používání mobilního telefonu, a to zájem o objevená témata, vyžadování dalších informací (mobilní telefon jako zdroj informací a zajímavosti) a pozitiva u her podporujících logické myšlení. Následující projevy chování byly zodpovězeny vždy jedním respondentem.

„Občas se skoro počůrá, jen aby dohrál hru – přehnaná váha důležitosti hry nad reálným životem.“

„Mluví anglicky, slyšela to na YouTube, opakuje to.“

Otázka č. 11: Museli jste již někdy řešit některý ze zmíněných problémů a rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu (sociálních sítí)?

V rámci otázky č. 11 měli respondenti na výběr mezi vybranými příklady zmíněného nežádoucího chování s možností vybrat více odpovědí. Zároveň zde měli respondenti možnost uvést konkrétní rizikový jev, který nebyl ve výčtu. Nejvíce respondentů (78) uvedlo, že žádný ze zmíněných problémů nenastal (46,2 %), 69 respondentů (40,8 %) uvedlo, že již museli řešit nadměrné používání mobilního telefonu, sledování nevhodného obsahu uvedlo 44 respondentů (26 %), nabádání k nevhodnému chování řešilo 11 respondentů (6,5 %), stejně tak 11 respondentů (6,5 %) řešilo nevhodný sdílený obsah na sociálních sítích. Komunikaci dětí s cizími lidmi přes sociální sítě uvedlo 9 respondentů (5,3 %), 6 respondentů (3,6 %) se zabývalo řešením nesouhlasu dětí se sdílením jejich fotografií či videí rodinnými příslušníky na sociálních sítích. Kyberšikanu a navštěvování webu s pornografickou a sexuální tematikou uvedl vždy 1 respondent (0,6 %). Volnou odpověď využilo 5 respondentů.

„Nepovažuji tyto věci za problémy, neřešíme je v pravém slova smyslu, prostě si o nich povídáme, když na ně děti narazí. Žádný obsah nepovažuji za nevhodný, když dítě zajímá. Vzhledem k přístupnosti rizikového obsahu se na něj stejně dítě podívá, ať chce nebo ne. Záleží mi na dobrém vztahu s dítětem, o tom, na co se dívá, s ním mluvím. Co se mu na tom líbí, co to může způsobit, jaký na to má názor, jaký na to mám názor já.“

„Syn si fotil přirození na svůj telefon, nikomu to naštěstí neposlal.“

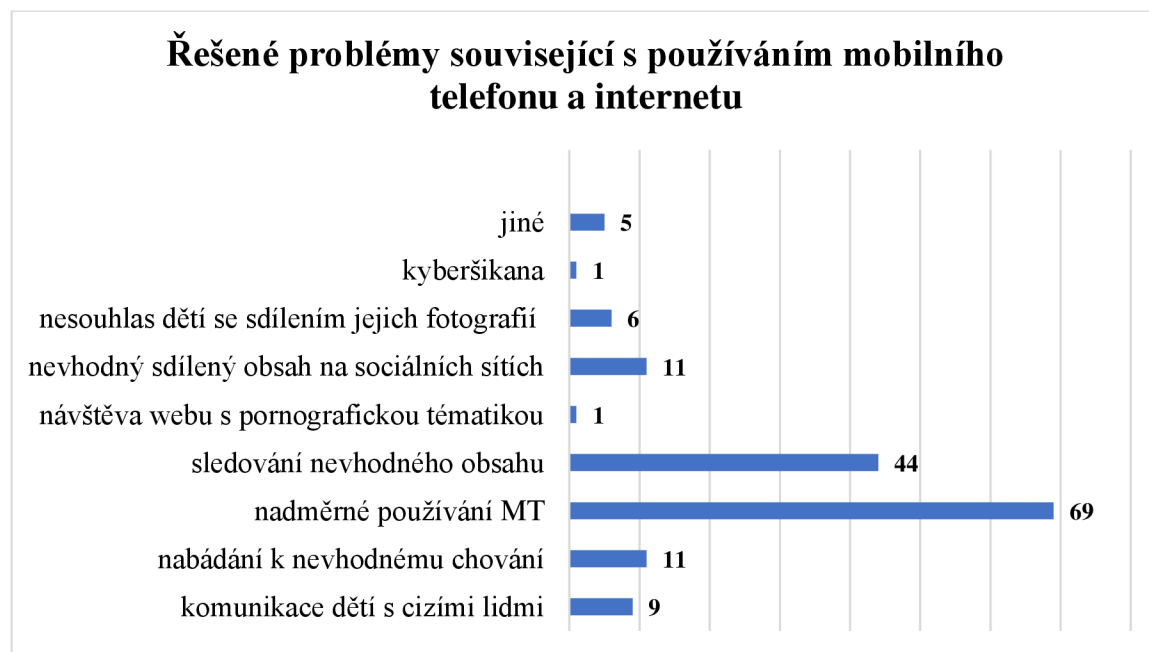
„Sprostá mluva vysledovaná v online komunikaci, hře, anglické nadávky.“

„Afektované projevy z videí na YouTube, opakování „oh my got“ a podobně.“

„Dceru kontaktoval dospělý člověk, ale ona mi to nahlásila a s komunikací nějak nepokračovala.“

Pro lepší přehlednost jsou data zaznamenána v grafu č. 4.

Graf č. 4: Řešené problémy související s používáním mobilního telefonu a internetu

Otázka č. 12: S kým řešíte problémy vzniklé v důsledku používání mobilního telefonu?

Otázka č. 12 volně navazuje na předchozí otázku. Respondenti mohli vybírat z výčtu možností, s kým řeší problémy (v případě, že vzniknou). Bylo možné zvolit více variant a také měli respondenti možnost volné odpovědi. Celkem 76 respondentů (45 %) uvedlo, že žádný problém k řešení nenastal, stejný počet respondentů uvedl, že vzniklé problémy se snaží řešit s partnerem/partnerkou (45 %). Samostatně se rizikové jevy snaží řešit 63 respondentů (37,3 %), 7 dotázaných (4,1 %) zvolilo variantu požádání pomoci osoby z blízkého okolí a 4 respondenti (2,4 %) uvedli spolupráci na hledání vhodného řešení s jinou institucí (škola, organizace, psycholog). Nijak problémy neřeší 2 respondenti (1,2 %). Volnou odpověď využili 4 respondenti.

„Zatím jen hraji, nemají sociální sítě atd.“

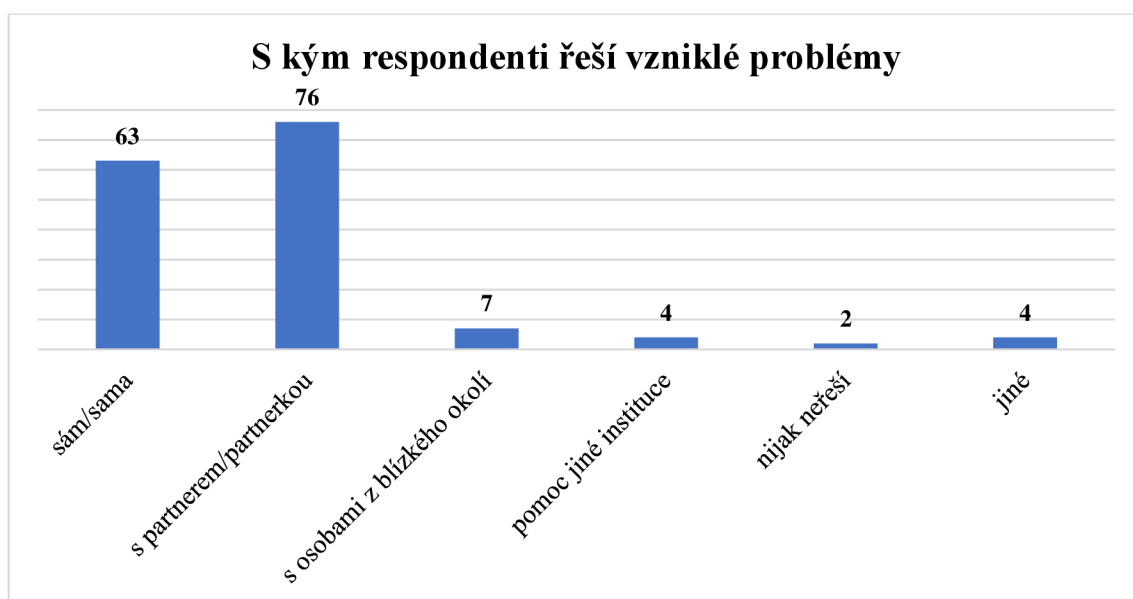
„Zásadní problém nenastal, ale vidím, že bez kontroly by dítě určitě trávilo s telefonem více času.“

„Zatím problém nebyl, ale řešila bych podle typu situace. Buď sami v rodině, se školou (byl-li problém tam) a klidně bych se obrátila na odborníky.“

„Přímo s dítětem nejčastěji,“ uvedl pouze jeden respondent.

Pro lepší přehlednost jsou data zaznamenaná v grafu č. 5.

Graf č. 5: S kým respondenti řeší vzniklé problémy

Otázka č. 13: Jakým způsobem řešíte vzniklé problémy?

Poslední otázka dotazníkového šetření zjišťuje, jakým způsobem respondenti přistupují k řešení vzniklých problémů v důsledku používání mobilních telefonů jejich dětmi. Respondenti mohli vybírat z výčtu možností, jakým způsobem řeší problémy (v případě, že vzniknou). Bylo možné zvolit více variant a také měli respondenti možnost volné odpovědi. Společnou domluvou a diskusí s dítětem uvedlo 96 respondentů (56,8 %), částečný zákaz používání v podobě časového omezení uvedlo 72 respondentů (42,6 %), omezení přístupu k oblíbeným aplikacím a sociálním sítím volí při vznikajících problémech 37 respondentů (21,9 %), úplný zákaz používání uvedlo 8 respondentů (4,7 %) a 1 respondent (0,6 %) uvedl společné řešení s odborníkem. Volnou odpověď využili 4 respondenti.

„Nastavení rodičovské kontroly; blokace nevhodných webovek.“

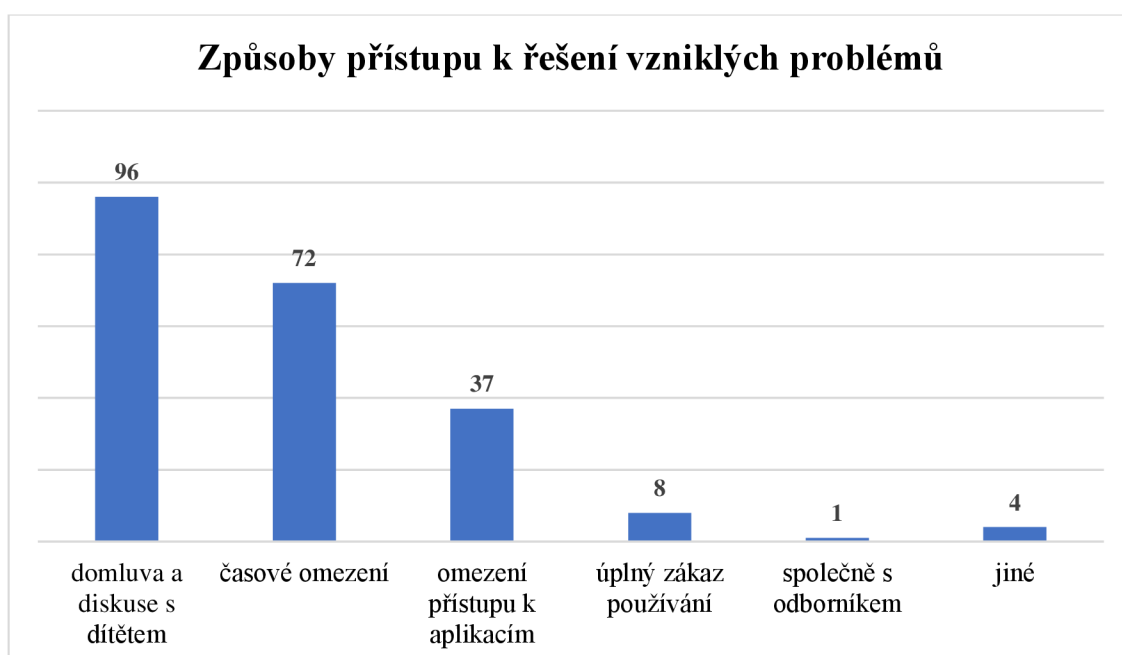
„Kárání.“

„Dětem neodmlouvám, jen jim řeknu svůj názor, případně se s nimi podělím o možné důsledky. Pokud mají zájem, tak o věcech, na které se dívají, diskutujeme.“

„Patříme mezi nejpřísnější rodiče v našem okolí, že dítě smí hrát 30 min/den.“

Pro lepší přehlednost jsou data zaznamenána v grafu č. 6.

Graf č. 6: Způsoby řešení vzniklých problémů

5.5 Limity výzkumného šetření

Následují podkapitola se věnuje limitům vlastního dotazníkového výzkumného šetření. Tedy takovým faktorům, které mohou mít vliv na získané výsledky a je třeba je brát v potaz při závěrečném vyhodnocování dat. První limit, který nelze opomenout, je spojený s výzkumnou metodou sběru dat. Kvantitativní metoda dotazníku probíhá v rámci anonymního sběru dat a pojí se tak s rizikem získání nepravdivých odpovědí. Dalším úskalím může být neporozumění znění jednotlivých otázek a položek dotazníku. Tento limit je možné eliminovat před samotným sběrem dat v podobě předvýzkumu, kdy dochází ke kontrole porozumění zadání dotazníkového šetření jinými osobami, než je autor výzkumného šetření. Předvýzkum však není jistotou, i v případě jeho provedení je nutné přijmout riziko neporozumění zadání respondenty.

Další limit může nastat v souvislosti s výzkumným souborem a jeho postoji k citlivosti zkoumaného problému. Rodiče, obzvlášť ve vztahu k dětem, mají tendenci se stavět do role dobrého rodiče, a to i v případě, kdy dochází k anonymnímu dotazníkovému šetření. Jelikož dotazník této práce zkoumá právě děti a jejich vztah k mobilním telefonům, na které je možné pohlížet jako na hrozbu pro děti, mohou respondenti některé skutečnosti popřít.

Rizikové pro pravdivý sběr údajů je i sbírání informací o jiných osobách, než je respondent. Rodiče nemusí mít plné povědomí o tom, jak jejich děti tráví čas na mobilním telefonu a v online prostředí, a to může vést k mylnému uvádění odpovědí na jednotlivé dotazníkové otázky.

Samozřejmě nelze opomenout ani ty limity, které mohly vzniknout při tvorbě jednotlivých otázek a položek dotazníku v podobě nejasného formulování jednotlivých tvrzení. Konkrétní příklad z vlastního dotazníkového šetření lze uvést u nejasné formulace u tvrzení u škály zjišťující projevy chování u dětí v důsledku používání mobilního telefonu: „*nadměrný čas strávený na mobilním telefonu.*“ Zde zcela chybí vymezení nadměrného času a respondent si tak výklad formulace určil dle svého zvážení.

Je také vhodné upozornit i na ty limity, které mohly vzniknout při vyhodnocování získaných dat dotazníkového šetření a mohou tak ovlivnit vyhodnocování jednotlivých hypotéz. Nepřesnost získání dat se pojí především s otázkami, u kterých mají respondenti možnost zaznamenat odpověď pomocí Likertovy škály a následně jsou výsledky používány pro potřebné vyhodnocování: 1. *míry používání mobilního telefonu respondentem*, 2. *míry výskytu problémového chování a rizik u dětí respondentů* a 3. *míry aplikování preventivních a výchovných opatření respondentem* (blíže popsány a vysvětleny v podkapitole 5.2 Metoda výzkumného šetření a zpracování dat). Ty jsou pak rozhodující pro testování jednotlivých hypotéz.

Výběr míry souhlasu či míry četnosti na zjišťované tvrzení či frekvenci výskytu v podobě odpovědi respondenta *nevím*, *nechci uvést* či *nedokážu posoudit* nemusí nutně znamenat, že se zjišťované jevy u respondenta či jeho dítěte neobjevují vůbec. Může zde tedy na základě vyhodnocování jednotlivých mír dle bodového systému docházet ke zkresleným výsledkům, které mohou ovlivnit verifikaci hypotéz.

5.6 Vyhodnocení hypotéz

Následující část práce vyhodnocuje stanovené hypotézy. Pro vyhodnocení všech hypotéz výzkumného šetření je použita statistická metoda Chí-kvadrát testu nezávislosti pro kontingenční tabulku. Zpracování získaných dat (neboli skutečné četnosti) bylo provedeno pomocí MS Excel a pro výpočty očekávaných četností a testových kritérií byla použita webová aplikace Test chí-kvadrát (Kábrt, 2011, online). Výpočty probíhaly při hladinové významnosti $\alpha = 0,05$.

H1: U dětí rodičů, kteří nadměrně používají mobilní telefon, se více vyskytují problémy spojené s používáním mobilních telefonů než u dětí, jejichž rodiče používají mobilní telefon v normální míře.

První hypotéza předpokládá vztah mezi rodiči nadměrně používajícími mobilní telefon a mírou výskytu problémů v důsledku používání mobilního telefonu jejich dětmi. Pro testování hypotézy bylo nutné pomocí bodového systému vyhodnotit, kolik respondentů nadměrně používá mobilní telefon (na základě položky dotazníku č. 4) a kolik respondentů má děti s větší mírou výskytu problémového chování (na základě získaných dat z položek č. 9, č. 10 a č. 11). Bližší podrobnosti k bodovému systému jsou uvedeny v podkapitole 5.2 Metody výzkumného šetření a zpracování dat.

V rámci zpracování dat byl zjištěn následující stav počtu respondentů nadměrně používajících mobilní telefon a počtu dětí respondentů s větší mírou výskytu problémového chování a rizik. Data byla sbírána z celkového počtu 169 respondentů (tedy ti respondenti, jejichž děti používají mobilní telefon):

Tab. č. 9: Rozložení respondentů dle míry používání mobilního telefonu

Nadměrně používající mobilní telefon	114	67,5 %
Běžně používající mobilní telefon	55	32,5 %
Celkem	169	100 %

Tab. č. 10: Rozložení dětí respondentů dle míry výskytu problémového chování a rizik

Větší míra výskytu problémového chování	30	17,8 %
Menší míra výskytu problémového chování	139	82,2 %
Celkem	169	100 %

Pro H1 byla stanovena následující H_{10} : U dětí rodičů, kteří nadměrně používají mobilní telefon, se vyskytují problémy ve stejné míře jako u dětí, jejichž rodiče používají mobilní telefon v normální míře.

Výsledky získané zpracováním dat a bodového systému je nutné zapsat do kontingenční tabulky, která zobrazuje jednotlivé četnosti kombinací dvou zkoumaných znaků, tedy míru používání mobilního telefonu a míru výskytu problémového chování v důsledku používání mobilního telefonu u dětí respondentů.

Tab. č. 11: Získané četnosti pro vyhodnocení H1

Větší míra výskytu rizikového chování v důsledku používání mobilního telefonu u dětí respondentů				
Míra používání mobilního telefonu respondentů		Ano	Ne	Četnosti
	Nadměrná míra používání	23	91	114
	Běžná míra používání	7	48	55
	Četnosti	30	139	169

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 1,406$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Na základě porovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická a je tedy přijata H_{10} , která mezi pozorovanými jevy závislost neuvádí.

Mezi nadměrným používáním mobilního telefonu rodiči a nadměrným výskytem problémového chování v důsledku používání mobilního telefonu dětmi u dětí respondentů nebyla statisticky prokázána souvislost a **H1 není možné přijmout.**

H2: Rodiče dětí předškolního věku aplikují a používají preventivní a výchovné metody v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče dětí mladšího školního věku.

Druhá hypotéza předpokládá vztah mezi rodiči rozdělenými dle vývojových období jejich dětí (předškolní nebo mladší školní věk) a mírou aplikování preventivních a výchovných metod v souvislosti s používáním mobilního telefonu. Pro testování hypotézy bylo nutné pomocí bodového systému vyhodnotit, kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření ve větší míře a kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření v menší míře (na základě položky dotazníku č. 7 a č. 8). Bližší podrobnosti k bodovému systému jsou uvedeny v podkapitole 5.2 Metody výzkumného šetření a zpracování dat.

V rámci zpracování dat byl zjištěn následující stav počtu respondentů aplikujících preventivní a výchovné nástroje ve větší míře. Data byla sbírána z celkového počtu 125 respondentů (tedy ti respondenti, kteří jsou rodiči buď dítěte předškolního věku, nebo mladšího školního věku a jejich děti používají mobilní telefon):

Tab. č. 12: Rozložení respondentů dle míry aplikování preventivních nástrojů (n = 125)

Aplikující opatření ve větší míře	51	40,8 %
Aplikující opatření v menší míře	74	59,2 %
Celkem	125	100 %

Pro H2 byla stanovena následující H2₀: Aplikování a používání preventivních a výchovných metod v souvislosti s používáním mobilních telefonů je stejné u rodičů dětí všech věkových období.

Výsledky získané zpracováním dat a bodového systému je nutné zapsat do kontingenční tabulky, která zobrazuje jednotlivé četnosti kombinací dvou zkoumaných znaků, tedy zda je rodič dítěte předškolního věku, nebo dítěte mladšího školního věku a v jaké míře aplikuje preventivní a výchovná opatření.

Tab. č. 13: Získané četnosti pro vyhodnocení H2

Větší míra aplikování preventivních a výchovných opatření				
		Ano	Ne	Četnosti
Rozdělení respondentů dle vývojového období jejich dětí	Předškolní věk	11	42	53
	Mladší školní věk	40	32	72
	Četnosti	51	74	125

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 15,296$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$

Na základě porovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická a H₃₀ je tedy zamítnuta.

Na základě statistických výpočtu je prokázána souvislost mezi rodiči rozdělenými dle vývojového období dětí a mírou aplikování preventivních a výchovných opatření a **H2 se přijímá.**

H3: Rodiče mladšího věku aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče vyššího věku.

Třetí hypotéza předpokládá vztah mezi věkem rodičů a mírou aplikování preventivních a výchovných metod v souvislosti s používáním mobilního telefonu. Pro testování hypotézy bylo nutné pomocí bodového systému vyhodnotit, kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření ve větší míře a kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření v menší míře (na základě položky dotazníku č. 7 a č. 8). Bližší podrobnosti k bodovému systému jsou uvedeny v podkapitole 5.2 Metody výzkumného šetření a zpracování dat. Respondenti byli dle věku na základě formulace operacionalizovaných definic rozděleni do dvou skupin, rozdělení lze vidět v tabulce č. 14.

Tab. č. 14: Věkové rozdělení respondentů

Rodiče mladšího věku (26–35 let)	68	40,2 %
Rodiče vyššího věku (36–53 let)	101	59,8 %
Celkem	169	100 %

V rámci zpracování dat byl zjištěn následující stav počtu respondentů aplikujících preventivní a výchovné nástroje ve větší míře. Data byla sbírána z celkového počtu 169 respondentů (tedy ti respondenti, jejichž děti používají mobilní telefon):

Tab. č. 15: Rozložení respondentů dle míry aplikování preventivních nástrojů (n = 169)

Aplikující opatření ve větší míře	79	46,7 %
Aplikující opatření v menší míře	90	53,3 %
Celkem	169	100 %

Pro H3 byla stanovena následující H3₀: Rodiče mladšího věku aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů stejně jako rodiče vyššího věku.

Výsledky získané zpracováním dat a bodového systému je nutné zapsat do kontingenční tabulky, která zobrazuje jednotlivé četnosti kombinací dvou zkoumaných znaků, tedy věkové rozložení respondentů a míru aplikování preventivních a výchovných nástrojů.

Tab. č. 16: Získané četnosti pro vyhodnocení H3

Větší míra aplikování preventivních a výchovných opatření					
Rozdělení respondentů dle věkových kategorií		Ano	Ne	Četnosti	
		26–35 let	27	41	68
		36–53 let	52	49	101
		Četnosti	79	90	169

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 2,268$

Kritická hodnota $\chi_{0,05(1)}^2 = 3,841$

Na základě porovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická a je tedy přijata H_{30} , která mezi pozorovanými jevy závislost neuvádí.

Mezi věkovou skupinou rodičů a mírou aplikování preventivních a výchovných opatření v souvislosti s používáním mobilního telefonu nebyla statisticky prokázána souvislost a **H3 není možné přijmout.**

H4: Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů více než rodiče s nižším dosaženým vzděláním.

Čtvrtá hypotéza předpokládá vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání rodičů a mírou aplikování preventivních a výchovných metod v souvislosti s používáním mobilního telefonu. Pro testování hypotézy bylo nutné pomocí bodového systému vyhodnotit, kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření ve větší míře a kolik respondentů aplikuje možná preventivní a výchovná opatření v menší míře (na základě položky dotazníku č. 7 a č. 8). Bližší podrobnosti k bodovému systému jsou uvedeny v podkapitole 5.2 Metody výzkumného šetření a zpracování dat. Respondenti byli dle dosaženého vzdělání na základě formulace operacionalizovaných definic rozděleni do dvou skupin, rozdělení je zobrazeno v tabulce č. 17.

Tab. č. 17: Rozdělení respondentů na základě dosaženého stupně vzdělání

Nižší dosažené vzdělání	72	42,6 %
Vyšší dosažené vzdělání	97	57,4 %
Celkem	169	100 %

Pro H4 byla stanovena následující H₄₀: Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním aplikují výchovné a preventivní nástroje v souvislosti s používáním mobilních telefonů stejně jako rodiče s nižším dosaženým vzděláním.

Výsledky získané zpracováním dat a bodového systému je nutné zapsat do kontingenční tabulky, která zobrazuje jednotlivé četnosti kombinací dvou zkoumaných znaků, tedy stupeň dosaženého vzdělání respondentů a míru aplikování preventivních a výchovných nástrojů.

Tab. č. 18: Získané četnosti pro vyhodnocení H4

Větší míra aplikování preventivních a výchovných opatření				
		Ano	Ne	Četnosti
Rozdělení respondentů dle stupně dosaženého vzdělání	Nižší stupeň vzdělání	39	33	72
	Vyšší stupeň vzdělání	40	57	97
	Četnosti	79	90	169

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 2,772$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$

Na základě porovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická a je tedy přijata H₄₀, která mezi pozorovanými jevy závislost neuvádí.

Mezi stupněm vzdělání rodičů a mírou aplikování preventivních a výchovných opatření v souvislosti s používáním mobilního telefonu nebyla statisticky prokázána souvislost a **H4 není možné přijmout.**

5.7 Závěrečné shrnutí

Cílem kvantitativního šetření empirické části práce bylo zjistit, jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a mladšího školního věku a jakými způsoby přistupují k řešení vzniklých problémů jejich rodiče. Výzkumného šetření se zúčastnilo 209 respondentů z řad rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku, přičemž 40 (19,1 %) z nich uvedlo, že jejich dítě nepoužívá mobilní telefon.

Pro zmíněných 40 respondentů byly připraveny dvě doplňující otázky, které zjišťovaly důvody omezení mobilního telefonu v životě dítěte a jaké výchovné nástroje ve spojitosti s mobilním telefonem plánují následně aplikovat. Uvedené důvody omezení mobilního telefonu byly očekávané, neobjevil se žádný neočekávaný důvod. Byly jimi nízký věk dítěte (87,5 %), názor, že dítě mobilní telefon nepotřebuje (82,5 %), obavy ohledně negativního vlivu (57,5 %) a strach z půjčení vlastního mobilního telefonu dítěti (5 %). Jakmile bude mít dítě zařízení k dispozici, plánují téměř všichni respondenti zavést různá opatření v podobě pravidelné společné diskuse o možných rizicích a o tom, jak bude dítě trávit na mobilním telefonu čas, a také používání speciálního nastavení webu či aplikací (rodičovská kontrola) (shodně téměř 97,5 % rodičů). Výsledky ukazují, že rodiče mají povědomí o možných rizicích spojených s mobilním telefonem a online prostředím a chtějí jim v budoucnu předcházet.

Děti předškolního věku a mladšího školního věku jsou již schopné využívat některé funkce a možnosti, které mobilní telefon nabízí (např. sledování videí, fotografování, hraní her). A právě omezení a neposkytnutí mobilního telefonu v nízkém věku dítěte je nejlepší prevencí a předchází nebo alespoň oddaluje výskyt možného rizikového chování a problémů spojených s mobilním telefonem. S rostoucím věkem dítěte je odepření mobilního telefonu však již téměř nerealizovatelné. Je ale vhodné využít situaci, kdy může dítě bez mobilního telefonu fungovat, aniž by ho to nějakým způsobem omezovalo, a přístup k mobilnímu telefonu mu v nízkém věku co nejvíce omezit. Z tohoto důvodu byli ve výzkumném souboru ponecháni rodiče dětí nepoužívajících mobilní telefon.

Pro zpracování dat a vyhodnocování stanovených hypotéz bylo vycházeno z odpovědí 169 respondentů, tedy těch, jejichž děti buď mají mobilní telefon (51,5 %), anebo nemají, ale mohou jej používat v rámci výpůjčky od respondentů (48,5 %).

Na hlavní výzkumnou otázku stanovenou pro výzkumné šetření ve znění: *Jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi v rodině a jakým způsobem následně přistupují rodiče k řešení?* je odpovězeno v následujících odstavcích. Dosažená zjištění jsou také porovnána s výsledky výzkumů zabývajících se podobnou tematikou.

Mezi zjištěná nejčastější rizika a problémové či nežádoucí chování v důsledku používání mobilního telefonu dětmi spadá nadměrné používání mobilního telefonu (40,8 %) a sledování nevhodného obsahu na internetu (26 %). Společně s nadměrným používáním mobilního telefonu se v případě zamezování u některých dětí objevuje protestující chování (35,5 %) v podobě naštvání, frustrace, vzteku a 3,6 % respondentů zmínilo i přítomnost agrese a sprostých slov. Téměř 21,5 % dětí respondentů upřednostňuje mobilní telefon před jinými volnočasovými aktivitami a u 10 % dětí je dotykové zařízení důvodem pro negativní změny nálad a u stejného počtu dětí je důvodem pozitivní změny nálady.

Pro vyhodnocování získaných dat byly vytvořeny vlastní bodové systémy, které na základě odpovědí respondentů sloužily ke zjištění míry výskytu problémového chování v důsledku používání mobilního telefonu u dětí. Nadměrný výskyt nežádoucího chování v souvislosti s mobilním telefonem se dle výsledků objevuje u 17,8 % dětí předškolního a mladšího školního věku.

Ze získaných dat je také patrné, že se u dětí objevují prvky nadměrného používání či závislostního chování, které se může naplno projevit v pozdějším věku. Důvody nadměrného používání mobilního telefonu lze spatřovat v atraktivnosti telefonu, internetu, obsahu sociálních sítí, zábavy s nimi spojené a téměř neomezeného výběru možností, jak na mobilním telefonu trávit čas.

Rizikové jevy spojené s kyberprostedím se u dětí respondentů téměř nevyskytují. Sdílení nevhodného obsahu na sociálních sítích samotnými dětmi řešilo 6,5 % respondentů, šetření však blíže nezjišťovalo, o jaký konkrétní nevhodný obsah se jednalo. S kyberšikanou u svého dítěte mladšího školního věku má zkušenost pouze 1 respondent (0,6 %). Zjištěné skutečnosti o minimálním výskytu rizikových jevů v kyberprostředí u dětí respondentů je možné odůvodnit věkem dětí. Rizikovější skupinou v oblasti rizik online světa jsou starší děti a mládež.

Vysvětlení vyskytujících se nežádoucích projevů chování je také možné spatřovat v aktuální rodinné situaci. V případě rodin s jedním rodičem, či rodin s jedním či více dětmi mohou nastat rozdíly v roli mobilního telefonu v životě dítěte. Vlivu rodinného prostředí a volnočasových aktivit v rámci rodiny však v rámci výzkumného šetření nebyla věnována pozornost a může to tak být předmětem pro další a hlubší zkoumání.

Nejčastějším preventivním a výchovným nástrojem zvoleným rodiči pro předcházení problémovému chování v důsledku používání mobilního telefonu jsou společné diskuse s dětmi o možných rizicích online prostředí a o tom, jakým způsobem děti na mobilním telefonu a v online prostředí tráví čas (80 %). Na základě porovnání s výsledky výzkumů Children and Parents: Media use and attitudes 2023, realizovaného ve Velké Británii společností Ofcom, a českého výzkumu Rodič a rodičovství v digitální éře: Rizikové chování rodičů v online prostředí ve vztahu k dětem, realizovaného v roce 2018, přineslo výzkumné šetření v rámci empirické části práce podobné výsledky. Dle výsledků britského výzkumu společné diskuse probíhají u 59 % rodin dětí ve věku 5–7 let a u 70 % rodin dětí ve věku 8–11 let. Dle výsledků českého výzkumu ke společné diskusi, jakožto snaze předcházet rizikovým jevům, dochází u 76 % rodin.

Dalším častým opatřením je omezování času stráveného na mobilním telefonu (77 %). Toto opatření má jistě své opodstatnění v zamezení nadměrnému používání digitálních technologií, nicméně zcela nezabrání možným rizikům online světa. Vzhledem k rychlosti a proměnlivosti kyberprostředí je možné se s rizikovými jevy setkat během okamžiku a čas strávený na mobilním telefonu či na internetu nehraje velkou roli.

Speciální nastavení webových prohlížečů v podobě rodičovské kontroly na zařízení dítěte používá dle zjištění téměř 50 % dotázaných. V porovnání s českým výzkumem Rodič a rodičovství v digitální éře: Rizikové chování rodičů v online prostředí ve vztahu k dětem, realizovaným v roce 2018, je možné shledat rozdíl. Výsledky výzkumu z roku 2018 ukázaly, že podobný typ kontroly využívá přibližně 37 % rodičů. Rozdíl může být spatřený v roce realizace výzkumu, neboť digitální svět se rychle proměňuje a mohlo tak dojít k většímu rozšíření a povědomí o možných nástrojích zamezujících vyhledávání určitých webů apod.

Výsledky výzkumu ukázaly, že respondenti mají povědomí o rizicích online prostředí a nadměrného používání mobilních telefonů a snaží se jim předcházet či zamezit. Dalším námětem pro rozšíření zkoumání dané problematiky může být právě v ohledu na rodiče a jejich povědomí o jednotlivých rizicích. Vzhledem k tomu, že část dnešních rodičů vyrůstala společně s masivním rozvojem technologií a internetu, mohou na jednotlivá rizika pohlížet jinak než generace starší. Zajímavým námětem může být i zkoumání, zda se mladší rodiče považují za osoby mající povědomí o možných rizicích a neshledávají tak důvod pro vyhledávání si bližších informací. Anebo zda naopak je právě jejich povědomí o online prostředí a rizicích důvodem pro bližší hledání informací a následně jsou v této problematice obezřetnější.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny 4 hypotézy a na základě statistického vyhodnocení dat byla přijata pouze jedna. Nebyla potvrzena hypotéza předpovídající souvislost mezi nadměrným používáním mobilního telefonu rodiči a větším výskytem problémů v důsledku používání mobilního telefonu u dětí. Neprokázala se ani souvislost mezi vzděláním rodičů, věkem rodičů a mírou aplikování preventivních a výchovných opatření. Naopak hypotéza předpokládající souvislost mezi tím, zda je má rodič dítěte předškolního věku, nebo mladšího školního věku, a mírou aplikování preventivních a výchovných opatření byla potvrzena.

Důvodem výsledku testování hypotéz může být některý limit nebo kombinace limitů výzkumného šetření. Jiným důvodem mohou být nevhodně zvolené bodové systémy pro zjištění, zda se rodič potýká s nadměrným používáním mobilního telefonu, zda se u dětí objevuje větší výskyt rizikového a nežádoucího chování v důsledku používání mobilního telefonu a v jaké míře rodič používá preventivní a výchovné nástroje.

Dalším vysvětlením může být posun v rámci informovanosti o rizicích spojených s danou problematikou či také to, že rodiče jsou sami aktivními aktéry online světa a mají tak větší přehled na základě vlastních poznatků. Mohou tak zvolit adekvátní formu preventivních či výchovných opatření a být více obezřetní bez ohledu na jejich věk či vzdělání.

Souvislost s mírou používání mobilního telefonu rodiči a mírou používání mobilního telefonu dětmi (a s tím větší šance na výskyt problémového chování) by bylo vhodnější zkoumat v případě provedení výzkumného šetření, do kterého by se zapojili jak rodiče, tak i samotné děti. V rámci realizovaného výzkumného šetření mohlo dojít k záměrnému zamlčení některých informací a mohla zde hrát roli i nevědomost respondentů o skutečné míře používání mobilního telefonu dětmi.

Na základě získaných výsledků je patrné, že mediální výchova a nastavená pravidla pro používání mobilního telefonu a jiných digitálních technologií u dětí má své opodstatnění. Je důležité věnovat pozornost dané problematice a snažit se tak předcházet možným rizikům. Z výsledků je také patrné, že se u některých dětí objevují problémy spojené s nadměrným používáním a také závislostní prvky již u dětí nízkého věku. Zde hrozí přenesení si takového chování do období dospívání a následně i do dospělosti.

U dětí předškolního a mladšího školního věku je vhodné dbát na prevenci v podobě omezování času stráveného na mobilním telefonu, nikoliv však v podobě zákazu, ale snažit se dítěti nabízet a ukazovat i jiné alternativy trávení volného času. Důležitou roli hraje také to, jaký mají k technologiím přístup rodiče. Je přímo žádoucí, aby byli vzorem bezpečného přístupu nejen k dotykovým zařízením, ale také celkovému životnímu stylu a způsobům trávení volného času.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo představit problematiku rodinné mediální výchovy v souvislosti s mobilním telefonem, vymezit základní pojmy týkající se daného tématu a zmapovat vznikající problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a mladšího školního věku a jejich následné řešení v rámci rodiny. Cíl práce se podařilo naplnit. Teoretická část práce představila a charakterizovala pojmy média, mobilní telefon, rodina a rodinná mediální výchova. Dále se práce zabývala rizikovými jevy spojenými s používáním mobilního telefonu a internetu a také možnými preventivními a výchovnými opatřeními. Práce také shrnula výsledky realizovaných výzkumů zabývajících se fenoménem mobilního telefonu v rodině i v životě dětí.

V rámci empirické části práce bylo realizováno výzkumné šetření v podobě kvantitativní metody dotazníku. Cílem bylo zjistit, jaké vznikají problémy v důsledku používání mobilních telefonů dětmi předškolního a mladšího školního věku a jakými způsoby přistupují k řešení vzniklých problémů jejich rodiče. Cíl šetření byl splněn. Je však nutné podotknout, že výsledky šetření jsou platné pouze pro daný výzkumný vzorek a nelze je zevšeobecnovat na jiné rodiče dětí předškolního a mladšího školního věku.

Nejčastějším preventivním a výchovným opatřením používaným respondenty je společná diskuse s dítětem o možných rizicích kyberprostředí a o tom, jakým způsobem dítě na mobilním telefonu tráví čas (80 %). To pak rodičům poskytuje možnost včasného podchycení nežádoucího chování a možnost diskuse o sledovaném obsahu. Časové omezení využívá 77 % respondentů a překvapivý výsledek byl v četnosti používání speciálního nastavení v podobě rodičovské kontroly, které využívá přibližně polovina respondentů.

Výsledky dotazníkového šetření ukázaly, že u dětí předškolního a mladšího školního věku nejčastěji dochází k problémovému chování převážně ve spojitosti s mírou používání mobilního telefonu a s tím spojenými projevy. S rizikovými jevy kyberprostoru se děti respondentů potýkají minimálně. Vzniklé problémy se rodiče snaží řešit ústní domluvou s dítětem a nastavením nových pravidel v podobě přísnějšího časového omezení či úplného zamezení používání dotykového zařízení.

Digitální technologie a online prostředí jsou nejen pro děti velmi lákavé. Lze to spatřovat i na dosažených výsledcích výzkumného šetření. K této skutečnosti je však ve vztahu k dětem předškolního a mladšího školního věku nutné přistupovat obezřetně a dbát na rodinnou mediální výchovu. Ta spočívá i v chování rodičů, a i když nebyla prokázána souvislost mezi nadměrným používáním mobilního telefonu rodiči a větším výskytem problémového chování v důsledku používání mobilního telefonu u dětí, je nutné, aby právě rodiče byli vzorem bezpečného přístupu k digitálním technologiím a celému online prostředí.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

ADÁMEK, Martin. *Spam: jak nepřivolávat, nepřijímat a nerozesílat nevyžádanou poštu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 166 s. Průvodce. ISBN 978-80-247-2638-0.

AMBROŽOVÁ, Petra, JUNOVÁ, Iva a STAŠOVÁ, Leona. *Nové výzvy rodičovství – mediální výchova v digitální době*. Brno: Paido, 2021. 165 s. ISBN 978-80-7315-273-4.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. 198 stran. Psyché. ISBN 978-80-210-7975-5.

ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOČEKAL, Daniel a kol. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. První vydání. Praha: Mladá fronta, 2019. 207 s. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3.

ECKERTOVÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

HAVIGER, Jiří, HAVIGEROVÁ, Jana Marie a LOUDOVÁ, Irena. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 133 s. Recenzované monografie; 45. ISBN 978-80-7435-429-8.

- HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.
- CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. Vyd. 1. Praha: Slovart, 2013. 208 s. ISBN 978-80-7391-720-3.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015, 390 s. ISBN 978-80-262-0743-6.
- JIRÁK, Jan, ed. a WOLÁK, Radim, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. [Praha]: Radioservis, 2007. 152 s. ISBN 978-80-86212-58-6.
- KABIČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KNYTL, Martin, SPĚVÁKOVÁ, Barbora. Analogický vztah šikany a kyberšikany. In: *Acta sociopathologica VI: Sociální patologie – sociální komunikace*. Sborník odborných statí Ústavu sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2021. 208 s. ISBN:978-80-7435-821-0.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav et al. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

KUČÍREK, Jiří. Sociální systém rodina: Geneze patologie In: *Acta sociopathologica I: Sborník odborných statí Katedry sociální patologie a sociologie Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 166 s. ISBN: 978-80-7435-420-5.

KOLESÁROVÁ, Karolína. *Životní styl v informační společnosti*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. 176 stran. ISBN 978-80-7452-119-5.

KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René a DOBEŠOVÁ, Pavla. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. 111 s. ISBN 978-80-244-5914-1.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

LAŠEK, Jan a LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 116 s. ISBN 978-80-7435-335-2.

LAŠEK, Jan a MANĚNOVÁ, Martina. *Základy statistického zpracování pedagogicko-psychologického výzkumu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 42 s. ISBN 978-80-7041-779-9.

LAŠEK, Jan et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s. ISBN 978-80-7435-531-8.

- LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: postmoderní situace*. Překlad Jiří Pechar. Vyd. 1. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. 206 s. Základní filosofické texty; sv. 3. ISBN 80-7007-047-1.
- MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Překlad Marcel Kabát a Jan Jiráček. Vyd. 3. Praha: Portál, 2007. 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Psychiatrické centrum Praha v nakl. Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
- MERTIN, Václav, ed. a GILLERNOVÁ, Ilona, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. 247 s. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MIČIENKA, Marek a kol. *Základy mediální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 295 s. ISBN 978-80-7367-315-4.
- MORELLI, Gianni, ed. *Velké objevy a vynálezy, které změnily svět*. Překlad Petra Najmanová. Praha: Dobrovský s.r.o., 2018. 223 s. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-954-3.
- MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. 2., rozš. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 2004. 302 s. ISBN 80-86391-13-2.
- MULLER, Mary Margaret. *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 167 s. ISBN 978-80-262-0694-1.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7367-908-8.
- NOVOTNÁ, Eliška. *Základy sociologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 191 s. ISBN 978-80-247-2396-9.
- PETRO, Jozef. *Výkladový slovník internetu*. Vyd. 1. Praha: CP Books, 2005. 160 s. ISBN 80-7226-222-X.

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2., přeprac. a dopl., V Grada Publishing 1. Praha: Grada, 2008. 239 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2594-9.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

SEDLÁČEK, Jiří. *E-komerce, internetový a mobil marketing od A do Z*. 1. vyd. Praha: BEN – technická literatura, 2006. 351 s. ISBN 80-7300-195-0.

SLOBODA, Zdeněk. *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 246 s. Kultura, média, komunikace. Paedagogia mediorum. ISBN 978-80-244-4496-3.

SLUSSAREFF, Michaela. *Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty*. Vydání první. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2022. 352 stran. Žádná velká věda. ISBN 978-80-7555-156-6.

SOBEK, Jiří a kol. *Práce s rizikem v sociálních službách: příručka pro zaměstnance a poskytovatele sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Portus Praha, 2010. 97 s. ISBN 978-80-254-6889-0.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Překlad Iva Kratochvílová. První vydání. Brno: Host – vydavatelství, s.r.o., 2016. 388 stran. ISBN 978-80-7491-792-9.

STAŠOVÁ, Leona, SLANINOVÁ, Gabriela a JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Vydání: první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 212 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-567-7.

STOWELL, Louie. *Bezpečně online*. První české vydání. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2017. 143 stran. ISBN 978-80-256-2083-0.

SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava a BĚLÍK, Václav. *Rodina v prevenci rizikového chování žáků*. Vydání: první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. 100 s. ISBN 978-80-7435-768-8.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 183 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7527-6.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 4. ISBN 80-246-0877-4.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

VACEK, Pavel et al. *Youtuberství a žáci základní školy*. Vydání: první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 109 stran. ISBN 978-80-7435-719-0.

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0.

VALENTA, Petr, BROM, Zdeněk a KELLEROVÁ, Irena. *Mediální činnosti v předškolním a mladším školním věku*. 1. vydání. Praha: Raabe, 2016. 188 s. ISBN 978-80-7496-222-6.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam použitých elektronických zdrojů

CATALDO, Ilaria, LIEU, An An, CAROLLO, Alessandro, BORNSTEIN, Marc H., GABRIELI, Giulio, LEE, Albert, ESPOSITO, Gianluca. From the Cradle to the Web: The Growth of “Sharenting“ – A scientometric Perspective. *Human Behavior and Emerging Technologies* [online]. 2022, Article ID 5607422 [2023-04-08]. Available from: <https://www.hindawi.com/journals/hbet/2022/5607422/>.

ČSI, Česká školní inspekce. *Mediální výchova na základních a středních školách ve školním roce 2017/2018* [online]. Praha, 2018 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Medialni-vychova-na-ZS-a-SS-ve-sk>.

Eurydice: Stupně vzdělávacího systému. *Evropská komise* [online]. 2023 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/cs/national-education-systems/czech-republic/ceska-republika>.

F10-F19 – Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek: Syndrom závislosti. *MKN-10 2023* [online]. 2023 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F10-F19>.

Children and Parents: Media Use and Attitudes 2023. *Ofcom* [online]. 2023 [cit. 2023-04-12]. Available from: https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0027/255852/childrens-media-use-and-attitudes-report-2023.pdf.

Informační společnost v číslech. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/191186455/06100423.pdf/879a3104-e54c-4f4e-b768-b0bd057ac006?version=1.1>.

JIRÁK, Jan, Lucie ŠŤASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Mediální výchova jako průřezové téma: podkladová studie – revidovaná verze* [online]. Praha, 2018 [cit. 2023 – 03-17]. Podkladová studie. Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/medialni_vychova.pdf.

JIRÁK, Jan, Lucie ŠŤASTNÁ a Markéta ZEZULKOVÁ. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: Mediální gramotnost osob mladších 15 let* [online]. Praha, 2016. Studie. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: https://www.rtv.cz/cz/files/monitoring/studie_medialni_gramotnosti_populace_CR.pdf.

JSNS, Člověk v tísní. Mediální gramotnost žáků základních a středních škol a jejich postoje k médiím: Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření mezi žáky 8. a 9. tříd studenty středních škol [online]. 2023. Výzkumné šetření. JSNS Člověk v tísní. [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost-2022>.

JSNS, Člověk v tísní. Výuka mediální výchovy na středních školách [online]. 2017 [cit. 2023-03-18]. Výzkumné šetření. JSNS Člověk v tísní. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/vyuka-mv-na-ss-2017>.

KABALI, Hilda et al. Exposure and Use of Mobile Media Devices by Young Children. *Pediatrics* [online]. 2015, 136(6), pp. 1044-1050. ISSN: 1098-4275. Available from: <https://publications.aap.org/pediatrics/article-abstract/136/6/1044/33852/Exposure-and-Use-of-Mobile-Media-Devices-by-Young?redirectedFrom=fulltext>.

KÁBRT, Milan. Test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce. *Aplikovaná statistika* [online]. 2011 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>.

KADERKA, Michal. *Analýza stavu mediálního vzdělávání na základních a středních školách v ČR* [online]. Praha, 2018 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: https://europeanvalues.cz/wp-content/uploads/2020/09/Analyza_Stav_medialniho_vzdelavani_CR.pdf.

KADERKA, Michal. Mediální výchova: Vysvětlení pro média a širokou veřejnost. *Svět médií* [online]. [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <http://svetmedii.info/medialni-vychova/>.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René. *České děti v kybersvětě* [online]. O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci, 2019 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René. *Rodič a rodičovství v digitální éře* [online]. O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci, 2018 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/107-rodic-a-rodicovstvi-v-digitalni-ere-2018/file>.

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René, MIČKOVÁ, Helena, NOVÁKOVÁ, Anna. *Sharenting u českých rodičů 2022* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci & Microsoft Česká republika, 2022 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/158-sharenting-u-ceskych-rodicu-2022/file>.

Minisčítání 2018: výsledky. *Minisčítání* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/mini_2018/vysledky.jsp?kr=x&o=7&u=1&m=8.

Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách. *Nzip.cz: Národní zdravotnický informační portál* [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>.

Phising. *ESET: Digital security. Progress. Protected.* [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.eset.com/cz/phishing/>.

Platforma pro mediální vzdělávání. *JSNS.CZ: Vzdělávací program JSNS.cz Člověk v tísní* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/platforma-pro-medialni-vzdelavani>.

Podcasty. Co to je a jak je poslouchat?. *Seznam zprávy* [online]. 2021 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/podcasty-co-to-je-a-jak-je-poslouchat-156530>.

RVP – Rámcové vzdělávací programy. *Edu.cz* [online]. ©2020 [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy>.

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. *Edu.cz* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

SADÍLKOVÁ, Zuzana. Děti a digitální technologie. *Pediatric pro praxi* [online]. 2020, roč. 21, č. 6, s. 391-394 [cit. 2023-04-09]. DOI: 10.36290. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2020/06/01.pdf>.

Sexting. *Internetem bezpečně* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/sexting/>.

SLUSSAREFF, Michaela. Obrazovky v dětském věku: vliv na spánek, učení a pozornost. Zásady pro zdravé způsoby užívání. *Pediatric pro praxi* [online]. 2018, roč. 20, č. 1, s. 19-23 [cit. 2023-04-15] DOI: 10.36290. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2019/01/04.pdf>.

ŠMAHEL, David, MACHÁČKOVÁ, Hana, MASCHERONI, Giovanna et al. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* [online]. EU Kids online, 2020 [cit. 2023-03-28]. ISSN 2045-256X. Available from: <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf>.

ŠNOBLOVÁ, Tereza, ŠALOUNOVÁ, Kateřina. Mediální výchovu neměli, přesto ji mají učit. Učitelé, novináři i aktivisté chtějí po státu lepší podmínky. *Česká televize: ČT 24* [online]. 2021, 1.3.2020 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3056226-medialni-vychovu-nemeli-presto-ji-maji-ucit-ucitele-novinari-i-aktiviste-chteji-po>.

VYSLUCHOVÁ, Markéta, Kateřina ČERNÁ, Klára MIČKOVÁ a Tereza ČERSTVÁ. *Škála závislosti na mobilním telefonu* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/pmlab/zpravy/zprava0126_4.pdf.

ZMEŠKALOVÁ, Daniela. Game over aneb děti chycené v síti. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2019, roč. 20(S1e). [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2019/88/01.pdf>.

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu.....	27
Tab.: č. 2: Respondenti na základě pohlaví	64
Tab.: č. 3: Věkové rozdělení respondentů	65
Tab.: č. 4: Rozdělení respondentů na základě dosaženého vzdělání	65
Tab. č. 5: Jaké výchovné nástroje plánují respondenti používat (n=40).....	68
Tab. č. 6: Škála zjišťující míru používání mobilního telefonu	69
Tab. č. 7: Frekvence aplikování výchovných opatření	70
Tab. č. 8: Frekvence projevů nežádoucího chování u dětí respondentů	72
Tab. č. 9: Rozložení respondentů dle míry používání mobilního telefonu.....	79
Tab. č. 10: Rozložení dětí respondentů dle míry výskytu problémového chování a rizik	79
Tab. č. 11: Získané četnosti pro vyhodnocení H1	79
Tab. č. 12: Rozložení respondentů dle míry aplikování preventivních nástrojů (n = 125)	80
Tab. č. 13: Získané četnosti pro vyhodnocení H2	81
Tab. č. 14: Věkové rozdělení respondentů	82
Tab. č. 15: Rozložení respondentů dle míry aplikování preventivních nástrojů (n = 169)	82
Tab. č. 16: Získané četnosti pro vyhodnocení H3	83
Tab. č. 17: Rozdělení respondentů na základě dosaženého stupně vzdělání	84
Tab. č. 18: Získané četnosti pro vyhodnocení H4	84

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení věkové kategorie dětí respondentů	66
Graf č. 2: Děti respondentů a jejich vztah k používání mobilního telefonu	66
Graf č. 3: Důvody omezení mobilního telefonu u dětí (n=40)	67
Graf č. 4: Řešené problémy související s používáním mobilního telefonu a internetu ..	74
Graf č. 5: S kým respondenti řeší vzniklé problémy	75
Graf č. 6: Způsoby řešení vzniklých problémů.....	76

Přílohy

Příloha A: Členové Platformy pro mediální vzdělávání:

1. Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni – Jeden svět na školách (JSNS)
2. Asociace pro mezinárodní otázky,
3. Centrum současného umění DOX,
4. Akademie CZ.NIC, Demagog, E-bezpečí,
5. Evropské hodnoty,
6. Fakescape,
7. Fórum pro pozitivové vzdělávání,
8. Hoax,
9. Manipulátoři,
10. Nadace Open Society Fund,
11. NÚKIB,
12. Občankáři,
13. Otevřeno,
14. SlowTech Institute,
15. Stučák,
16. Svět médií,
17. Vyšší odborná škola publicistiky v Praze,
18. Transitions,
19. Zvolši.info (Platforma pro mediální vzdělávání, online).

Příloha B: Vzorový dotazník vlastního výzkumného šetření

Dobrý den,

jsem studentkou magisterského studia oboru Sociální pedagogika na PdF UHK a ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku zkoumající trendy spojené s používáním mobilních telefonů u dětí předškolního a mladšího školního věku z pohledu rodičů. Dotazník je určený pro rodiče dětí předškolního a mladšího školního věku a výsledky budou použity pro vypracování diplomové práce.

Dotazník je zcela anonymní a zabere Vám přibližně 10 minut.

Předem děkuji za vyplnění.

Uved'te, zda jste rodič alespoň jednoho dítěte, které navštěvuje MŠ nebo 1. stupeň ZŠ (vyřazovací otázka):

- ne → ukončení dotazníku
- ano → dotazník pokračuje

1. Vaše pohlaví:

- muž
- žena

2. Váš věk (volná odpověď):

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- vyučen/a
- středoškolské vzdělání s maturitou
- vyšší odborné vzdělání (VOŠ)
- vysokoškolské vzdělání

4. Máte:

- dítě/děti předškolního věku (navštěvuje/navštěvují MŠ)
- dítě/děti mladšího školního věku (navštěvuje/navštěvují 1. stupeň ZŠ)
- dítě/děti předškolního věku (navštěvuje/navštěvují MŠ) i dítě/děti mladšího školního věku (navštěvuje/navštěvují 1. stupeň ZŠ)

5. Používá Vaše dítě/Používají Vaše děti mobilní telefon?

- nemá/nemají vlastní mobilní telefon a ani s ním nepřichází do styku vyjma společného telefonování → *v případě této odpovědi následují položky č. 6A a č. 7A*
- ano, dítě má/děti mají vlastní mobilní telefon → *v případě této odpovědi následují položky č. 6 až č. 13*
- nemá/nemají vlastní mobilní telefon, ale občas může/mohou použít mobilní telefon někoho jiného (např. na hraní her, sledování videí, poslouchání písniček atd.) → *v případě této odpovědi následují položky č. 6 až č. 13*

6 A. Z jakého důvodu jste se rozhodli pro omezení mobilního telefonu v životě dítěte? (Možnost vybrat více odpovědi a možné uvést konkrétní důvod)

- nízký věk
- obavy ohledně negativního vlivu
- nepotřebují ho
- strach z půjčení vlastního mobilního telefonu dítěti
- jiný důvod (*možnost volné odpovědi*)

7 A. Plánujete aplikovat uvedené výchovné nástroje? (Jakmile bude mít Vaše dítě k dispozici mobilní telefon)

Likertova škála - určitě ano - spíše ano – nevím- spíše ne - ne

- omezování času stráveném na mobilním telefonu
- používání speciálních aplikací či nastavení webu s dětskou kontrolou
- pravidelná kontrola (např. historie vyhledávání, jaké má aplikace v mobilu atd.)
- pravidelná diskuse o možných rizicích spojených s online prostředím
- pravidelná diskuse o tom, jak dítě tráví na mobilním telefonu čas (zajímat se, co ho baví atd.)

6. Uved'te, zda jsou platná a souhlasíte s následujícími tvrzeními:

Likertova škála – souhlasím - spíše souhlasím - nechci uvést - spíše nesouhlasím - nesouhlasím

- mobilní telefon používám pouze k základním funkcím (telefonování, SMS, občasné využívání internetového připojení, fotografování atd.)
- na mobilním telefonu trávím zbytečně moc času
- když nemám mobilní telefon po ruce, jsem nervózní
- mobilní telefon používám ihned po probuzení
- nedovedu si představit strávit jeden den bez mobilního telefonu
- během dne pravidelně kontrojuji sociální sítě, zprávy, aktuální dění ve světě atd.
- lidé v mém okolí si stěžují, že trávím mnoho času na svém mobilním telefonu
- v přítomnosti svých dětí mobilní telefon nepoužívám
- dětem není příjemné, když trávím čas na mobilním telefonu
- mám pocit, že jsem závislý/závislá na svém mobilním telefonu

7. Využíváte některé z opatření k předcházení problémového chování v důsledku používání mobilních telefonů u dětí?

Likertova škála - ano, pravidelně - ano, občas - nechci uvést - pouze výjimečně -ne, nikdy

- jasně dané časové omezení, kdy a jak dlouho může dítě mobilní telefon používat
- využívání speciálních aplikací či funkcí vyhledávačů k omezení činností a vyhledávání na mobilním telefonu
- kontrola historie vyhledávání
- diskuse s dítětem o možných rizicích spojených s online prostředím
- diskuse s dítětem o tom, co ho na mobilním telefonu baví a jak tráví čas v online prostředí

8. Využíváte i některá další opatření předcházení problémového chování v důsledku používání mobilního telefonu, které nebyly zahrnuty v předchozí otázce? (Zde můžete uvést konkrétní příklady, volná odpověď)

9. Vnímáte u svého dítěte/svých dětí některé z uvedených projevů chování v důsledku používání mobilního telefonu?*

Likertova škála - ano, pravidelně - ano, často - nedokážu posoudit - pouze občas - ne, nikdy

- nadměrný čas strávený na mobilním telefonu
- protestující chování, když je dítě povinno mobilní telefon odložit
- zanedbávání povinností (školní, domácí práce)
- nevhodný spánkový režim
- upřednostňování trávení času na mobilním telefonu před jinými volnočasovými aktivitami
- změny nálad v negativním slova smyslu
- změny nálad v pozitivním slova smyslu
- méně časté pohybové aktivity
- negativní změna přístupu ke dříve oblíbeným aktivitám
- narušení vztahů s blízkými osobami (rodina, přátelé)

10. Objevují se u Vašeho dítěte/Vašich dětí nějaké další projevy chování v důsledku používání mobilního telefonu, které nebyly zahrnuty v předchozí otázce? (Zde můžete uvést konkrétní příklady, volná odpověď)

11. Museli jste již někdy řešit některý ze zmíněných problémů a rizikových jevů spojených s používáním mobilního telefonu a internetu (sociálních sítí)? (Možnost vybrat více odpovědí a možné uvést konkrétní případ)

- komunikace dětí s cizími lidmi přes sociální sítě
- nabádání k nevhodnému chování
- nadměrné používání mobilního telefonu
- sledování nevhodného obsahu
- navštěvování webu s pornografickou a sexuální tematikou
- nevhodný sdílený obsah na sociálních sítích (osobní a kontaktní údaje, nevhodné fotografie a videa)
- nesouhlas dětí se sdílením jejich fotografií či videí rodinnými příslušníky na sociálních sítích
- kyberšikana

- žádný ze zmíněných problémů a rizikových jevů nebylo potřeba řešit
- jiný problém (*možnost volné odpovědi*)

12. S kým řešíte problémy v důsledku používání mobilního telefonu? (*Možnost výběru více odpovědí*)

- snažím se to vyřešit sám/sama (např. vyhledáváním informací na internetu, v literatuře atd.)
- snažím se to vyřešit s partnerkou/partnerem
- požádám o pomoc osoby z blízkého okolí
- požádám o pomoc jiné instituce (např. škola, organizace, psycholog)
- neřeším je
- nikdy žádný problém nenastal
- jiná varianta (*možnost volné odpovědi*)

13. Jakým způsobem řešíte vzniklé problémy? (*Možnost uvést více možností a také konkrétní příklad*)

- domluva a společná diskuse
- úplný zákaz používání
- částečný zákaz používání (časové omezení)
- omezení používání oblíbených aplikací, webových stránek, sociálních sítí
- společně s odborníkem (např. psycholog)
- nijak neřeším
- žádný problém k řešení nenastal
- jiná varianta (*možnost volné odpovědi*)